

Lumină Lină

Revistă de spiritualitate și cultură românească

Gracious Light

Review of Romanian Spirituality and Culture

THE ROMANIAN INSTITUTE OF
ORTHODOX THEOLOGY AND
SPIRITUALITY
CAPELA SF. APOSTOLI PETRU
ȘI PAVEL

AN XXXI / NR. 3
IULIE – SEPTEMBRIE 2026
NEW YORK

INSTITUTUL ROMÂN DE TEOLOGIE ȘI SPIRITUALITATE ORTODOXĂ
INCORPORATED IN AUGUST 1993
Revista *Lumină Lină* poate fi accesată în format electronic la
**[http://romanian-institute-ny.org/
luminalinagraciouslight/luminalinaonline.html](http://romanian-institute-ny.org/luminalinagraciouslight/luminalinaonline.html)**

Președinte:

Pr. Prof. Dr. Theodor Damian

30-18 50th Street

Woodside, New York 11377

Tel./Fax: (718) 626-6013

E-mail: DamianTh@aol.com

Revista *Lumină Lină* apare sub egida UZPR (Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România). Este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor și Editorilor (ARPE). *Lumină Lină. Gracious Light*, a peer reviewed publication, is indexed and abstracted in World Laboratories and Scientific Resources Index and TLS Archive.

Colegiul de redacție: Director: THEODOR DAMIAN, DamianTh@aol.com

Redactor șef (România): MIHAELA ALBU, malbu47@gmail.com

Secretar de redacție, tehnoredactare și paginare: CLAUDIA DAMIAN

Redactor: SORIN PAVĂL

Consilieri editoriali: FLORENTIN POPESCU, DAN ANGHELESCU, GELLU DORIAN, IOAN GÂF-DEAC, AUREL ȘTEFANACHI, MUGURĂȘ MARIA VNUCK, DAVID VNUCK

Contribuțiile pentru susținerea și publicarea revistei sunt binevenite și se scad la taxă. Ceurile pot fi făcute pe numele Institutului și trimise la adresa redacției: Pr. Th. Damian, 30-18 50th Street, Woodside, New York 11377.

Revista este redactată trimestrial de către Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă și publică articole de teologie și spiritualitate, istorie, literatură și cultură, poezie și proză în limbile română și engleză.

Redacția revistei nu împărtășește neapărat ideile conținute în articolele publicate.

Materialele trimise spre publicare trebuie să fie dactilografiate la computer, cele în limba română cu caractere românești, și expediate prin e-mail (ca attachment). Textele nepublicate nu se înapoiază expeditorului.

Revista este distribuită în USA, România, Moldova, Ucraina, Rusia, Canada, Austria, Germania, Belgia, Olanda, Italia, Franța, Elveția, Spania, Suedia, Norvegia, Danemarca, Grecia, Cipru, Serbia, Ungaria, Israel, Australia.

ISSN 1086-2366

Lumină Lină • Gracious Light

Revistă de spiritualitate și cultură românească

An XXXI/ Nr. 3

Iulie - Septembrie 2026

TEOLOGIE

PR. PROF. UNIV. DR. THEODOR DAMIAN, Ce faci cu ce ți s-a dat? ..5	
MARCEL MIRON, <i>Durerea</i>8	
<i>Moartea duhovnicului</i>9	
DAN D. GÎRJOABĂ, <i>Trezirea luminii</i>10	

ESEU

PR. .DR. DUMITRU ICHIM	
<i>Askesis</i> (nevoința) în lumina lui <i>Thanatos</i> (moartea) și	
<i>Anastasis</i> (învierea), sau despre Semnificația Suferinței11	
VICTOR RAVINI	
<i>Miorița</i> . Poemul inițiativ al sufletului românesc21	
DOINA DRĂGUȚ	
Goticul în artă, literatură, muzică27	
PASSIONARIA STOICESCU, <i>Dumnezeu, Omul și Inteligența artificială</i>31	
<i>Glasul poetului</i>32	
HORIA ION GROZA, <i>Moartea Poetului</i>33	
TRAIAN VASILCĂU	
<i>Pasăre de aur, Pentru c-a ta gură Sus, Nu-mblânzim nici tăcerea...</i>34	

EMINESCIANA

PROF. UNIV. DR. IOAN N. ROȘCA	
Afinitățile lui Eminescu cu așii din cel mai frumos catren35	
CRISTINA ONOFRE	
<i>Toate sunt la locul lor, Oala de lut, Câte o păstaie, Ierburi și sfinți</i>38	
<i>Amintire despre o lingură, Învârtindu-mă atât de ușor, Răsărit</i>39	
HENRIETA ȘERBAN, <i>Cartea lumii</i>40	
IULIAN BITOLEANU	
Eminescu. Concepția unui ziarist de vocație41	
DANA OPRÎȚĂ, <i>Peste drum de infinit</i>44	

BRÂNCUȘIANA

PR. DR. DAN D. GÎRJOABĂ, Constantin Brâncuși – „profetul artei moderne”	45
DR. NICOLAE MAREȘ, Constantin Brâncuși – 150	48
ELISABETA BOGĂȚAN, <i>Mii de ochi, Căutam, Catedrale</i>	50
DOINA GURIȚĂ, <i>Dumnezeu îmi zâmbește</i>	51
<i>Din ochii tăi, nemurirea, Doina ce-și cântă tăcerea</i>	52

PROZA

BEDROS HORASANGIAN, Acoperișul de tablă	53
IOSEFINA SCHIRGER, Exerciții împotriva căderii	55
ALEXANDRU CAZACU, <i>Scena dimineții, În marginea întrebărilor</i>	58
<i>Ploaia de Mai, Tăcerile</i>	59

ISTORIE LITERARĂ

DR. HORIA ION GROZA, Memento: Horia Groza, unul din condeiele harnice ale lumii literare românești interbelice	61
MIHAI BABEI, <i>poezie fără titlu, aș vrea să-ți trimit un poem simplu</i>	66

CĂRȚI ÎN AGORA

THEODOR DAMIAN, Pedagogia epistolară a Părintelui Alexandru Lazăr <i>Iconomia apropierii</i> de Alexandru Lazăr	69
Emigrantul cu două țări (sau niciuna) <i>Povești americane</i> de Maxim (Iuliu Marius) Morariu	72
DANA DAD, Dan Anghelescu – exilul versus utopia – ieșirea din uitare... <i>Exilul versus Utopia</i> de Dan Anghelescu	74
TUDOR NEDELCEA, Sfântul cuvios mucenic Visarion Toia <i>Sfântul cuvios mucenic Visarion Toia</i> de Zenovie Cârlegea	77
ALEXANDRU NAN, Actualitatea sfințeniei Heilige der rumänischen Lande de Protos. Ioan Popoiu	80
DIANA DOBRIȚA BÎLEA, Recuperând <i>ordo amoris</i> <i>Cuvânt însetat de tăcere</i> de Theodor Damian	84
TICU LEONTESCU, Glose la poezia lui Eugen Dorcescu	86
MARIN MOȘCU, <i>Cruciulițe, Șansa unu la unu... Uitare, Eclipsa iubirii</i>	90
LUCA CIPOLLA, <i>Asfodele, Giulgiu, Sticla Emergenzianei</i>	91
<i>Serafic, Como</i>	92

UNIVERSALIA

HEINZ-UWE HAUS, November 23rd 534 BC: Thespis of Icaria becomes the first recorded actor	93
IVAN POZZONI, The Kolektivne NSEAE militant hijacking movement against the Papal State Italian art	96
JEAN BODIN, Actor's Gibberish. <i>Outrageous crimes</i>	98
<i>Bones in a whisper, Witch, Try four times, but, Again</i>	98
<i>Tuesday's good night, Longing, Hope, Captivated by you, To notice</i> ..	99
DOREL COSMA, <i>Cathedral of Water</i>	100
<i>The Cartography of Darkness</i>	101

ISTORIE

DORIN NĂDRĂU, O relație insolită de o vădită eleganță etică: Regina Maria și colonelul Joe Boyle	103
---	-----

SAPIENTIA

ALEXANDRA ROCERIC, Sapienția	106
FOTOALBUM	107

PUNCTUL PE I

CONF. UNIV. DR. N. GRIGORIE LĂCRIȚA, Bunicii în epoca Inteligenței Artificiale: de la „Comoara de Aur Vie” a familiei la <i>Homo digitalis</i> ..	111
--	-----

MEDALION

IUDITA DODU IEREMIA, Zborul șoimului peste prăpastie	117
--	-----

IN MEMORIAM

PR. THEODOR DAMIAN, La plecarea Părintelui Gavril Damian ..	120
---	-----

RECENZII

CONSTANTIN LUPAȘCU, Cu simplitate și profunzime <i>Simplitatea din Lumină</i> de Pr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu	123
ANASTASIA DUMITRU, O carte despre martiriul creștinilor <i>Icoana. O poveste despre puterea credinței</i> de Georgia Briggs ...	126
SORIN PAVĂL, Carmen Pricop – poet și medic	132
IOAN GÂF-DEAC, Nămăiești, Mănăstirea-poem	134
GALERIA SPIRITUS	138

Andrei Damian (fotografie)

PR. PROF. UNIV. DR. THEODOR DAMIAN

Ce faci cu ce ți s-a dat?¹*Unde este comoara voastră acolo este și inima voastră
(Matei 6, 21)*

Mântuitorul Hristos, cum știm din alte învățăături, în afară de cea care reiese din Sfânta Evanghelie de astăzi, atrage atenția omului că este făcut din două elemente, material și spiritual, și că există o relație între cele două, ca între fizică și metafizică, fiecare din ele, într-o manieră perihoretică, pentru a folosi limbaj teologic, interpătrunzându-se una cu cealaltă în așa fel încât sufletul are nevoie de trup și trupul are nevoie de suflet. Poate este un pic surprinzător să zicem că sufletul are nevoie de trup. Dar totuși lucrul acesta așa se întâmplă. Suntem obișnuiți să gândim că trupul are nevoie de suflet, fiindcă trupul trăiește prin suflet, și totuși sufletul, la rândul lui, are nevoie de trup căci felul în care ne ducem existența materială duce sau nu duce la mântuirea sufletului sau altfel spus, modul cum administrăm viața materială prescrie și trasează destinul sufletului după moarte. Este foarte interesantă această dependență a sufletului infinit de mica noastră faptă bună aici pe pământ.

Iată, citeam aici, acum câteva minute, rugăciunea de binecuvântare a prinoaselor cu această interesantă cerere și precizare: „precum ai primit banul văduvei, primește și prinoasele acestea și răsplătește-i pe cei care au adus aceste (minime, puține) prinoase, cu bunătățile Tale cele veșnice”. Deci, veșnicia este pusă într-un fel în balanță cu mica faptă bună, care, aparent, poate fi trecută cu vederea oricând. Este oare greu să cumperi o pâine și s-o dai celor din jur? Este oare greu să mergi pe stradă și să dai un ban unui om al străzii, fie că-l folosește bine sau rău? Aceea nu este grija noastră, e grija lui și a lui Dumnezeu. Grija noastră este să oferim, fie și simbolic. Dar rugăciunea spune atât de accentuat că aceste lucruri fizice aduc după ele, făcute fiind întru bună credință, harul lui Dumnezeu, și iată, bucuriile veșnice. De aici se vede dependența trupului de suflet și, paradoxal și mai accentuat, dependența sufletului de trup, de felul cum ne administrăm viața trupească.

În textul Sfintei Evanghelii de astăzi care vorbește despre valoarea sufletului, Mântuitorul Hristos pune această întrebare: ce-și va da omul în schimb pentru sufletul său? Așa cum în alte împrejurări când El pune întrebări încuietoare sau dificile fariseilor, acum ni se adresează nouă tuturor. El vine și-ți pune ție această întrebare: tu ce crezi? Deci ce-și va da omul în schimb pentru sufletul său? Prin faptul că începe dialogic, cu întrebare, asta înseamnă că vrea să te interpeleze direct și personal cu această foarte mare

¹ Meditație la duminica după Înălțarea Sf. Cruci (Marcu 8: 34-38; 9:1)

problemă, problema valorii sufletului. Cu alte cuvinte când zice: ce-și va da omul în schimb? Ce crezi tu? Tu ce crezi că poți să dai în schimb pentru sufletul tău? Trebuie observată aici intensitatea cu care Mântuitorul Hristos ridică această problemă prin repetarea ei în două fraze diferite ca să arate cât este de importantă pentru viața noastră de fiecare zi. Ce răspuns poți să dai cu privire la valoarea sufletului?

Dar să vedem și întrebarea precedentă: ce i-ar folosi omului dacă ar câștiga toată lumea dar și-ar pierde sufletul? Desigur, răspunsul va depinde de filosofia și credința celui întrebat. De exemplu pentru ateii întrebarea nu are relevanță. Ateul te va întreba: care suflet? Un indiferent religios (indiferentismul reprezentând o categorie foarte largă de oameni) care poate fi agnostic, în sensul că nu-i pasă de nicio religie, sau care chiar poate fi botezat creștin dar este creștin doar cu numele, la întrebarea Mântuitorului, ar da din umeri.

Un creștin autentic însă ar răspunde, așa cum e de așteptat, că sufletul, prin care noi suntem chipul lui Dumnezeu, care este scânteia divină din noi, nu are echivalent cu nimic din toată ordinea materială creată de Dumnezeu.

Și mai este de observat faptul că aducând în discuție problema valorii sufletului Mântuitorul vorbește în termeni comerciali. El nu ignoră societatea în mijlocul căreia se află. Acolo totul era comerț, cum de fapt, și în ziua de azi, cu o ușoară generalizare, putem spune, totul este comerț; că oamenii gândeau și gândesc în termeni de pierdere și câștig. Așadar problema este pusă de Iisus în limbajul și după mentalitatea omului căruia El i se adresează.

Dar mai este un aspect: când Mântuitorul vorbește despre suflet, vorbește nu numai de elementele constitutive ale ființei umane, căci omul este suflet și trup, dar se referă în acest caz și la ceea ce avem de făcut cu sufletul nostru. Ți s-a dat ceva. Ce faci cu ce ți s-a dat? Vedem foarte bine ce facem cu trupul care ni s-a dat: îl îngrijim, îl spălăm, îl parfumăm, mergem la doctor, facem tot posibilul ca trupul nostru să arate cum am vrea noi să arate. Dar vorbind de îngrijirea trupului vorbim și de durere. Îl îngrijim și pentru a-l feri de dureri. Cine vrea să trăiască în durere? Și atunci, în contextul acesta vorbim și de grija față de suflet, pentru că și sufletul este parte constitutivă a ființei noastre. Deci ce facem cu el? Ți s-a dat și ce faci cu ceea ce ți s-a dat?

Iată cum se leagă fizica și cu metafizica în toată învățătura Mântuitorului Hristos și cu deosebire și în textul acesta al Sfintei Evanghelii unde vedem cum partea fizică depinde de partea metafizică și invers, și cum trebuie să împaci, am zice noi în limbaj popular, și capra și varza, ca să trăiești înțelept. Pentru că scopul vieții acesta este, să trăiești echilibrat, înțelept, ca să-ți fie ție bine, și, cum zicem în porunca Decalogului despre părinți, să trăiești mulți ani pe pământ.

În contextul acesta înțelegem și învățătura Mântuitorului despre comoară, mai degrabă apostrofarea lui despre comoară, când zice că unde este comoara voastră acolo este și inima voastră (Matei 6, 21), adică investiția

noastră emoțională și chiar spirituală. Aceasta arată din nou legătura dintre fizic și metafizic, în acest caz, cum viața de dincolo este ancorată în viața noastră de aici. Cum ceea ce faci aici, îți dirijează destinul de dincolo. De aceea este așa de important să știm care-i comoara noastră. Fiecare, desigur, gândește în felul său la ideea de comoară. Comoara înseamnă banii, nu? Dar comoara înseamnă sănătatea, înseamnă și ființa iubită, înseamnă și locul de naștere, unde-s mormintele părinților. Sunt multe, multe feluri de comori. Acum întrebarea este: între aceste multe feluri de comori avem noi o ierarhie a valorilor? Care-i comoara cea mai mare? Prima și cea mai importantă? Este sănătatea, sunt banii, mama, tata, copilul, țara natală sau este Dumnezeu? În calitate de credincioși suntem în consens că cea mai mare comoară este Dumnezeu. După aceea vin celelalte comori, într-o anumită ierarhie care poate fi mișcătoare și care poate să difere de la o persoană la alta.

Deci Mântuitorul atrage atenția la logica fundamentală a existenței, asupra căreia poate nu cugetăm îndeajuns. Unde este comoara ta e și inima ta! Dar când zice inima ta, de fapt zice sufletul tău. Căci El nu vorbește de inimă ca organ trupesc, ci vorbește de inimă tot în sensul metafizic al cuvântului. Pentru a repeta, unde îți investești energia, unde îți investești pasiunea, timpul, sufletul tău acolo va fi. Când comoara ta constă doar în lucruri materiale, trebuie să știm clar, acolo se va pierde și sufletul. Cu alte cuvinte vorbim metaforic de moartea sufletului. Sufletul nu moare, evident, pentru că este transcendent, imaterial, este chipul lui Dumnezeu. Dar totuși, Sfinții Părinți când vorbesc despre moartea sufletului referința este la pierderea mântuirii sufletului.

În sfârșit, ne întrebăm de ce oare textul acesta evanghelic este rânduit de Sfânta Biserică, de Sfinții Părinți, să fie citit după marea sărbătoare a Înălțării Sfintei și de viață dătătoare Crucii? Pentru că niciun lucru nu este pus la îndoială în toate rânduielile bisericești. De aceea se și numesc rânduieli, pentru că există o ordine, o rațiune, un sens în toate.

Toate textele Sfintei Evanghelii care se citesc în duminicile din timpul anului și la sărbători, și acestea sunt puse cu rânduială. Întrebarea se pune din nou: de ce s-a rânduit să citim acest text despre valoarea sufletului și implicit despre mântuirea sufletului în duminica de după Înălțarea Sfintei Crucii? Pentru că Sfânta Cruce, alături de Înviere, reprezintă punctul culminant al activității Mântuitorului pe pământ.

Dacă nu este Cruce nu este Înviere. Și mai trebuie observat un lucru: Învierea este viața, iar viața este parte din ființa lui Dumnezeu. Deci Învierea este compatibilă cu dumnezeirea. Crucea nu e compatibilă cu dumnezeirea. Moartea Mântuitorului Hristos, fiul lui Dumnezeu, nu e compatibilă cu dumnezeirea, de aici paradoxul jertfei pe cruce. Suferința și moartea Domnului pe cruce pentru noi și pentru a noastră mântuire, cum spunem în Simbolul credinței, aceasta este calea spre Înviere. Deci fără Cruce nu există Înviere. Sau altfel: prin Cruce spre Înviere.

Dacă vorbim de Înviere, vorbim de suflet, și în contextul Sf. Evanghelii de astăzi, vorbim despre valoarea sufletului. Trupul, vrem, nu vrem, cum spunem la rugăciunea de la înmormântare, se dă firii celei zidite de Dumnezeu; dar ceea ce ne interesează în special este sufletul. De aceea Iisus scoate în evidență valoarea sufletului. Ce facem ca sufletul să rămână viu? Viu, spunem în ghilimele, căci sufletul nu moare. Să fie viu în sensul posibilității de a moșteni Împărăția lui Dumnezeu și a fi astfel în comuniune veșnică cu Dumnezeu.

Și noi mai știm și asta, marele miracol, că trupurile vor sta în pământ, în firea cea zidită de Dumnezeu, un timp, o bucată de vreme, că după aceea vine judecata viitoare și învierea morților. Zicem în Simbolul credinței: aștept învierea morților. Și așteptăm, într-adevăr. Acela va fi un eveniment cosmic, extraordinar, unic în istoria creației lui Dumnezeu. Dar și învierea trupului nostru fizic, transfigurat, și aceea va fi o înviere spre bucurie sau spre osândă. Și tocmai de aceea putem zice că nu numai sufletul nostru, în destinul său viitor, metafizic, depinde de cum ne ducem viața pe pământ, dar chiar și destinul trupului care va învia transfigurat, și destinul acestuia depinde de felul cum înțelegem să ne ducem viața de credincioși în lumea de aici.

De aceea, să reținem, în încheierea acestei minunate sfinte slujbe, spre continuă reflecție, avertismentul foarte serios al Mântuitorului Hristos: aveți grijă căci „unde este comoara voastră, acolo este și inima voastră” (Matei 6, 21).

MARCEL MIRON

Durerea

*Pentru floare
durerea-i rouă
pentru om
cunoașterea de sine
pentru pasăre
zborul
pentru pești
aerul
pentru mine
tu
pentru tine
pruncii
pentru toți
orizontul.*

(Cu)vântul
credinței.
Înălțare la
cer,
de Liviu
Șoptelea

MARCEL MIRON

Moartea duhovnicului

*Cum de-ai murit tu
cel care zilnic
ne-ai predat nemurirea?*

*După fiecare zbor
naveta cosmică este inspectată minuțios,
toate componentele sunt evaluate
așa precum tu
după ce mă întorceam de la mare
căutai în mine
ecoul tuturor valurilor
care m-au legănat.*

*Mereu mi- ai spus
să curăț carena corăbiei
de cuiburile de scoici parazite.*

*Ele încetinesc înotul
iar barca eșuează lamentabil
într-un banc de nisip
sau pe vreun țărm întunecat.*

*Te rog
trimite-mi coordonatele cosmice
în care ai andocat.*

Liviu Șoptelea,
„Cui de nevoie să fiu
precum o întoarcere”
C.P.Ș.

DAN D. GÎRJOABĂ

Trezirea luminii

*Sub ramuri ude, primăvara tace,
Și-n muguri verzi ascunde un mister,
Pământul, ca un gând ce vrea să plece,
Respiră liniștit sub cerul efemer.*

*Un fir de iarbă tremură sub soare,
Ca o întrebare fără glas,
Iar vântul poartă-n el o întrebare:
De unde vine timpul ce-a rămas?*

*Pe câmp, lumina curge ca o apă,
Spălând tăceri de iarnă și de dor,
Și-n fiecare floare ce se crapă
Se naște-un adevăr nemuritor.*

*Că viața, precum mugurul ce crește,
Din moarte își aprinde rădăcina,
Și-n liniștea pământului găsește
Răspunsul ce îl căutăm: Lumina.*

PR. .DR. DUMITRU ICHIM

Askesis (nevoința) în lumina lui *Thanatos* (moartea) și *Anastasis* (învierea), sau despre Semnificația Suferinței

Povestea lui Askesis

Odată în fața Cetății s-a adunat o mulțime de străini „după vorbă, după port”, cum ar zice poetul, care voiau să porceadă război împotriva oamenilor Cetății. Cum războiul trebuia să fie iscat dintr-o scânteie, străinii au început să-i întărească pe oamenii locului cu tot felul de sudalme și vorbe nechibzuite și de rușine. Unul dintre ei se arăta a fi cel mai arțăgos din fruntea gloatelor.

Nietzsche, că așa îi ziceau ortacii lui, țipa cât îl ținea gura că a murit Dumnezeu. „Și ce să facem noi”, au întrebat oamenii Cetății „dacă Dumnezeul vostru a murit?” „Păi să ne deschideți porțile Cetății ca să vă iluminăm, nu-i așa Fredy?” „Desigur”, răspunse mustăciosul. „Religia ăstora, ar zice chiar și Zarathustra, e o sinucidere a rațiunii, o rațiune de vierme care nu poate fi ucis dintr-o singură lovitură. Religia creștină a fost dintru început sacrificare: sacrificarea tuturor libertăților, toată mândria, toată încrederea de sine a spiritului., în același timp o înrobire, auto batjocorire și automutilare”.

Gloatele începură să aplaude zgomotos. „Oamenii moderni,” continuă Nietzsche, „cu obtuzitatea lor la toată nomenclatura creștină, nu au putut sesiza superlativul macabru care se ascunde ca gust antic în paradoxala formulă ‘Dumnezeu pe cruce’. Creștinismul este religia sclavului care iubește așa cum urăște, fără nuanță, în adâncul lui, până la punctul durerii, până la punctul bolii - marea suferință ascunsă... Oriunde o nevroză religioasă a apărut pe pământ o găsim legată de trei prescripții periculoase de dietetică: singurătatea, postul și abstenența sexuală...”¹

Oamenii Cetății au chemat pe Askesis care era cel mai înțelept și mai puternic dintre ei și i-au cerut sfatul. Askesis s-a urcat pe metereze și printr-un tălmăci s-a prezentat gloatelor din fața porților. „Askesis”, începu tălmăciul, este unul dintre cele mai vechi cuvinte de pe tărâmul nostru. S-a născut din stirpea împărătească a verbului *askeo* a cărei împărăție se întindea pe multe meleaguri de cuget.

¹ Friedrich Nietzsche, *Beyond Good and Evil*, Penguin Classics, New York, 2003, pp. 75-76.

În vechime, pe vremea Înțelepților din ținutul Eladei, *askesis* însemna exercițiu athletic, pregătire militară, practicarea unei arte. Stadionul unde aceștia se adunau pentru exerciții, sau locul unde se retrăgeau pentru meditație sau practicarea unei arte se numea *asketerion*. În acest sens vorbește Xenophon, Herodot și Platon. *Asketerion* era locul practicării ascezei adică *askesis*. Ca logică Nietzsche prin afirmația că „creștinismul este religia sclavilor” greșeste de două ori. Prima dată prin omiterea lui și deci „creștinismul este și religia sclavilor”, iar a doua oară prin folosirea peiorativului de sclav în sens de neputincios și netrebnic.

Greșelile lui ca și dezinformația împrăștiată cu cinism sunt ridicole prin faptul că esența creștinismului își începe abecedarul cu virtuțile. Virtute este semnul împărațesc al omului, *virtute*, etimologic, este derivat din *vir* adică bărbat, cel care se pregătește în arena și stadionul spiritual spre a lupta. Scopul luptei lui nu este o cucerire geografică, ci o cucerire ontologică, o cucerire a sinelui spre a deveni *virtuos*. Virtuozitatea se obține prin suferință și chin; fără lacrimi și sudoare omul nu poate fi decât „spini și pălămidă”.

Juvenal prin *Satire* ne-a transmis celebrul aforism *Mens sana in corpore sano*. Omul nu este numai trup, omul nu este numai suflet ci armonia acestora în superlativul persoanei umane care este *homo virtuos* sau *homo christianus*.

Spre acest ideal al lui *Askesis* care transformă Împărăția omului prin devenirea ei Împărăție a Cerurilor, Sf. Apostol Pavel le scria celor din Efes. Ca o aluzie la Juvenal, omul lui Pavel era creștinul care tot timpul se află în arenă. Oare nu spunea Mântuitorul că Împărăția Cerurilor se ia cu asalt? E vorba de o asediere a Cerurilor. Pentru aceasta creștinul trebuia să se pregătească asemenea unul luptător roman îmbrăcat cu armură, mijlocul strâns în cingătoare, cu platoșă, pavăză și coif. Nu e vorba de un sclav care să-și sărute lanțurile, ci un viteaz luptător totdeauna fiind gata de luptă. „Pentru aceasta luați *armura* lui Dumnezeu: pentru ca-n ziua cea rea să fiți în stare să țineți piept ; și după ce veți isprăvi totul, să rămâneți în picioare.” Nici pe departe imaginea de târătoare spirituală, sau „vierme”, ci dimpotrivă: „Stați în picioare, având *mijlocul încins* cu adevărul și îmbrăcați fiind în *platoșa dreptății*... luând *pavăza credinței*... luați și *coiful* mântuirii și *sabia* Duhului, care este cuvântul lui Dumnezeu” (Ef. 6, 13-17).

Askesis ca nevoință

Deși *Askesis* la prima vedere ar însemna numai exercițiu athletic și practicarea unei arte, meleagurile lui semantice sunt mult mai largi. Astfel avem în limba română cuvântul *asceză*. *Ascet* nu este numai un sihastru ascuns în vreun *schit* ci acea persoană slujind frumusețea în sensul lui Dostoievsky că „Frumusețea va mântui lumea”.

Perspectiva aceasta ascetică depășește esteticul, fiind o luptă care are loc pe tărâmul inimii spre idealul *kalokagatice* al persoanei așa cum s-ar

exprima Dmitri din romanul *Frații Karamazov*: „Frumusețea nu este numai un lucru extraordinar, ea este un lucru misterios. Acolo Dumnezeu și Diavolul se luptă din răspuțeri și terenul de luptă este inima oamenilor.”

Frumusețea ca odihnă a spiritului nu este doar o contemplare pasivă a unui obiect, ci ea este binele despre care Socrate spunea că dacă l-ai cunoscut este imposibil să nu-l urmezi. Persoana umană poartă amprenta Binelui suprem, chiar dacă acesta, ca „chip și asemănare”, uneori devine tot mai ștersă.

Actualizarea ei se face prin trăirea vieții printr-o perpetuă luptă cu suferința, cu necazul, cu durerea și în primul rând prin nevoie, al doilea sens al cuvântului *askesis*.

Când Eminescu, prin gura lui Mircea cel Bătrân, afirmă că „Eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul” ideea pare sau o ironie sau un nonsens. Și nu e nici una și nici alta, ci cu totul altceva. Ce om cu mintea normală s-ar lupta cu disperare să-și apere sărăcia, mizeria materială și mai ales să-și caute cu lumânarea *nevoile*, adică necazurile, durerile, suferința? *Sărăcia* lui Mircea cel Bătrân este cea a celor „săraci cu duhul”, care nu sunt idioții, ci cei curați cu spiritul, totdeauna deschiși spre ceva nou, inocenți, nespurcați de „bogația” semidoctului care le știe pe toate. Puritatea sufletească a Prințului Mișkin într-o lume perversă în care valorile morale sunt inversate fac din acest „sărac cu duhul” să fie numit de toți cei din jur, pur și simplu... „Idiotul”!

Sărăcia în sine nu este o virtute, dar sărăcia cu spiritul este, pentru că este deschidere spre o altă lume. În acest sens apar și *nevoile* la care se referă înțeleptul voievod. Nevoia nu este *voia* ta, ci a altuia, în primul rând, referindu-mă la cartea lui Martin Buber *I and Thou*, acest *Altuia* fiind deci scris cu majusculă. În vechea limbă română se vorbește de *sfințele nevoie* ale sfinților care și-au făcut viața o perpetuă „facă-se *voia* Ta”. Că aceasta este firea românilor e de ajuns să-l căutăm pe *askesis* în graiul nostru milenar. Bune sau rele, toate sunt de la Dumnezeu. Cele bune, e normal să le primim de la El pentru că El este „Bun și iubitor de oameni”. Cele rele tot de la El le primim pentru că este Bun și ne iubește. Tatăl care-și iubește copilul îl ceartă și-l pedepsește pentru a-l educa.

Problema suferinței și a răului în lume este una din cele mai grele de rezolvat deoarece toate problemele se referă la altul, dar când suferința, necazul sau orice fel de încercare se referă la noi, atunci nu putem să o înțelegem, să o concepem, să-i găsim o noimă, un sens. Este foarte greu să acceptăm că și eu pot fi un tu. Pentru Sartre *tu* este iadul. Cum să mă privesc pe mine însumi?

Cum pot să-mi fiu propria mea oglindă? De ce *eu*? De ce *eu* să sufăr aceasta?

E adevărat că există o suferință a pătimașului de propria lui patimă. Lacomul suferă că nu are și averea vecinului, bețivul că nu are ce să bea, fumătorul că nu are țigări, iubitorul de arginți că nu are destul și așa mai

departe pentru fiecare păcat, dar eu mă refer aici la suferința ca nevoință. În procesul lui *askesis* nevoința e o necesitate, o trebuință, ceva inerent. Am fost învățați, ca niște copii răsfățați, să ni se facă numai după voia noastră. După morala modernă e bun ceeace e pe voia mea, e drept ceeace e pe voia mea, e corect ceeace e pe voia mea, etc., dar în mod natural pentru a ne educa voia, *de voie, de nevoie* apare în fața noastră *ne-voia*. Toată lumea care, ptolomeic, se învârtă în jurul eului tău, se prăbușește pentru că *ai nevoie de cineva*.

Elasticitatea limbii române merge până acolo că prezintă suferința, nevoia, necazul ca pe animalul care, după *ce ai scăpat de nevoie*, te urmărește până te prinde și ești *mâncat de nevoi*. În filosofia românească nevoia apare însoțită de vai *cu vai nevoie* când nici nu te aștepti, în mare *zor nevoie* și atunci *de nevoie* trebuie să iei o decizie.

A cui voie o urmezi? Este voia patimii tale pe care o crezi că este a ta, sau voia Lui pe care ți-o însușești spre purificare, sfințire și îndumnezeire? În acest caz pentru a ajunge la “facă-se voia Ta”, la adevărata noastră voie, ajungem prin *ne-voia* noastră, prin nevoințele lui *askesis*.

Askesis ca peirasmos

Un sceptic, încercând să-mi dovedească că Dumnezeu nu este bun, îmi aducea dovadă cererea din „Rugăciunea domnească”: „și nu ne duce pe noi în ispită”. Cum poate fi un Dumnezeu bun când stă după colț, ne pune tot felul de capcane și ne împinge din spate în brațele răului? Cum acest „ducător în ispită” poate fi bun, argumenta triumfător scepticul, când noi trebuie în fiecare zi să-L implorăm: „și nu ne duce pe noi în ispită”?

Lucrurile nu stau chiar așa. În original sensul ar fi de a nu ne lăsa să cădem prin ispită. Omul are voință liberă de aceea ne rugăm ca Dumnezeu să treacă peste voința noastră și nici măcar să nu îngăduiască să fim încercați, iar dacă îngăduiește ispita atunci să ne dea și puterea să o trecem cu bine, accentul fiind pus nu pe ispită ci pe cererea următoare: „ci ne izbăvește de cel viclean”. Tocmai de aceea, cum observa gânditorul Peter Kreef, care a predat filosofia la Boston peste 38 de ani, „Rugăciunea domnească” nu se termină cu trecerea ispitei, izbăvirea de cel viclean, ci se sfârșește cu apoteoza omului care a învins răul cu ajutorul lui Dumnezeu prin doxologica exclamare: „Că a Ta este împărăția, puterea și mărirea”, adică așa cum am spune noi că *voia* noastră a sublimat prin *nevoință* Împărăția lui Dumnezeu din noi.

Părintele Dumitru Stăniloae arată că atât cuvântul grecesc *peirasmos* cât și corespondentul lui slavon *ispitā* au înțelesul general de mijloc prin care cineva este pus la încercare, la o probă, un obstacol de trecut. Limba românească, observă Stăniloae, e mult mai nuanțată decât cea greacă sau cea slavă. Când zicem proba prin ispită ne gândim la plăcere, iar când ne referim la proba prin *peirasmos* limba română folosește cuvântul încercare.

În vol. I al *Filocaliei* sale, Dumitru Stăniloae analizează pe Sf. Marcu Ascetul care ne-a lăsat o adevărată teologie a necazurilor și semnificația suferinței din care cităm cele cinci puncte:

1. Prin suferințe, încercări și necazuri Dumnezeu ne depărtează de păcat într-un mod pedagogic. „De nu vrei să pătimești răul, să nu vrei și să-l faci, pentru că lucrul dintâi urmează cu necesitate celui de al doilea. Căci ce seamănă fiecare, aceea va și seceră (Gal. 6,8). Semănând de bunăvoie cele rele și secerându-le fără voie, trebuie să ne minunăm de dreptatea lui Dumnezeu.² Peter Kreeft rezolvă problema relației între dreptatea lui Dumnezeu și mila iubitoare a lui Dumnezeu. Conform dreptății lui Dumnezeu trebuia să fim pedepsiți pentru păcat și plata păcatului era moartea. Conform iubirii Lui trebuia să fim iertați, așa că El s-a interpus între condamnat și cel care pedepsește, deci El a fost împușcat în locul nostru.³ Altă imagine: Casa noastră este amenințată de trăsnetul dreptății, iar Iisus se oferă ca paratrăsnet.⁴

2. Necazurile și suferința sunt de multe ori urmare a păcatului. Prin ele se întărește voia omului. Există o compensare între păcatul făcut cu voia și suferința sau încercarea primită fără de voie. „Nu zice că se poate câștiga virtutea fără necazuri, căci virtutea neprobată de necazuri nu este întărită”.⁵ „De vrei să nu fii muncit de gânduri rele, primește umilirea și necazul trupului”⁶.

3. Suferințele ni se trimit pentru ferirea de greșeli viitoare, pentru întărirea firii noastre.

4. Suferințele ne pot veni pentru păcatele altora chiar dacă n-am păcătuit noi. „Nu socoti că orice necaz vine peste oameni din pricina păcatelor. Pentru că sunt unii plăcuți și totuși ispițiți. E drept că s-a scris: „Necuvioșii și nelegiuții vor fi prizonieri”. Dar tot așa s-a scris: „Cei ce voiesc să viețuiască în Hristos prizonieri vor fi” (I Tim. 3, 12). Nu zice că cel izbăvit de patimi nu mai poate avea necazuri, căci chiar el e dator să aibă necazuri pentru aproapele”.⁷

5. Prin ele învățăm virtutea răbdării sau pentru a plăti aici pentru chinurile viitoare. „De ai fost învățat cu laude, așteaptă ocară”.⁸ „Nu te bucura când faci bine cuiva, ci când rabzi dușmănia care urmează răutățile binefacerilor”.⁹ „Când suferi vreo ocară de la oameni, cugetă la slava ce-ți va veni de la Dumnezeu și ocară te va lăsa neîntristat și netulburat”.¹⁰

² Marcu Ascetul, „Despre legea duhovnicească”, § 116, în Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Filocalia*, vol. I, Tipografia „Dacia Traiană”, Sibiu, 1947, p. 240.

³ Peter Kreeft, *Making Sense Out of Suffering*, Ann Arbor, MI, 1986, p. 181.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Marcu Ascetul, *op. cit.*, § 66, p. 236.

⁶ *Ibidem*, § 123, p. 260.

⁷ *Ibid.*, § 132, p. 242.

⁸ *Ibid.*, § 137, p. 242.

⁹ Marcu Ascetul, „Despre ce-și închipuie că se îndreptează prin fapte”, § 137, în Dumitru Stăniloae..., p. 262.

¹⁰ *Ibidem*, § 68, p. 255.

Există o legendă despre un călugăr care s-a îmbolnăvit și suferind mult își cerea moartea. Într-o seară a venit îngerul Domnului și l-a întrebat: Vrei să suferi pentru păcatele tale pe pământ sau să-ți iau sufletul acum și să suferi trei ceasuri în iad. Călugărul a ales ultima opțiune. Se spune că în suferință călugărului i s-a părut că au trecut sute de ani și se plângea cu amar: Vai mie că m-am încrezut într-un înger mincinos. Mi-a spus că o să sufăr trei ceasuri în iad și deja au trecut sute de ani și el nici că se arată. Pe când spunea acestea îngerul din spate îi răspunde: Nu sunt mincinos. Nu au trecut sute de ani ci numai două ore.

Spune-mi restul suferinței vrei să-l petreci aici sau pe pământ? Călugărul răspunde: Du-mă pe pământ. Chiar dacă vor fi sute de ani acolo vor trece mai repede decât o singură oră în iad.

Askesis și suferința celui nevinovat

Lee Strobel în *The Case for Faith* exemplifică tragedia unui om care și-a pierdut credința în Dumnezeu și a devenit un nefericit revoltat, neînțelegând că suferința are un sens care de multe ori ne scapă. Charles Templeton, un vestit pastor evanghelist, renunță la creștinism cutremurat de o fotografie pe prima pagină a revistei *Times* reprezentând o femeie din Africa având copilul mort în brațe din cauza foametei.

Întrebările puse de Templeton sunt folosite în epoca noastră mai mult ca oricând pentru că este o modă a te revolta împotriva lui Dumnezeu. Este sindromul infantilismului spiritual prin care poți deveni celebru ca scriitor luând o poziție atee de judecător și acuzator a lui Dumnezeu pentru toate păcatele noastre. Omul întotdeauna a fugit de responsabilitate începând cu Adam. Adam nu recunoaște că a greșit, nu-și cere iertare pentru neascultare, ci indirect acuză pe Dumnezeu că i-a dat pe Eva care l-a ispitit. La rândul ei Eva procedează la fel, acuzând pe șarpe.

Toți cei care acuză pe Dumnezeu pentru suferința celor nevinovați uită tocmai piatra din capul unghiului care este Iisus Hristos. Dostoevsky în *Frații Karamazov* pune prin Ivan, care este ateu, problema următoare: Dacă ar fi să se ridice un edificiu ideal cu o lume care să nu sufere, să fie fericită și în pace, ca arhitect, ai putea să-l accepți dacă s-ar pune condiția să fie zidit pe suferința și sângele unui singur copil nevinovat? Alioșa îi răspunde că această Împărăție a fost deja întemeiată iar la temelia acesteia în locul suferinței și sângelui nevinovat de copil s-a vărsat deja sângele nevinovat al lui Iisus Hristos: „Există o ființă”, zice Alioșa, „și El poate ierta orice, totul și pentru toate, pentru că El și-a vărsat sângele lui nevinovat pentru toți și pentru toate.”

Așa cum este prorocit de profeți, în special Isaia, El s-a făcut „servul Domnului” care: „era un om în suferință și obișnuit să rabde slăbiciune; că fața și-a întors-o; defăimat a fost, iar nu îmbrăcat în cînste. El păcatele noastre le poartă și pentru noi rabdă durere, dar noi Îl socoteam că de la

Dumnezeu se află El întru *durere, chinuri și necaz*. El însă pentru păcatele noastre a fost rănit și pentru fărâdelegile noastre a pătimit; pedeapsa păcii noastre asupra Lui era și prin rana Lui ne-am vindecat” (Isaia 53, 3-6).

Askesis despre care am vorbit până acum nu poate fi înțeles decât prin această lumina a răstignirii pe cruce, a morții (thanatos) și învierii (anastasis) Lui. Sf. Grigore de Nazianz comentează despre această taină remarcând că: „Prin întrupare, El și-a asumat o natură inferioară, cea umană, care însă lăuntric se îndumnezeise prin unirea ei cu Dumnezeu; aceasta ca și eu să pot deveni Dumnezeu așa cum El s-a făcut om. El s-a născut, dar de fapt fusese născut; s-a născut din femeie, dar femeia era fecioară; nașterea în sine e omenească, dar nașterea din fecioară e dumnezeiască. În firea Sa omenească El nu avea tată, iar în firea Sa dumnezeiască nu avea mamă; acestea aparțin, amândouă, Dumnezeirii”.¹¹

Este ridicol până unde poate merge mândria și aroganța noastră când Îl judecăm pe Dumnezeu și mai mult chiar încercăm să-L supunem rațiunii noastre. Dacă nu se încadrează în sistemul nostru euclidian ne revoltăm. L-am făcut robul nostru uitând cea mai elementară regulă a bunului simț, că noi suntem creatura Lui și nu invers. E curios că mulți care vorbesc de suferință și se revoltă, nu sunt cei în cauză, ci persoane „bine merci” jucând diferite roluri de suferinzi pentru că aceste cărți se vând bine. Cine știe care sunt planurile lui Dumnezeu? De cele mai multe ori ceea ce ni se pare rău este numai un drum spre bine. De exemplu: într-o zi așteptam autobuzul. Era foarte cald și în adăpostul de sticlă o viespe se zbătea în geamuri încercând să scape. Dacă ea ar fi fost om și eu Dumnezeu ce ar fi gândit despre mine? Cum pot să fiu atât de crud? Ca să o salvez o loveam cu ziarul ca să o îndreptez spre ieșire. Ce o fi gândit după ce a scăpat? Cât s-o fi mândrit că a trebuit să se lupte cu mine și a reușit singură să scape!

Maria Valtorta, în volumul V al cărții *The Poem of the Man-God*, îl prezintă pe Petru în dialog cu Iisus încercând să afle de ce trebuie să sufere și să moară copiii nevinovați. Deși nu e academic, voi folosi un citat mai lung despre această problemă, cerând și scuzele de rigoare pentru traducerea făcută. „Ieri”, zice Petru, „ai spus că oamenii inocenți și cei sfinți trebuie totdeauna să sufere, mai mult chiar, ei vor fi aceia care vor suferi pentru fiecare. Găsesc dificil să înțeleg aceasta, chiar dacă Tu spui că ei doresc aceasta chiar ei înșiși”. Și Petru continuă relatându-I cât de greu i-a fost să-i răspundă unei mame care i-a zis că nu e drept ca fetița ei să fi murit în atât de multă durere deși era o fetiță bună și nevinovată. I-a zis cuvintele lui Iov: „Domnul a dat. Domnul a luat. Fie numele Domnului binecuvântat”. Dar aceste cuvinte nu l-a mulțumit nici pe el și nici pe femeie. Iisus îi răspunde lui Petru că la prima vedere pare o nedreptate, dar este o mare dreptate ca acei mai buni să sufere în numele tuturor. Ce este pământul dacă nu un altar

¹¹ Apud Bartolomeu Valeriu Anania, *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, p. 950.

imens care a fost destinat să fie o laudă veșnică pentru Creatorul lui? Pământul fiind plin de păcate trebuie să fie atunci un altar de nesfârșită ispășire și jertfă pe care sunt consumate victimele. Când Iisus spune acestea afară de noapte târzie, spre dimineață. Ii arată lui Petru cerul înstelat.

Toate miriadele de constelații prin lumina și mișcarea lor în spațiile infinite aduc lui Dumnezeu un cor de laudă de mii și mii de ani. El aseamănă stelele, planetele și cometele cu preoți, leviți, fecioare și credincioși siderali care cântă Creatorului în acest templu infinit. La fel natura înconjurătoare, apele, vântul, munții, norii, freamătul frunzelor și murmurul izvoarelor, toate aduc neîncetate laude lui Dumnezeu. Dar oare ele sunt de ajuns pentru pământ? Nu, absolut nu, deoarece pe pământ locuiește omul, creatura perfectă, superioară tuturor ființelor. Omul are o misiune pe care nu o are nimeni și pe care trebuie să o considere bucurie și nu numai datorie și anume să iubească pe Dumnezeu, să-I aducă acest cult al dragostei. Dumnezeu nu are nicio pierdere și niciun beneficiu de la creația Lui, însă cel care este numit Dumnezeu-Iubire vrea ca să primească iubire. El a creat din iubire și în momentul în care acest dialog al iubirii va înceta de pe altarul pământului, în acel moment va înceta jertfa și ispășirea, deci concluzia este că pământul trebuie să iubească pentru ca să existe.

Menirea pământului este de a fi templu și nu iad așa cum îl fac oamenii. La templu aduci ca jertfa tot ce ai mai bun; animale fără niciun betșug, primele fructe ale pomilor sau ale câmpurilor. La fel pământul, ca să existe, aduce jertfă tot ce are mai bun: oamenii curați, oamenii demni de jertfă în numele pământului, sfinții și copiii nevinovați. Nu e vorba de un cult al unui zeu setos de sânge ca Moloch, Baal și alți zei ai păgânătății, ci de acceptarea identificării cu Marea Victimă într-un sacrificiu perpetuu al dragostei lui Dumnezeu și dragostei pentru Dumnezeu. Omul care va cunoaște dragostea, se va trezi din letargia lui, își va aduce aminte, va înțelege, va trăi și va înlocui iezii și mieii de jertfă cu Mielul lui Dumnezeu, Stăpânul și Răsumpărătorul lui. Durerea care până atunci a fost o pedeapsă se va preface într-o iubire perfectă și binecuvântați vor fi aceia care vor îmbrățișa aceasta din iubire perfectă.

Petru, care a ascultat neclipind un ochi, intervine: „Dar copiii...” Iisus îi ghicește gândul: „Vrei să spui despre cei care nu pot încă să se ofere pe ei înșiși... Și știi tu când Dumnezeu vorbește în ei? Limba lui Dumnezeu este spirituală. Sufletul o înțelege și sufletul nu are vârstă. Mai mult chiar, îți spun că sufletul unui copil, așa cum este fără de răutate, referitor la capacitatea lui de înțelegere a lui Dumnezeu, este mai adult decât sufletul unui păcătos bătrân. Îți spun ție, Simone, că vei trăi suficient de mult ca să vezi mulți copii învățând pe adulți și chiar pe tine însuși înțelepciunea iubirii eroice.

Dar prin acei micuți, care mor din motive naturale, Dumnezeu acționează direct din motive ale dragostei atât de profunde că nu pot să-ți explic, deoarece ele sunt parte a înțelepciunii scrise în cărțile Vieții și că numai în ceruri vor fi citite de sufletele binecuvântate. Am spus citite, dar de

fapt va fi suficient să privești la Dumnezeu și să cunoști nu numai pe Dumnezeu, ci de asemenea înțelepciunea Lui infinită...Suferința nu este o pedeapsă când cineva știe să o primească și să o folosească într-un mod drept. Suferința este ca o preoție, Simone. O preoție deschisă tuturor”.¹²

Sensul sau nonsensul suferinței

Un tânăr s-a dus la lemne în pădure și i s-a stricat căruța. Neștiind ce să facă și-a adus aminte de sfatul glumeț al tatălui lui: în orice necaz, când nu știi ce să faci, cheamă nevoia și ea te va învăța. Tânărul a strigat de nu știu câte ori nevoia să vină și să-l ajute. Cum nimeni nu s-a arătat s-a apucat singur să-și repare căruța, de unde a rămas vorba că nevoia învață pe om.

Când suntem încercați de vreo suferință cărțile „specialiștilor” ne îndreaptă spre întrebarea „de ce?” Este exact procedeul tânărului care chema disperat nevoia ca să vină să-l ajute. La ce-mi folosește să aflu filosofic a cui este vina suferinței mele când prioritatea e cum să mă comport în fața ei? Întrebarea este cum să o accept, nu în sensul stoic ori budist, ci cum să-i descoperim noima, sensul. Suferința este ca un alfabet al unei limbi necunoscute. În loc să-mi irosesc tot timpul până la examen întrebându-mă de ce sanscrita are litere deosebite de ale noastre, pun mâna pe carte și încep să descifrez fiecare literă și semn până când se înfiripează cuvintele și mesajul transmis prin ele.

Suferințele sunt semne ale unui alfabet pe care Dumnezeu nu ne oprește ca să-l învățăm. C. S. Lewis spune: „Dumnezeu ni se șoptește în șoapte prin plăcerile noastre, ne vorbește prin conștiința noastră, dar țipă la noi prin durerile noastre. Este megafonul lui prin care să trezească o lume surdă”.¹³

Săptămâna trecută am vizitat pe domnul N. în spital. Trecuse prin multe dureri și avusese o operație dificilă. Mulțumea lui Dumnezeu pentru suferință. Mi s-a părut straniu și i-am cerut să explice. „Înainte”, a continuat bătrânul, „de ani de zile, familia noastră nu mai era familie. Nepoții nu mă luau în seamă, nici măcar să-mi spună bună ziua. Băiatul râdea de mine când mă rugam iar de nora mea nici nu mai vorbesc. Acum toți s-au strâns în jurul meu și pentru prima dată am fost fericiți că suntem împreună.”

Când necazul vine, trebuie întâmpinat cu eroism, considerat ca o cruce personală și nu ca una pe care să o punem pe umerii altora care și ei au deja crucea lor. Doamna J. mi-a relatat cum a împărtășit familiei vestea îngrozitoare că are cancer. „Când doctorul mi-a spus că am cancer, șocul a fost atât de mare că am crezut că nu înțeleg. Când am sosit acasă s-au strâns să le spun rezultatul. Au înțeles din privire. La care am adăugat: Dumnezeu

¹² Maria Valtorta, *The Poem of the Man-God*, vol. V, Michele Pisani Ed., Isola del Liri, Italia, 1959, pp. 123-126.

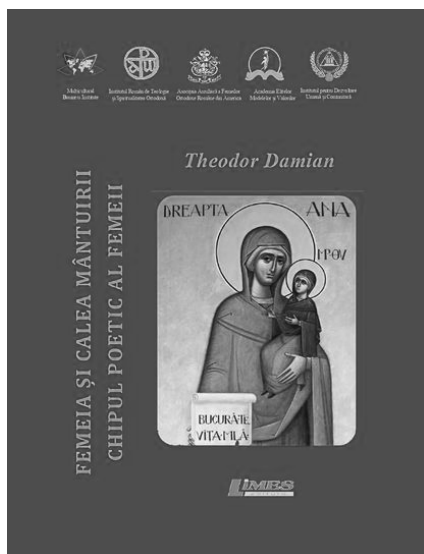
¹³ C. S. Lewis, *The Problem of Pain*, Macmillan, New York, 1962, p. 23.

ne-a pus la încercare. Să ne rugăm ca să ne întărească și să trecem și această perioadă.”

Cum am spus, cei care se plâng de suferință nu sunt suferinzii, ci alții care se simt bine. Mă gândesc nu numai la Beethoven, ci la un artist de un talent excepțional în domeniul artelor. În copilărie a făcut poliomielită. Niciodată nu s-a plâns de starea sănătății.

Un alt caz este cel al mamei domnului A. Trecuse de 90, picioarele i se umflaseră și suferea și de multe altele. Nu numai că nu se plângea, ba mai mult încuraja pe alții și zicea că atunci când o să moară o să roage pe Maica Domnului să ajute pe vecina ei, de peste drum, care este bolnavă.

Uneori necazurile vin ca să ne întărească, să ducem o viață normală, altfel ne-ar fi creat ca pe melci, cu balonul de sticlă în spate. Charles de Peguy are un admirabil poem în care compară pe Dumnezeu cu un tată care își învață fiul să înoate. Dacă îi ține mâna sub burtă prea mult timp acesta nu va învăța niciodată să înoate dacă nu i-o ține deloc atunci va bea apă și iarăși nu e bine. Dumnezeu nu vrea suferința omului, dar dacă aceasta vine ea are un scop care uneori ne scapă, dar orice suferință are un sens spre ceva, iar Dumnezeu nu îngăduie mai mult decât poate duce omul.

Theodor Damian, *Femeia și calea mântuirii. Chipul poetic al femeii*, Limes, Cluj, 2021

***Miorița*. Poemul inițiativ al sufletului românesc**

Tadeusz Rostworowski a analizat *Miorița* și a demonstrat cu argumente matematice că structura spațiului și timpului din varianta lui Alecsandri este pitagoreică. Rostworowski e doctor în filozofie și călugăr iezuit. A făcut canotaj cu cardinalul Wojtyła, care a devenit papa Ioan-Paul al II-lea. Acesta l-a luat cu el la Vatican și l-a hirotonisit preot. Rostworowski a învățat limba română la nivelul *professional working proficiency* și a predat în învățământul superior din România timp de 16 ani.

El scrie românește că:

„*Miorița*”, apreciată de unii, hulită, disprețuită sau minimalizată de alții fiindcă nu este înțeleasă, rămâne de-a lungul istoriei ceea ce a fost dintotdeauna: poemul inițiativ al sufletului românesc.¹

Știm de la Herodot că Zamolxe a fost ucenicul lui Pitagora. Zamolxe sau discipolii lui puteau să fie coautori la acea Urballade din care a evoluat varianta culeasă de Alecu Russo. Textul a urmat evoluția limbii. Structura pitagoreică a spațiului și timpului din *Miorița* nu poate veni de la Alecsandri. *Miorița* nu poate să fie invenția lui Alecsandri, cum susțin unii.

Mulți dintre marii noștri cărturari au înțeles *Miorița* greșit, în afară de George Călinescu și alții, printre care Alexandru Amza, Nicolae Brânda, Octavian Buhociu, Marius Dobre, Ion Filipciuc, Emma Mădălina Georgescu, Ecaterina Hanganu, Ion Itu, Victor Kernbach, Ștefania Mincu. Andrei Oișteanu, Dorin Ștef, Petru Ursache și încă vreo câțiva. Au contestat istoricitatea acțiunii din *Miorița* și au afirmat că moartea și nunta ciobanului nu sunt reale, ci sunt imagini figurative, care exprimă niște abstracțiuni. Însă n-au avut bibliografia necesară ca să deslușească suficient de satisfăcător ce anume abstracțiuni.

Miorița e la loc de cinste în enciclopedii occidentale, dintre care citez doar cinci.² Austriacul Leo Spitzer afirmă că *Miorița* este „una dintre marile creații clasice din literatura universală.”³ Americanul Ernest H. Latham Jr.

¹ Pr. Tadeusz Rostworowski și Ecaterina Hanganu, „Spațiu și timp mitic în *Miorița*”, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei* – XII / 20, Iași, 2012, p. 254.

² A.V. Wise, *Cassell's Encyclopaedia of Literature*, Vol. 1, Edited by S.H. Steinberg, Cassel & Company LTD, London, 1953, p. 481.

Lexikon der Weltliteratur, Band I, Alfred Kröner Verlag, Stuttgart, 1968, p. 1110.

Anneli Ute Gabanyi, „*Miorița*”, în Rudolf Radler, *Kindlers Neues Literatur Lexikon*, Vol. 19, Anonyma, München, 1992, pp. 120-121.

Grande dizionario italiano dell'uso, Vol. IV, Ideato e diretto da Tullio de Mauro, Unione Tipografico-Editrice Torino, 1999, p. 226.

Grande dizionario italiano dell'uso, Vol. VI, Ideato e diretto da Tullio de Mauro, Unione Tipografico-Editrice Torino, 1999, p. 270.

³ *Kindlers...*, Vol. 19, 1992, p. 120.

pune *Miorița* alături de *Iliada*, *Odiseea*, *Nibelungenlied*, *El Cid*, *Beowulf* și poemele altor națiuni.⁴

Explicarea greșită a *Mioriței* l-a făcut pe Nichita Stănescu să spună că „*Miorița* este școala tristeții noastre naționale”. Nu *Miorița* e școala tristeții naționale. Școala tristeții naționale este explicarea întunecată a *Mioriței*, tocmai cel mai luminos poem din limba română.

Spre deosebire de Rostworowski, care spune că *Miorița* este „poemul inițiativ al sufletului românesc”, Emil Cioran disprețuiește *Miorița* și o definește ca o rană a sufletului românesc:

...acel blestem poetic și național care se cheamă *Miorița* și care, alături de înțelepciunea cronicarilor, constituie rana neînchisă a sufletului românesc.⁵

Psihanalistul Vasile Dem. Zamfirescu – profesor universitar, cel mai de seamă psihanalist din această parte a Europei – consideră că afirmația lui Cioran este manifestarea unei nevroze.⁶ „Rana neînchisă” care îl doare pe Cioran e rana din propriul lui suflet, rănit pentru că a înțeles *Miorița* exact cum ne-a fost explicată.

Ștefania Mincu zice pe bună dreptate:

Spirite foarte înalte, cum ar fi însuși filozoful Cioran, au căzut în capcana falsei interpretări a mioriticului și, de asemenea, la noi, filozoful Constantin Noica.⁷

Filozoful Marius Dobre a scris un articol „Emil Cioran, fiul risipitor al *Mioriței*”.⁸ Contrar afirmației lui Cioran, Sadoveanu a spus că:

Miorița este cea mai nobilă manifestare poetică a neamului nostru.⁹

George Călinescu afirmă că *Miorița* este un mit fundamental și că „prin mit se înțelege o ficțiune ermetică, un simbol al unei idei generale.”¹⁰ Călinescu n-a apucat să ne explice simbolul și nici ideea generală. Acest eseu dezvăluie înțelesurile ermetice și impenetrabile ale unor simboluri și idei din *Miorița*, care totuși sunt ușor de descifrat.

Întrucât *Miorița* este un mit, o ficțiune cu înțelesuri abstracte și tainice, nicidecum nu poate să fie o relatare despre o crimă adevărată. La fel

⁴ Ernest H. Latham Jr, *Miorița an icon of romanian culture*, The Center for Romanian Studies, Iași – Oxford – Portland, 1999, p. 5.

⁵ Emil Cioran, *Schimbarea la față a României*, Humanitas, București, 1990, pp. 32-33 (prima ediție 1936).

⁶ Vasile Dem. Zamfirescu, *Nevroză balcanică*, Editura Trei, București, 2025, pp. 45-47 (prima ediție 2012).

⁷ Ștefania Mincu, *Miorița – o hermeneutică ontologică*, Editura Pontica, Constanța, 2002, p. 125.

⁸ Marius Dobre, „Emil Cioran, fiul risipitor al *Mioriței*”, în *Astra*, nr. 6, 2000, pp. 44-45.

⁹ Mihail Sadoveanu, „Poezia populară”, în *Mărturisiri*, ESPLA, București, 1960, pp. 101-102.

¹⁰ George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1986, pp. 58-59 (prima ediție 1941).

ca orice mit, *Miorița* are o structură narativă dublă. Pe de o parte, *Miorița* e o poveste cu aspect concret, lumesc și profan (exoteric). Pe de altă parte, același text are un conținut abstract, tainic și sacru (ezoteric). Datorită polisemantismului cuvintelor din metafore și alegorii, *Miorița* conține mai multe idei decât cuvinte.

Metafora una spune și alta zice. Spune ceva concret și vrea să zică altceva abstract. Metafora ne trimite cu gândul de la cuvinte concrete cunoscute, la ceva abstract și necunoscut. De la o imagine vizuală, la o idee complicată. Metaforele sunt cel mai scurt drum de la cunoscut la necunoscut.

Autorul se gândește la o abstracțiune (termenul A) și o codifică în cuvinte concrete (termenul B). Cititorul pornește de la termenul B și trebuie să îl decodifice, să ghicească termenul A. Dacă nu poate ghici, rămâne la termenul B, la aspectele concrete. Sau îl decodifică greșit și crede că e vorba de un termen C. Noi toți, cât și cercetătorii din trecut, ne-am poticnit de termenul B și l-am descifrat altfel decât fusese gândit termenul A. Cu toții am înțeles moartea și nunta ciobanului (termenii B1 și B2 din registrul exoteric) altfel decât au gândit autorii *Mioriței* termenii A1 și A2 în registrul ezoteric. Toți am descifrat termenii B1 și B2 ca termenii C1 și C2 însă tot pe nivel exoteric.

Cum de am făcut noi toți această eroare? Nu e vina noastră. Așa au vrut autorii colectivi și anonimi, din preistorie, ai *Mioriței*, când au compus textul: să ghicim pe alături. Au vrut să greșim noi toți cei care ne lăsăm impresionați de cuvintele concrete (la nivel lumesc și exoteric). N-au vrut ca orișicine să afle sensurile tainice, abstracte (de la nivelul sacru și ezoteric). Autorii au fost conștienți de forța limbajului de a comunica și totodată de a ascunde în același text un mesaj secret. Au avut destoinicia să cifreze textul în așa fel încât versurile dezvăluie adevăruri pentru unii și deopotrivă tănuiesc adevărurile pentru alții. Portativul profan și exoteric – întunecat, tragic și deprimant – a fost conceput ca să camufleze și să tănuiască portativul sacru și ezoteric, luminos, fericit și înălțător. Adevăratul mesaj al *Mioriței* este sacru, tainic și primordial. Portativul profan e secundar și are scopul de a dezinforma, pentru a ascunde adevăratul mesaj.

Autorii *Mioriței* au compus textul cu vorbe bine ticluite, astfel încât, pe de o parte se adresa celor care erau la fel de ageri la minte ca și ei, iar pe de altă parte să fie înțelese cu totul altfel de către *alde gură cască*, adică noi cei mulți și cu gândul la slănină cu ceapă, nu la stelele de pe cer. Registrul exoteric a fost conceput ca să ne înlăture de la cunoașterea adevărului sacru pe cei mai mulți dintre noi, care suntem nechemați și să ne amăgească cu ceva pe înțelesul nostru, la nivel lumesc. Cam la fel făceau și autorii basmelor când în final aruncau *prune uscate în ale guri căscate*.

În *Miorița* nu se întâmplă nimic concret. Nicio imagine nu oglindește ceva adevărat, toate sunt simboluri cu înțelesuri abstracte. Toate cuvintele concrete alcătuiesc un limbaj figurativ. Limbajul figurativ una spune și alta vrea să zică. Cuvintele concrete sugerează imagini vizuale impresionante.

Aceste imagini fac parte din registrul exoteric. Imaginile din registrul exoteric simbolizează abstracțiuni, iar acestea fac parte din registrul ezoteric. De exemplu:

Dialogul ciobanului cu mioara (din portativul exoteric) simbolizează (în portativul ezoteric) un monolog lăuntric. Vorbind cu mioara (la nivel exoteric), el cugetă și vorbește de unul singur (la nivel ezoteric). Se pregătește sufletește în vederea unui eventual rit inițiativ. Complotul ciobanilor, uciderea baciului și îngroparea lui (aspectul părelnic și exoteric) simbolizează etape din ritul inițiativ (conținutul ezoteric). Conținutul ezoteric este ascuns la vedere, în ambiguitatea textului. Cine nu cascadează ochii bine își închipuie că baciul a fost ucis.

Alte exemple: Frumusețea peisajului exterior geografic din Carpați (din registrul exoteric) simbolizează (în ezoteric) frumusețea peisajului interior psihologic al ciobanului. Procedul de proiectare a peisajului psihologic asupra peisajului geografic este folosit de Dante Alighieri, Petrarca, Eminescu și mulți autori. Uciderea și îngroparea ciobanului (din exoteric) simbolizează (în ezoteric) lepădarea lui de zădărniciile lumesti. Orice nuntă implică trecerea pragului de la o stare socială la alta. Nunta cerească cu *Mândra crăiasă* (imagine din exoteric) simbolizează (în ezoteric) trecerea pragului spre o viață nouă, purificată sufletește. Unirea ciobanului cu divinitatea supremă din religia lui (imagine la nivel exoteric) se numește în Știința religiilor *hierogamie* și simbolizează starea lui sufletească de fericire spirituală (abstracțiune la nivel ezoteric).

S-a crezut că portretul ciobanului descrie înfățișarea lui exterioară cu ajutorul unor comparații, cu exactitate ca într-un fișier de la poliție, ca să poată fi identificat. Amzulescu, Fochi, Chițimia și Vrabie afirmă că descrierea ciobanului nu prezintă o persoană identificabilă, ci idealul poporului despre tinerețe și bărbăție și că este de o măiestrie unică.¹¹ Afirmatia lor e corectă, doar dacă rămânem în registrul exoteric.

S-a nesocotit faptul că între părțile capului și elementele din natură (*Mustăcioara lui Spicul grâului* etc) lipsește cuvântul de legătură **ca**. Cea mai clară definiție a metaforei spune că „metafora seamănă cu o comparație între două cuvinte, dintre care lipsește cuvântul de legătură **ca**.” Așadar acestea nu pot să fie comparații, așa cum s-a crezut greșit, ci sunt metafore. Fiind metafore, termenul concret – elementele naturii – simbolizează în registrul ezoteric ceva abstract. Ce anume?

Putem afla cu ajutorul lui Joseph Campbell. El descifrează imaginile de pe un vas de aur din Tezaurul de la Pietroasa și arată că înfățișează

¹¹ Al. Amzulescu, Fochi, I. C. Chițimia și Ghe. Vrabie, *Istoria literaturii române*, Vol. I, Editura Academiei Române, București, 1964, p. 124.

desfășurarea unui rit cu misterele lui Orfeu, tracul.¹² Imaginile concrete din portretul ciobanului sunt identice cu cele de pe vasul din Tezaurul de la Pietroasa. Aflăm astfel că portretul ciobanului poate să simbolizeze patru etape dintr-un rit de inițiere în misterele lui Orfeu, prin care a trecut ciobanul ca să se califice baci, înainte de a face noi cunoștință cu el *Pe un picior de plai*.

El este baci, adică șef, deși e mai tânăr, iar în societatea rurală ierarhia se stabilește după vârstă. Însă el a trecut printr-un rit orfic, prin care subordonații lui mai vârstnici n-au trecut. În societatea arhaică, pentru a deveni cioban era necesară o inițiere în rutinele și normele meseriei încă de la cea mai fragedă vârstă. De bună seamă că subordonații baciului erau inițiați în toate rutinele stricte ale meseriei de cioban. Însă el era inițiat și în misterele orfice. Inițierea în misterele lui Orfeu îl făcea să fie mai inițiat decât erau ei, iar asta prelua asupra vârstei și asupra experienței mai îndelungate la stână a celor doi subalterni.

De ce textul spune că baciul e *mai ortoman*, cu adverbul comparativ *mai*? Ce rost are adverbul comparativ? Așadar, el este comparat cu cineva. Cu cine? Rezultă că și cei doi sunt ortomani, însă baciul este mai ortoman decât sunt ei. Baciul e *mai ortoman* decât sunt cei doi, adică e *mai inițiat*.

Oile îl plâng pe cioban. Animalele care în literatură au însușiri umane sau se comportă ca oamenii sunt personificate. Oile din tărâmul exoteric simbolizează în tărâmul ezoteric societatea profană, din afara frăției ciobanilor.

Încă un exemplu: În câteva sute de variante, ciobanii țin sobor despre *lege* și legiuiesc uciderea baciului. Ovidiu Densusianu, Romulus Vulcănescu, Mircea Eliade și mulți alții ne-au spus că e vorba de o lege juridică și că deci e vorba de o pedeapsă meritată sau nedreaptă. Cu toții au înțeles situația în registrul exoteric și au crezut că este un complot al unor trădători.

Dumitru Caracostea și Constantin Noica au combătut orientarea juridică a cercetării *Mioriței* și au arătat că e vorba de o lege religioasă arhaică ce reglează relația dintre oameni și divinitate. Dicționarele românești și alte surse din țară sau occidentale confirmă ce au spus Caracostea și Noica. În registrul exoteric soborul ciobanilor pare să fie un complot. În registrul

¹² Joseph Campbell, *The Masks of God: Creative Mythology*, Vol. IV, The Viking Press, New York, 1968, pp. 9-27.

Victor Ravini, „Interpretarea unui vas din Tezaurul de la Pietroasa”, în *Pro Saeculum*, nr. 7-8/2021, pp. 24-28.

Victor Ravini, „Joseph Campbell interpretează un vas din Tezaurul de la Pietroasa”, în *Curtea de la Argeș*, nr. 2/2023, pp. 14-15.

Victor Ravini, *Din preistorie în viitor*, Editura Ideea Europeană, București, 2023, pp. 91-107.

Victor Ravini, *Miorița până la stele*, Editura Academiei Române, București, 2024, pp. 44-62.

ezoteric, ei se sfătuiesc cum să aplice legea religioasă. Soborul nu este un complot, ci o etapă din ritul inițiativ. Legea nu e juridică, ci religioasă. Uciderea și înmormântarea nu sunt adevărate, ci ambele sunt teatralizate. Nunta cu *Mândra crăiasă* nu este moartea, ci simbolizează o stare de fericire sufletească. Toate acestea au un aspect profan (exoteric) și un conținut sacru (ezoteric). Autorii arhaici ai *Mioriței* folosesc metafore și alegorii, cu ajutorul cărora una spun și alta vor să zică.

Așa simplu și ușor este să facem deosebirea dintre registrul lumesc și profan (exoteric) pe de o parte, iar pe de altă parte registrul tainic și sacru (ezoteric). Metaforele și alegoriile sunt exprimări simbolice și polisemantice, pe care trebuie să le descifrăm cu propria noastră gândire rațională și eventual cu sprijin în lucrări științifice de referință autorizate.

Am cercetat 2000 de variante ale *Mioriței*, cu ajutorul câtorva sute de lucrări științifice ale unor universitari români și occidentali. Am găsit în variante amănunte despre desfășurarea a șapte rituri diferite, cu caracter religios pre-creștin, despre misterele sufletului omenesc. Le-am numerotat R1, R2, R3, R4, R5, R6 și R7 și le-am analizat.

Nicio variantă a *Mioriței* nu prezintă ceva concret, ci doar ce se petrece în inima personajului principal, în timp ce se pregătește sufletește în vederea ununui rit inițiativ cu aspect de teatru popular, cu subiectul între viață și moarte. Zbuciumul din inima ciobanului face parte din registrul ezoteric. Autorii preistorici ai *Mioriței*, rapsozii care ne-au transmis variantele și țăranii care ascultau nu știau carte. Toate mitologiile tuturor popoarelor au fost create înaintea apariției scrisului și au fost transmise oral, până când au fost notate în scris.

Unii ascultători ai *Mioriței* pricepeau doar portativul lumesc și se întristau. Alții înțelegeau portativul sacru și se luminau. *Miorița* are un conținut luminos. Este un ghid pentru înălțare sufletească spre cele mai înalte sfere ale poeziei și ale înțelepciunii vieții. În *Miorița* natura este divinizată, divinitatea e umanizată, iar omul e îndumnezeit.

Goticul în artă, literatură, muzică

Arta gotică a apărut în Franța, în prima jumătate a secolului al XII-lea, și s-a răspândit în vestul Europei (Anglia, Flandra, Spania) și centrul Europei (țările germanice, Cehia, Polonia). În România, arta gotică a pătruns prin secolele XIII-XIV, mai ales în Transilvania (prin monumente) și Moldova (elemente decorative). Parisul este focarul principal al artei gotice, de unde strălucirea sa se propagă în întreaga Europă.

Numit și „stilul arcului ascuțit”, stilul gotic se naște din arta romanică sub influența Cruciadelor, a scolasticii și a misticismului religios.

Termenul „gotic” a fost introdus de celebrul arhitect și istoric de artă italian Giorgio Vasari, biograful celor mai renumiți arhitecți, pictori și sculptori italieni, în anul 1550, care făcea aluzie la tribul germanic al goților, pentru a defini o cultură de nivel inferior, o subcultură, cu alte cuvinte „barbară”: „acești Goti, acești barbari care nu cunoșteau nimic din tradiția adevărată și-au creat un stil al lor, care se rezumă la un haos de săgeți, turnulețe, ornamente caraghioase și adaosuri de prisos, din care frumusețea clasică, simplă este cu totul înlăturată”.¹

Dezvoltarea artei gotice este strâns legată de cea a societății feudale, de înflorirea și dezvoltarea orașelor ce se întreceau între ele prin construirea de monumente cât mai grandioase. Și să nu uităm că goticul evoluează într-o societate de tip catolic, în care credința are un rol important, ceea ce duce la construirea de numeroase biserici și catedrale.

Gloria stilului gotic sunt catedralele, dar stilul gotic se regăsește și în construcții civile și militare, în palate comunale, în primării și palate de justiție.

În catedrale sunt concentrate aproape toate ramurile artei: sculptura, pictura, artele decorative, mobilier, vitralii, textile.

Despre catedrala gotică s-a spus că ar fi asemenea unei „Biblia în piatră” sau a unei „Istorii a lumii”, deoarece multitudinea de personaje pare să ilustreze atât teme inspirate din biblie, cât și aspecte contemporane, inspirate din viața trăită de artiști.

Stilul gotic este caracterizat prin predominarea formelor arhitectonice înalte și zvelte, prin arcuri butante și bolți ogivale, prin contraforturi și vitralii.

Aparent fragile, edificiile gotice sunt foarte rezistente prin scheletul ferm al clădirii mai mult decât prin masivitatea pereților. Interiorul este prevăzut cu stâlpi înalți și puternici, ce dau impresia de eleganță sobră. Prin turnurile lor avântate și portalurile splendide, catedralele gotice fac, privite din exterior, o impresie deosebită, însă mai puternic impresionează prin interiorul lor, prin spațiul aerian, imaterial, în care ochiul privitorului nu întâlnește forme masive.

¹ Apud Willem Van Loon, *Istoria artei*, Editura Snagov, București, 2001, p. 204.

În ceea ce privește volumul și înălțimea, catedralele gotice le depășesc cu mult pe cele mai mari catedrale romanice: „privirea nu se lovește de forme masive aflate în penumbră ci îmbrățișează dintr-o dată întregul spațiu. (...) În catedrala gotică, toate elementele se află în diferite relații: arcurile nu reunesc numai sprijinele, ci și iau parte și la tendința ascendentă dominantă și încadrează cele mai felurite perspective (...) În felul cum a fost concepută construcția arcadei se oglindește intenția din ce în ce mai accentuată a culturii medievale de a ține seamă de factorii psihologici în vederea realizării țelurilor ei ideologice”.²

Amintim catedralele din Franța (Paris, Reims, Rouen, Chartres, Amiens), din Spania (Burgos), din Anglia (Worcester, Wels), din Germania (Köln, Bamberg).

În Franța, stilul gotic a cunoscut trei etape: gotic lanceolat, gotic radiant și gotic flamboyant.

Prima etapă a goticului, stilul lanceolat, a avut drept caracteristică prezența turelor-clopotniță, în formă de lance. Ascuțite, înalte, acestea dădeau impresia generală a sensului ascensional și asigurau caracterul de desfășurare pe verticală a edificiului. Exemple: catedrala din Chartres, Saint Denis din Paris.

Stilul radiant (rayonnant) este caracterizat prin razele care pleacă de la ferestrele sub formă de rozetă. Catedrala Notre-Dame din Paris (construită între 1163-1245 și restaurată în secolul XIV) este considerată monumentul clasic al stilului gotic, capodopera goticului radiant. Toate reperele dimensionale respectă corespondențele geometrice ce converg spre centrul compozițional al structurii (rozeta).

La stilul flamboyant este caracteristică bolta cu ogive în care arcele se pierd direct în stâlp fără să se sprijine pe un capitel. Este o abundență a decorării fațadelor cu sculpturi în relief și ronde-bosse, o adevărată dantelărie de piatră, dominarea golului asupra plinului fațadelor și acoperirea golului cu vitralii. Exemple: catedralele din Amiens, din Reims sau catedrala Westminster din Anglia.

În Germania, goticul pătrunde mai târziu, influențat de monumentele franceze. A existat o preferință pentru goticul lanceolat, cu turnuri-clopotniță foarte ascuțite. Cele mai cunoscute monumente gotice sunt domurile din Köln, Regensburg, Nürnberg și Bamberg.

În Anglia se dezvoltă un stil gotic propriu, caracteristică fiind masivitatea monumentelor. Principalele edificii gotice de aici sunt catedralele din Canterbury, Wells, Lincoln și Salisbury.

În Spania, influența stilului gotic francez apare la catedralele din Burgos și Toledo.

În Italia, goticul pătrunde mult mai târziu, această țară rămânând

² Mihail Alpatov, *Istoria artei. Artă veche și a Evului Mediu*, vol. I, Editura Meridiane, București, 1962, p. 348.

refractară în acest sens, datorită influențelor puternice bizantine. Cel mai reprezentativ monument gotic este domul din Milano, construit pe parcursul a cinci secole. În schimb, în Italia, se găsesc admirabile monumente gotice în arhitectura civilă, printre cele mai cunoscute fiind Palatul Dogilor din Veneția și admirabilul castel Ca d'Oro (Casa de aur) din Veneția.

În România, arta gotică a pătruns în secolele XIII-XIV în Transilvania și se regăsește în Biserica Sf. Bartolomeu și Biserica Neagră, din Brașov, în Catedrala Sf. Mihail din Cluj, Castelul de la Bran, Castelul Corvinilor etc. Elemente specifice orașelor gotice se remarcă și în arhitectura civilă din orașele transilvănene Brașov, Sibiu, Sighișoara, prin modul de grupare a cartierelor, prin amenajarea piețelor publice, prin traseele străzilor etc.

Monumentele gotice impresionează prin înălțimea lor, prin solemnitate, prin verticalitatea zidurilor și a turnurilor ce se avântă spre cer, prin estetica vitraliilor ce fac ca lumina să pătrundă la toate orele zilei în mod feeric, vălul luminos multicolor îmbiind spre meditație.

Sculptura gotică este reprezentată prin statui-coloane pe fațadele bisericilor, înfățișând siluete de regi și profeți, și se caracterizează prin umanizarea personajelor (prezentându-le câteodată în timpul unei convorbiri pentru a le da o mai mare aparență de realitate), iar arta statuară se definește prin simplitate expresivă, eleganță și zveltețe. Ea s-a manifestat ca o funcție ornamentală a catedralelor și în special a portalurilor.

„Secolele XIV-XV aduc o serie de schimbări în ceea ce privește modul de alegere și tratare a temelor, pe fondul calamităților (Ciuma Neagră, Războiul de 100 de ani) și al propagării curentelor mistice; accentul cade acum pe descrierea spectacolelor suferințelor lumii, înmulțindu-se scenele care redau patimile Mântuitorului, sau a unor scene macabre. Pe de altă parte, aceste schimbări aduc o mai mare naturalețe și o mai profundă coborâre în aspectele mai direct sentimentale de umanitate. De asemenea se înmulțesc redările de scene cotidiene, de obicei ca teme de zodiac”.³

În ceea ce privește pictura, aceasta rămâne subordonată arhitecturii până în secolul XV. Faptul că arhitectura gotică a redus suprafețele plane ale pereților, pictura va fi în mare parte eliminată, locul ei fiind luat de vitralii, acestea fiind „creația cea mai extraordinară a Evului mediu”.⁴ Totuși ansambluri picturale originale au fost realizate de Simone Martini, Matteo Giovanni da Viterbo, Cinabue, Cavallini și Giotto di Bondone (magnificul ansamblu de fresce din Capella Scrovegni din Padova - capodoperă a picturii din secolul XIV italian și european).

În literatură, goticul s-a manifestat prin „romanul ororilor” sau „romanul negru” și a fost cultivat de scriitorii englezi (H. Walpole, Clara

³ Constantin Suter, *Istoria artelor plastice*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1969, p. 177.

⁴ Henri Focillon, *Arta Occidentului. Evul Mediu gotic*, vol. II., Editura Meridiane, București, 1974, p. 106.

Reeve, Ann Radcliffe, G. M. Lewis, Ch. R. Maturin, Charlotte Brontë), în a doua jumătate a secolului XVIII și începutul secolului XIX, ca o reacție împotriva iluminismului. De-a lungul evoluției literaturii gotice, un rol semnificativ au jucat E. A. Poe, Lowercraft, Hoffman, Daphne du Maurier, Baudelaire.

Literatura gotică, denumită uneori și „horror gotic” se crede că a fost inventată de scriitorul englez Horace Walpole, în romanul *The Castle of Otranto* (*Castelul din Otranto*), apărut în 1764.

Romanul gotic cultivă o atmosferă apăsătoare și morbidă, definită de prezența ruinelor, a castelelor bânuite de stafii și a peisajelor înspăimântătoare și stranii. Nu lipsesc elementele de magie și de supranatural, iar unul dintre motivele des întâlnite în literatura de acest gen îl reprezintă mitul vampirului. Ulterior, din gotic au derivat thrillerul și literatura paranormală. Scriitorul englez Brian Aldiss consideră că literatura science-fiction reprezintă o proiectare în viitor a genului gotic, având în vedere teme precum invențiile uimitoare cu monștri extraterestrii, efectuate de savanți excentrici sau nebuni.

În muzică, mișcarea Goth a apărut la sfârșitul anilor 1970 și începutul anilor 1980, în Anglia, și s-a răspândit în diferite forme în Europa și în Statele Unite ale Americii. Această mișcare își are rădăcinile în mișcările muzicale punk și new wave, la care s-au adăugat elemente din romanele gotice și din filmele expresioniste germane.

Mișcarea Goth se caracterizează mai ales printr-un stil sobru spre macabru, estetica vestimentației fiind bazată pe culori întunecate la care se adaugă accesorii și elemente mistice, provocatoare. Ea se manifestă îndeosebi către periferia societății și este uneori asemuită cu satanismul, deși nu are nicio legătură cu acesta sau cu vreun cult religios. Membrii gotici abuzează în utilizarea simbolurilor religioase, mai ales a celor iudeo-creștine, cum ar fi crucifixuri, Steaua lui David etc.

Cu toate că a fost disprețuit și batjocurit de Renaștere, goticul a fost o perioadă de avânt pentru umanitate. Arta gotică a dat lumii capodopere comparabile cu cele mai mari creații ale geniului uman. Epoca artei gotice a fost supusă, de-a lungul istoriei artelor, unor aprige și vehemente contestări, dar a și beneficiat de elogii entuziaste. Pentru arhitectul francez Eugène Viollet-le-Duc, renumit pentru restaurarea edificiilor medievale, goticul era „singura arhitectură originală care a apărut în lume după antichitate”.⁵

Goticul a creat, însă, sentimente fără de care arta Renașterii ar fi de neconceput, maeștrii goticului fiind primii care, după secole, au reușit să (re)demonstreze în mod conștient că „omul este măsura tuturor lucrurilor”, așa cum spunea filosoful grec Protagoras.

⁵ Apud Vasile Drăguț, *Arta gotică în România*, Ed. Meridiane, București, 1979, p. 5.

Dumnezeu, Omul și Inteligența artificială

*Tema aceasta e nesmerită, furată...
Omul și Inteligența artificială
sunt „doi în unul” cu trufia nemăsurată...
Dumnezeu din start e doar Unul,
o dată!*

*Omul veșnic nemulțumit
s-a înmulțit, s-a omorât,
a renăscut pentru ucis
cu inteligența lui naturală, vicleană,
pentru viața abia cât un vis
și-a pus mereu sare pe rană,
dar nu s-a mântuit...*

*Sângele care n-a curs, s-a-nchegat,
iar așa-zisul progres a însemnat
regresul celor mulți
de cei puțini confiscat.*

*Inteligența naturală a fost de-ajuns
să slujească doar unuia,
celui de Dumnezeu uns!*

*Astfel, Cel de Sus,
(de mintea omului de rând nepătruns),
a rămas să contemple nefericit
propria Lui creație care L-a umilit,
prin fals, prin încercarea zadarnică de a-L concura,
chinuindu-se , vai, demonic, să imite opera Sa...*

*Roboții Omului aproape toate le pot săvârși
prin desăvârșite mașinării,
dar singurul Fapt Dumnezeiesc de neimitat
rămâne Sufletul, cu verbul lui „a iubi”...*

*Tema aceasta e necercetată
în viața prea scurtă și prea complicată
și doar atât: falsul, prefacerea, rangul
țin inteligenței artificiale hangul!*

*Asta schimbă puțin ordinea anunțată
în semantica inteligenței artificiale, mai sus enunțată:
Omul și inteligența lui uneori naturală,*

*de multe ori profitabil artificială,
rămâne să-L concureze pe Dumnezeu –
după Malraux... O dată!? Sau „odată”?!*

Glasul poetului

*Despre inteligența poetică
se tace, nu se vorbește,
prețul ei neprofitabil dezamăgește...
Dar nici eu nu pot să fiu garant pentru toți:
pentru mincinoși, pentru hoți,
pentru lingăi, pentru sperjuri...*

*Deocamdată
Inteligența artificială
o percep ca pe o naturalețe perfect mimată,
dar foarte goală,
proclamată de unele guri
reinventând circuite
doar de ei mânuite,
de noii zei,
doar de ei,
pentru moartea zeilor de odinioară...*

*„Vivat reclama și influencerii!”
„Dumnezeul vostru să dispară!”
„Ardeți putreledele cearșafuri!
Paradisul nu e în cer,
raiul e-n prăfuri”!*

*Desigur, noua lor tehnologie
rimează impecabil cu „magie”!*

*„Folosește smartphonul, calculatorul, televizorul,
atenția asupra lor să fie trează...”
„Consumă cât ești consumat”!
Nu mai contează
pe ce principiu funcționezi/funcționează!*

*Între tine cel viu și mortul aparat
doar văz și auz controlat;
orice definiție sau compoziție,
tabla-nmulțirii, legile firii,
le-ai uitat sau nici nu le știi?
Întreabă Meta AI!*

*Prin inteligența ei universală
te rezolvă Chat G P T!
De ce-ai mai gândi?
Nu te obosi...!
Doar atât:cât vei trăi, vei plăti!
La Gemini!"*

*Dezvrăjirea lumii s-a produs,
a fost înlocuit Cel de Sus
în conflictul dintr-a noastră minte:
Bref
să dispară Cel de Dinainte
și să vezi soarele răsărind din apus...*

*Stăm de-a valma în beznă în burta chitului.
Noul Dumnezeu e Zeul Profitului!*

HORIA ION GROZA

Moartea Poetului

*Veghează Doamne
poetul care moare,
fă uluce palmele Tale
să lunece lin în noapte.
Se-nvolburează
orele jurate să nu-l scape
prin sorb și prin strâmtoare -
să-l mai țină
în ziua răpusă de tină,
de otravă și de soare.*

*O viață mers-a pe vârfuri,
să prindă-ntreg și nestârnit,
cuvântul ierbii -
al smalțului ei verde
din-ascunsuri de câmpie
în scaldă zării primenit.
Să soarbă înomenite
umbrele de pe altare
în care Nespusul său
cu jertfire se încrede
cu auzu-n încordare.*

*Glisează-n aer vulturi
încercuind tăceri.
Un țipăt se sparge,
fereastră la mijloc de veri,
peste talazul
de clopote-n amurg.
Istovit de nesfârșite-acumuri
de-nchegate miezuri
de sânge și rostire,
Poetul zace limpezit
de orele ce curg.*

*Ajută-l Doamne
să poată pleca
în văzduhuri veșnice,
din zăbranicul de umbre
și șoaptele din sfeșnice
tainele să-și poarte
cu pioase mâni.*

*Afară cresc neguri
și plouă în fântâni...*

Pasăre de aur

*Stau pe-ntinsurile humii.
Însumi eu numai pământ.
Peste mine – duhul lumii,
Peste tine – Duhul Sfânt!*

*Mamă, pasăre de aur,
Dusă-n brațe de Iisus
De pe-un plaur pe alt plaur,
Până-n ceruri de nespus!*

Pentru c-a ta gură Sus...

*Pentru cât ai suferit
Raiul ți s-a dăruit,
Crizantemo.
Chinul tău n-a fost lumesc,
Raiul tău va fi ceresc,
Crizantemo.*

*Pentru cât te-au tot ucis,
Pentru-atât ai și învins,
Crizantemo!
Și-acum, când dușmanii nu-s,
Chipul tău de Domnu-i uns,
Crizantemo.*

*Ei să piară, tu să fii!
Nu pe-un ceas, – pe veșnicii!
Crizantemo!*

*Pentru c-a ta gură Sus
Sărutată-i de Iisus,
Crizantemo!*

Nu-mblânzim nici tăcerea...

*Un copil strânge luna în brațe.
Mă opresc și îi spun: „Fiu divin,
Să rămâi precum ești: Călăuză!
Amin”.*

*Următori lui Iisus, vin cocorii.
Noi, cei răi, suntem diavoli mereu.
Să rămânem pe-un ceas Călăuze
E greu.*

*Carte Vie, vuind, este cerul.
Osândiți la uitare din plin,*

*Nu-mblânzim nici tăcerea, nici leul,
Cum făcea Sfântul Pavel Tebeul!
Amin.*

PROF. UNIV. DR. IOAN N. ROȘCA

Afinitățile lui Eminescu cu așii din cel mai frumos catren

Avându-i în vedere pe cei mai mari creatori români din domeniile artistice pe care le-au marcat cu pecetea genialității lor, Nichita Stănescu afirma că cel mai frumos poem, de-ar fi în stare să-l scrie (dar, iată, l-a scris!), ar fi: *Eminescu, / Grigorescu, / Enescu, / Brâncuși*.

Catrenul stănescian ne permite ne numai să ne reamintim frumusețile de neasemuit ale creației fiecăruia din cei patru maeștri în parte, prin care fiecare *este cel mai mare* în sfera afirmării sale, ci și să ne gândim la comunicările posibile sau și efective dintre creațiile acestor piscuri artistice. În realizarea unui asemenea demers, plec de la premisa că variatele forme ale culturii și valorii sunt nu numai ireductibile unele la altele, ci și unitare prin însuși conținutul lor spiritual, care, în diferite modalități expresive, concretizează aprecieri cu valențe comunitare, general-umane. În acest sens, cei patru corifei ai culturii române se înfrățesc, înainte de toate, prin faptul că au exprimat, fiecare în forme specifice, distincte, ceea ce are mai profund ideatic și afectiv sufletul poporului român, în consonanță cu credințele și idealurile întregii omeniri. Pentru a concretiza acest adevăr, mă voi referi în continuare numai la corespondența existentă între creația poetică a lui Eminescu, pe de o parte, și pictura lui Grigorescu, muzica lui Enescu și opera sculpturală a lui Brâncuși, pe de altă parte.

Consider că poezia lui Eminescu și pictura lui Grigorescu, creatori care, probabil, nici nu s-au întâlnit vreodată, au ca element spiritual comun pregnantul filon religios al operei lor, vizibil, în primul rând, la pictor. Precum se știe, tânărul Grigorescu a debutat ca zugrav de biserici. Tablourile sale religioase sunt învăluite într-o lumină celestă, specifică divinității trinitare. Iisus Hristos apare într-un halou de lumină și în picturile de la Căldărușani, și în cele de la Zamfira, iar când pe bolta bisericii de la Agapia meșterul zugrav înfățișează *Sfânta treime*, înconjurată de îngeri, cu Tatăl, Fiul și porumbelul alb al Sfântului Duh, întreaga boltă, deși fără ferestre, devine o mare de lumină alb-albăstrie, în care divinitatea trinitară plutește imponderabilă. Ceva din lumina celestă și sacră din tablourile religioase ale lui Grigorescu se va răsfrânge și în picturile lui laice ulterioare. Este vorba nu numai de o lumină exterioară, ci și de una interioară, care izvorăște din sufletul pictorului și al personajelor sale, ambele lumini răsfrângându-se și potențându-se reciproc. *Autoportretele* lui Grigorescu, de la cele de tinerețe la cele de maturitate și senectute, impresionează, ca și *portretele*, în mod deosebit prin ochii pătrunzători, plini de lumină și de căldură.

Coloratura religioasă a poeziei lui Eminescu este mai puțin transparentă la o primă lectură, pentru că, potrivit unei optici interpretative

ateiste, unele poezii eminesciene ar conține aserțiuni și imagini de respingere a religiei. În ce privește textele interpretabile ateist, fragmentul poetic cel mai frecvent invocat este cel din poemul *Împărat și proletar*, care cuprinde afirmația „religia – o frază de dâșii inventată”. Dar, așa cum argumentează poetul și teologul Theodor Damian în lucrarea sa *Ideea de Dumnezeu în poezia lui Eminescu*,³² afirmația amintită se referă nu la esența religiei, ci la folosirea conținutului ei de către unii reprezentanți ai păturii conducătoare și exprimă nu poziția poetului însuși, ci atitudinea proletarului purtat de valul ireligios și socialist tot mai prezent în acel timp. Amintitul fragment sau și alte imagini cu potențial ateist sunt însă contracarate chiar de către poet prin poeziile sale în care este invocat Dumnezeu (*Rugăciunea unui dac*, *Luceafărul*, *Dumnezeu și om*, *Învierea*) și prin cele compuse sub forma unei rugăciuni (*Rugăciune*, *Răzai asupra mea* etc.). În plus, ca și în pictura lui Grigorescu, în care lumina divină a tablourilor religioase se răsfrânge în peisagistica și portretistica sa, la fel spiritul creștin-ortodox afirmat clar de Eminescu în unele poezii se insinuează în multe altele, așa cum remarcă același hermeneut, prin cuvinte din sfera religiei, cum ar fi „înger, angelic, cer, divin, icoană, sfințenie, candela, Prea Curată, rai, profet, lumină, rugăciune”.³³ Mai mult, este de semnalat și faptul că, inclusiv imagistic, similar luminii cerești care coboară asupra peisajelor grigoresciene, în poezia eminesciană există o imagine simbolică iterativă a boltei cerești înstelate care se reflectă în oglinzile apei pământești dintr-o fântână, un lac sau o mare.

Dacă prin coloratura ei religioasă poezia lui Eminescu îndreaptă gândul spre pictura murală bisericească a lui Grigorescu și spre lumina cerească de sorginte divină a peisajelor sale, cu precizarea că, imagistic, poetul este nu un solar, ci un selenar, în schimb, prin melodicitate, poezia sa trimite la compozițiile de muzică ușoară sau și simfonică, inclusiv la muzica lui George Enescu. În cele mai multe dintre poeziile sale de dragoste, cu versuri scurte, de 8, 7 sau chiar 6 silabe, în care ritmul și rimele alternează iambii suitori cu troheii coborători, Eminescu exprimă un sentiment ondulatoriu, cu suișuri și coborâșuri, numit de Blaga și *mioritic* și considerat de acesta ca specific poporului român. Aceste poezii au muzicalitatea unor române și au și fost puse ca atare pe portativ de diferiți compozitori. În schimb, poemele sale de mari dimensiuni și versuri ample, de 13 și 14 silabe, îndeosebi cele postume, cum ar fi *Memento mori*, *Povestea magului călător în stele*, *Mureșanu* și altele, au o muzicalitate amplă, simfonică. Nu întâmplător, ultima simfonie a lui Enescu, a V-a, neterminată orchestral, dar restaurată de compozitorul Pascal Bentoiu, este considerată de acesta eminesciană, incluzând în finalul ei un poem eminescian, un cor de femei și

³² Editura Eikon, București, 2016.

³³ *Op. cit.*, p. 18.

o voce de tenor, toate ducând cu gândul la Simfonia a IX-a de Beethoven.³⁴ Așadar, Eminescu se înrudește spiritual cu Enescu prin muzicalitatea complexă a poemelor sale monumentale, care exprimă prin sunete rezonanțele cele mai profunde ale sufletului uman.

Pe lângă coloratura ortodoxistă și melodicitate, un alt element de fundal al poeziei lui Eminescu, care își are corespondent la un alt magistrul din careului de ași ai culturii române, sculptorul Constantin Brâncuși, îl constituie pregnantul filon metafizic. În plan metafizic, Eminescu și Brâncuși se întâlnesc prin viziunea lor despre un substrat ascuns al lucrurilor vizibile, perceptibile și despre un început absolut al tuturor celor existente. La Eminescu ideea unui înțeles ascuns al lucrurilor este exprimată fie prin valoarea de simbol a unor imagini concrete, cum ar fi bolta cerească și fundul mării, care au și alt înțeles decât cel vizual, fie prin faptul că o poezie în întregul ei este construită ca un simbol sau o metaforă complexă, astfel încât în ansamblul ei imagistic sunt inculcate unul sau mai multe gânduri și sentimente semnificative. Similar, Brâncuși, la rândul său, a fost pasionat să redea plastic, în piatră, marmoră sau bronz, nu copii ale celor reale, ci esența comună tuturor celor de același fel, sau, cum gândea în antichitate Platon, prototipul lor ideal, ideea perfectă față de care cele reale nu ar fi decât niște copii palide, imperfecte. Astfel, el a ajuns să stilizeze, bunăoară, pasărea măiastră până la un corp fuziform, care simbolizează ideea de zbor.

Căutători ai firii ascunse a lucrurilor și faptelor concrete, cei doi creatori nu puteau să nu mediteze artistic și la începutul absolut al acestora, la un increat creator, distinct de orice alt element al lumii create. În *Scrisoarea I*, Eminescu a imaginat Atotcreatorul ca pe un punct, deci ca pe imaterialul sau divinul care începe să dea formă dintr-un haos inițial tuturor celor văzute sau nevăzute: „Dar deodată-un punct se mișcă...cel întâi și singur. Iată-/ Cum din chaos face mumă, iară el devine Tatăl...” Lucrând cu materia, în sculptura *Începutul lumii*, Brâncuși și-a reprezentat originea lumii sub forma unui Ou, executat în marmură în 1920 și în bronz în 1924, care este un *analogon* al punctului divin din poezia lui Eminescu. Ovoidul brâncușian este un simbol al spiritului divin pentru că reprezintă ceea ce este primordial, increat, deci ceva care nu poate fi decât incorporeal de vreme ce se află dincolo de toate formele corporale pe care le generează. De altfel, în alte sculpturi (*Prințesa adormită*, *Primul strigăt*, *Noul născut*), prin ovoid Brâncuși a redat și capul uman, înțeles, de asemenea, ca sediu al spiritului. În ce privește geneza lumii materiale, ambii creatori au afirmat sau sugerat atât ideea potrivit căreia trecerea de la incorporeal la corporal se realizează prin mișcare, cât și ideea creației continue. Eminescu a susținut că punctul originar „se mișcă”, este „punctu-acela de mișcare”, pe care îl numește, ca și

³⁴ A se vedea Dan Anghelescu, „Capodopere enesciene îndelung ignorate”, în *Bucureștiul literar și artistic*, Anul XV, nr. 11-12 (170-171), noiembrie-decembrie, 2025.

în creștinism, „Tatăl”. Ideea sa a creației perpetue o întâlnim în poemul *Luceafărul*, în imaginile în care Hyperion „vedea ca-n ziua cea dintâi / cum izvorăsc lumine” sau în care Demiurgul afirmă că „Un soare de s-ar stinge-n cer / S-aprinde iarăși soare”. La rândul său, Brâncuși a exprimat atât nașterea lumii din oul original, cât și reluarea permanentă a creației prin faptul că a polisat la extrem suprafața de bronz a ovoidului, transformând-o într-o oglindă, care, parcă, i-ar genera pe privitorii care se perindă și o admiră și, cum aceștia se succed unii pe alții, parcă i-ar genera încontinuu.

Eminescu este afîn cu ceilalți maeștri din careul de ași ai culturii române moderne – Grigorescu, Enescu, Brâncuși – prin faptul că a dat expresie unor valori fondatoare ale poporului român, care se regăsesc și la unul sau altul dintre cei amintiți, fie valori ale divinității creștin-ortodoxe, fie cele ale melosului onduliform autohton ridicat la înălțimi de poezie simfonică, fie cele specifice cugetului metafizic, avântat până la plâsmuiri despre originea și apariția lumii.

CRISTINA ONOFRE

Toate sunt la locul lor

*Fiecare scăunel cu trei picioare,
oalele de lut afumate,
ușița pisicii, firida sobei, prispa,
mirosul lăunii și al lutului,
leagănul sub formă de copaie
atârând de grindă.
Toate sunt la locul lor și acum,
în căsuța aceea,
stând cuminți,
asemenea unor semințe
ale unui suflet mare
care mereu e-n Cer,
mereu e pe Pământ.*

Oala de lut

*O oală de lut
pusă-ntr-un colț al casei
mă povățuiește
și acum.*

Câte o păstaie

*Din când în când
câte o păstaie
suna pe prispa mătușii Polina.
Prispa ei în tăcere cu floare,
unde cuibărită stăteam
la furat de lună plină.
Acolo, pe prispa mătușii Polina,
unde, din când în când,
suna câte o păstaie.*

Ierburi și sfinți

*Ierburi și sfinți
ca argintul
mă însoțeau
diminețile de iarnă,
ierburi și sfinți,
dimineți de iarnă...*

Amintire despre o lingură

*Am o amintire de când eram copil.
O amintire despre o lingură.
O lingură care stătea mereu în același loc.
Nu cobora nici în ciorbă,
nici nu amesteca mămăliga,
ea veghea la toate cele gospodărești
stând pe un raft aflat deasupra sobei
Într-o zi
aveam să văd cum o lumină
pica abia atingând-o,
luminând-o, parcă, numai pe ea.
Am putut vedea atunci
pentru prima dată
finele-i încrustături
ce descriau o mulțime de lumi
în cele mai limpezi forme
văzute vreodată de mine.
Acum, absența ei,
este prietena mea.*

Învârtindu-mă atât de ușor

*De la fusul bunicii am învățat să dansez
învârtindu-mă atât de ușor,
parcă din caierul ei
de unde au pornit toate visele mele,
cutreierând pământul întreg,
asemeni unor repezi și neașteptate ploi...*

Răsărit

*Soarele răsare dintre căpițe
pline de fuioare de fluturi
de-a lungul cărărilor.
Eu merg cu bunica
de-a lungul unui râu somnoros
căutând tămăduitoarele plante.*

Cartea lumii

*Cartea lumii o scriem trăind
Cartea lumii e carte de simțire,
Cartea lumii, carte de iubire,
Nu e.*

*A crescut și a înaintat
în capitate.
Povești de iubire sfâșietoare
Rămân la orizont
sclipesc îndepărtat,
Dar noi suntem tot acolo
La primele pagini
Și nu putem ține pasul cu iubirea.*

*Am dat din cap
cu satisfacție
la „Iubește-l pe Dumnezeuul tău”.
Dar am sărit peste câteva pagini
și am ajuns la „Dumnezeu e mort.”
Apoi am râs când la „Nietzsche e mort”
semnă Domnul.
Și, fiindcă n-am înțeles de fapt
ne-am întors unde rămăsesem cu cititul
și tot citim și ne mirăm
„Iubește-ți aproapele”
„Ca pe tine însuși”
Eh, bine, la asta nu ne așteptam.*

*Asta nu putem înțelege;
recitim și clătinăm din cap
ne iubim aproapele pe sărit
din când în când
din două în opt, în nouă,
în nouăzeci și nouă,
cum putem și noi acolo...
Dar, ca pe noi?
Cum ca pe noi înșine?
Și mereu?
Când noi, cei mulți,
nici pe noi,
nu știm, nu putem,
nu vrem a ne iubi.*

Eminescu. Concepția unui ziarist de vocație

Când „concepție plină de contradicții”, după Ibrăileanu,¹ când una matură, relevând un politolog avant la lettre, ba chiar un filosof al istoriei (George Munteanu²), cert este că sextetul publicistic *Icoane vechi și icoane nouă* a confirmat existența unei gândiri socio-politice complexe, chiar a unei doctrine economice – crede Călinescu – a teoriei statale având punctul de pornire în opera lui Quesnay cu miza pe statul voievodal/medieval. O publicistică vizionară³ cu principii sociologice categorice cum ar fi: independența poporului român, criticarea asupririi, a politicianismului retoric, susținerea egalității între toate statele lumii, lupta pentru demnitatea poporului român.

„Scriitor cerebral, activ, angajat”⁴, „ziarist de primă mărime”⁵, grație exercițiului gazetăresc de la *Timpu*, în special, aureolat de succesul *Icoanelor*, veritabil publicist tribun. Eminescu a ridicat la rang de principii jurnalistic toate frământările sociale și politice ale românului de rând.

Cât privește orientarea-i ideologică, nu sunt multe de comentat. Clarificările aduse de N. Iorga și G. Călinescu, la puțină vreme după dispariția genialului creator, precum și exegeții din alte generații au spulberat anumite interogații, suspiciuni.

Până și Garabet Ibrăileanu recunoaște că Eminescu n-a fost un militant al Partidului Conservator, ci un „reacționar, ca și junimiștii”⁶, aserțiune la care subscris parțial și Cristian Tiberiu Popescu (nu conservator, ci tradiționalist),⁷ un jurnalist cu o „înalță conștiință justițiară”,⁸ izvorâtă dintr-o erudiție și un curaj indubidabile, probând un stil masiv,⁹ ce dădea fiori politicienilor de carton și ziaristilor de operetă. Uneori, și colegilor, și partenerilor ce ar fi preferat un Eminescu mai temperat, mai domol, motiv pentru care Grigore Păucescu va fi fost investit supervisor la doctrina *Timpu*.

¹ Garabet Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura română*, Ed. Junimea, Iași, 1978, p. 134.

² George Munteanu, *Eminescu și structurile posterității*, Ed. Albatros, București, p. 98.

³ Cf. Victor Vișinescu, *O istorie a presei românești*, Ed. Victor, București, 2000, pp. 92-93.

⁴ Mihai Ungheanu, *Fiii risipitori*, Ed. Eminescu, București, 1988.

⁵ Gh. Bulgăr, *M. Eminescu, Coordonate istorice și stilistice*, Ed. Junimea, Iași, 1980.

⁶ Garabet Ibrăileanu, *op. cit.*, pp. 134-135.

⁷ Cristian Tiberiu Popescu, *Eminescu, antiteza*, Ed. Libra, București, 2000, p. 268.

⁸ C. Jorjescu, C. Petrescu, *Valori etice în opera lui Eminescu*, Ed. Minerva, București, 1989.

⁹ Cf. Gh. Bulgăr, *op. cit.*, p. 99.

Pe urme ibraelene, Constantin Antip¹⁰ sesiza la redactorul de la oficiosul „albilor”, o „concepție social-politică (...) cu limite și erori, mergând până la alunecări în materialism îngust și xenofobie, în violențe verbale, antrenând la confuzie”, poziție desuetă, de neacceptat, în dezacord cu articolul lui George Ivașcu, *Patriotismul lui Eminescu*.¹¹

Edificarea statului unitar român la 1859 înseamnă și înscrierea României pe traiectoria modernității, a emancipării. Viziunea celor două partide – liberal și conservator – contrasta: liberalii sau „roșii” pledau pentru sincronizarea culturii și civilizației românești cu cele din Occident, optând pentru o dezvoltare rapidă, integrând forme, instituții burgheze performante la un fond uman rudimentar; cealaltă grupare concepea un progres lent, fără imitație și revoluție, sinonim cu evoluționism gradual.

Într-adevăr Eminescu „vorbea în interesul claselor mici, al meseriașilor, al răzeșilor și al țăranilor.”¹² Boierimea era preferată în locul burgheziei, împânzite de fanarioți, de parveniți și tineri europenizați doar în rele,¹³ clasa care, spre finele secolului al XIX-lea, se „camuflase” după expresia lui R. Barthes¹⁴ renunțând la anumite idealuri clamate cândva, înainte de preluarea puterii. Ea își pierduse sinceritatea, iar ipocrizia îi era mai la îndemână,¹⁵ de aceea „gânditorul realist”,¹⁶ la adăpostul „seriozității informației, al inteligenței critice, eticii alese”,¹⁷ va combate permanent superficialitatea și artificialitatea demnitarilor insensibili cu soarta maselor. Pentru Rodica Magdalena Baciuc,¹⁸ publicistul de la un important ziar antiliberal a mijlocit o serie de teze, evident conservatoare ca: organicismul, evoluționismul, armonia în societate, naționalismul.¹⁹

¹⁰ Constantin Antip, *Contribuții la istoria presei române*, Ed. Uniunii Ziariștilor din Republica Populară Română, București, 1964, pp. 46-47.

¹¹ George Ivașcu, *Patriotismul lui Eminescu*. În acest articol, autorul se arăta înduioșat de mila gazetarului pentru un popor subnutrit, cu acces la „mămăligă și zarzavaturi”, atins de anemie, „posedând un trai mizerabil”.

¹² G. Ibrăileanu, *op. cit.*, p.135.

¹³ Vezi unele poezii eminesciene: *Junii corupți*, *Scrisoarea III*, precum și unele articole din *Timpu*l.

¹⁴ R.. Barthes, *Mithologies*, Ed. Seuil, Paris, 1957, pp. 255-257.

¹⁵ Lucian Boia, *Pentru o istorie a imaginarului*, Ed. Humanitas, București, 1998, p. 121.

¹⁶ Gh. Bulgăr, *op.cit.*, p. 120.

¹⁷ Zoe Dumitrescu Bușulenga, M. Eminescu – creație și cultură, Ed. Doina, Cluj-Napoca, 2000, p. 312.

¹⁸ Rodica Magdalena Baciuc, *Conștiința mitică și viziune tragică în publicistica eminesciană*, Ed. Universitaria, Craiova, 2005, p. 55.

¹⁹ Acestui concept D. Murărașu îi va dedica un op, *Naționalismul lui Eminescu*, Ed. Etios, Brașov, 2000.

Cele două principii ce acționau în sistemul capitalist - ordinea și libertatea²⁰ – aveau mai degrabă aplicabilitatea în perioada ultimă a feudalismului românesc, la începutul veacului al XIX-lea, când domni luminați ca Grigore Ghica, asiguraseră concordia socială și desființaseră sărăcia supralicitând, poate, elemental aborigen și sfidându-l pe cel exotic. „Nu xenofobie, ci antistrăinism” – va constata Cristian Tiberiu Popescu.²¹

George Munteanu nu se sfiește a-l numi *gazetar politic* care a avut chiar premoniția conceptului de *ființă*, și aceasta înainte de Martin Heidegger, dinamic, mereu ancorat în realitate, am completa noi, contestatar al politicianismului carpatin, transtemporal.²² Recent, Cassian Maria Spiridon a explorat, a aprofundat această ipostază. *Ziarist lucid, cult*, cu caracter și veșnic preocupat de adevăr,²³ având structură de luptător,²⁴ Eminescu a depășit controversile epocii apropiindu-se de diagnosticul pus de același G. Munteanu, „filosof al istoriei”. Cu condiția de a ține cont că, asemenea lui N. Bălcescu, B. P. Hasdeu și Jules Michelet, el „investea istoria cu sens”, legându-se de destinul poporului în lume.²⁵ Vocația istoriei nu echivala cu reacționarism, paseism, cu activizarea timpurilor revoluate, fapt sesizat și de G. Ibrăileanu, E. Lovinescu și G. Călinescu.

Nicidecum revenirea la trecut, ci „întărirea spre civilizația Apusului – pretindea Ilie Bădescu²⁶ – fără a repudia tipul de stat clădit pe trei clase: țărani, boieri și vodă.

Pesimist în lirică, dar optimist în publicistică, Eminescu a înfierat de atâtea ori nedreptatea, aroganța guvernanților.²⁷ Cu același rafinament estetic, de-a dreptul *genial*, cum se entuziasmaseră la vremea respectivă G. Călinescu, Ș. Cioculescu și Alexandru Melian în zilele noastre: „Trei sunt dimensiunile care-i asigură, după părerea noastră perenitatea cea istorică, cea a temeiurilor interioare și a valorilor permanente, și cea expresivă.”²⁸

²⁰ Lucian Boia, *op. cit.*, p. 142.

²¹ Cristian Tiberiu Popescu, *op. cit.*, p. 266.

²² A se reciti articolul *Actualitatea*, publicat în 1877.

²³ Cf. Ion Dur, *De la Eminescu la Cioran*, Ed. Scrisul românesc, Craiova, 1996, p. 9.

²⁴ De luat în calcul și articolele din *Federațiunea*.

²⁵ Zoe Dumitrescu Bușulenga, *op. cit.*, p. 311.

²⁶ Ilie Bădescu, *Sociologia românească*, Ed. Porto-Franco, Galați, 1994, p. 38.

²⁷ Gh. Bulgăr, *M. Eminescu. Coordonate istorie și stilistice ale creației*, Ed. Junimea, Iași, 1980, p. 18.

²⁸ Alexandru Melian, *Eminescu- univers deschis*, Ed. Minerva, București, 1987, p. 194.

Peste drum de infinit

Tot ce putea spune era povestea
firavului funigel ce coborîse treaptă cu treaptă
scara ce părea că nu are sfîrșit.
I se vedea doar începutul în înaltul cerului.
Cu ochii încă lipiți de somnul de peste noapte,
unde petrecuse alături de prieteni nevăzuți
ziua de naștere a speranței de mîine,
cu munți de aur din care curgea
lavă de șampanie în cupele de cristal roz,
și-a suflecat mînele și a început
să fredoneze cel mai duios cîntec
pe care fluierul lui fermecat
îl putea scoate la iveală.
Aerul s-a umplut de armonie
și balsam de culori ferecate-n lumină.
A suflecat mai mult mînele
halatului albit de praf, tocmai cînd timpul a mărit viteza,
iar lucrurile s-au făcut mici și nimic nu mai conta.
A încercat să atingă adierea de vînt ce-i mîngîia ochii,
însă degete au strâns doar pumnul.
De nicăieri s-a răspîndit peste tot un miros
pe care-l cunoștea bine,
cel de cafea proaspăt măcinată.
De data asta, peste caimacul gros
s-a hotărît să adauge
aroma poeziei pe care urma să o scrie.
Apoi avea să răstoarne ceașca, așa cum văzuse
cu ani în urmă, la bătrîna și eleganta doamnă
care-i citise în zațul întunecat viitorul unui destin impecabil,
pe care continuă să-l aștepte.

Cum spuneam
sau nu –
era dimineața în care coborîse să vadă
ce se mai întîmplă pe pămînt.

PR. DR. DAN D. GÎRJOABĂ

Constantin Brâncuși – „profetul artei moderne”

Brâncuși și-a asumat tradiția populară a satului românesc în care s-a născut, ale cărei influențe se regăsesc pe mai multe planuri: în „filosofia naturalității” (revelată de textele și aforismele sale), în religiozitatea sa complexă (asemănătoare „creștinismului țărănesc”), în comportamentul său cotidian, în modul în care și-a mobilat atelierul din Impasse Ronsin și mai ales în opera sa.

Din textele și aforismele brâncușiene se desprinde o asumare a înțelepciunii populare românești, pe care el o numește „filosofia naturalității”, care conține și normele de conduită morală strămoșească (ce se regăsesc în zestia de proverbe a satului românesc). Aportul cel mai important și original al lui Brâncuși în sculptura modernă poate fi, în ultimă instanță, exprimarea viziunii populare românești a lumii, care era un element constitutiv al filosofiei artistului.

Brâncuși a explicat și modul în care se aplică „naturalitatea” în viață și artă, ca și beneficiile care se obțin din acest lucru. În artă naturalitatea este gândire alegorică, simbol, sacralitate sau căutarea „esențelor ascunse” în material. Arta trebuie să intre în comuniune cu natura și să-i exprime principiile, de aceea sculptura rămâne o expresie a acțiunii naturii (în vederea realizării unei lucrări, el pornea întotdeauna de la natură și de la o idee).

Ideea de „viață proprie” a materialelor de lucru este legată de credința lui Brâncuși că orice lucru natural conține „spirit” (suflet), pe care un sculptor priceput trebuie să știe să îl aducă la suprafață. Astfel, o sculptură brâncușiană nu este copia unei imagini din natură, ci forma vizibilă a „esenței cosmice” (spiritul) aflată în interiorul materiei. Pentru Brâncuși minunile vieții și naturii însemnau și manifestarea spiritelor care se află în lucruri. De aceea arta lui se înscrie într-o tradiție artistică cu origine arhaică, a cărei funcție principală era aceea de a exprima miturile și prezența sacrului. Această întoarcere la origini l-a făcut așadar să regăsească esența sacră a lucrurilor naturale, care permite omului să se apropie de absolut.

„Filosofia” lui Brâncuși, așa cum a fost denumită generic de exegeți, este reprezentată în mare măsură de filosofia naturalității strămoșești, care, la rândul său provine din panteismul-animist al României rurale, ce este de fapt o credință ancestrală a țăranilor români. Convingerea lui Brâncuși că lucrurile naturale au o „esență cosmică”, ca și respectul său pentru materialele care trebuie să-și continue „viața naturală” și după ce au fost lucrate de artist, corespund acestui panteism-animist, în care Dumnezeu se identifică cu realitatea în integritatea sa, iar toate lucrurile și fenomenele naturale sunt astfel însuflețite de o esență spirituală de origine divină. De altfel el credea, în același spirit, că „Dumnezeu e peste tot”.

Brâncuși nu a rămas un țăran arhaic și înțelept. El devenise și un intelectual sofisticat, un filosof subtil aflat în căutarea adevărului absolut, care tindea spre perfecțiune, foarte implicat în avangarda pariziană. În faza majoră a creației sale (1907) el va reveni însă mereu la temele mitice ale mitologiei satului gorjean. Această dublă personalitate a lui Brâncuși (țăran/intelectual) se va exprima și prin dualismul (arhaic/modern) noii sale arte.

Comportamentul lui Brâncuși în viața cotidiană urma și el în esență normele satului românesc, ale cărui valori despre bine și rău se aflau în „filosofia naturalității” și în „doctrina străbunilor”. „Țărănia” lui Brâncuși trebuie însă înțeleasă ca o stare de spirit a unui om care și-a păstrat apartenența la valorile estetice și etice ale satului natal, care au devenit ulterior și surse de inspirație în arta sa. În acest fel se explică și comportamentul etic și atitudinea țărănească a lui Brâncuși la Paris.

Era cunoscut prin bunătate, omenie, bună vecinătate, ospitalitate, cumpătare, oralitatea „esopică”, admirația pentru muzica populară românească și modul de a se îmbrăca sau de a găti mâncarea ca un țăran român.

Mobilierul din atelierul lui Brâncuși era de asemenea țăranesc (în stil oltenesc) și era executat de mâna lui într-o manieră de maximă simplitate. Acesta îi amintea de originea sa, dar, în același timp alcătuia un cadru pur, prielnic lucrului și vieții în atelierul-locuință, care era chiar lumea proprie lui Brâncuși, pe care și-o crease singur, ce reflecta concepțiile sale filosofice, legate de naturalitate și simplitate.

Brâncuși a fost influențat de tradițiile populare românești și în arta sa, dar a învățat să fie „tradițional” doar după sosirea sa la Paris, sub influența curentelor artei moderne și mai ales a primitivismului. După o lungă evoluție intelectuală și mari transformări, el a redevenit „țăran” când a încercat o recuperare prin arta sa a sensurilor unor simboluri primordiale, care le-a preluat din folclorul românesc (dar nu numai).

Seninătatea și puritatea absolută care se degajă din operele sale, ca și esențialitatea formelor ce decurg din acest proces de abstractizare este conform vechii arte populare românești. Din acest motiv se constată la lucrările sale o simplitate a originilor preistorice, de natură cosmogonică, anterioare oricăror civilizații.

Practic „primitivul” pentru Brâncuși se identifica în mare măsură cu complexul de tradiții, legende, obiceiuri și ornamente din folclorul românesc. Sculpturile sale în lemn prezintă simțurilor forțe spirituale, asemenea producțiilor artistice primitive. Aceste influențe plastice din arta populară românească se regăsesc atât sub aspectul formal, cât și ca metodă, cum ar fi de exemplu metoda simplificării și stilizării tipice sculpturii țăranesti în lemn sau a „ciopliirii directe”, practică de artizanii creatori de stâlpi de cerdac.

Esența lucrărilor brâncușiene provine din folclorul românesc, însă conceptul tehnic era în ton cu arta modernă (mai ales asamblările și sculpturile-obiect brâncușiene ilustrează contopirea tradițiilor populare și a înnoirilor avangardiste).

Deși plecat din România, Brâncuși a purtat în suflet neconținut frumusețea credinței noastre ortodoxe, tradițiile și măreția plaiurilor de acasă, reflectate cu fidelitate în actul său artistic, dovedind a fi deopotrivă *român tradițional și artist modern universal*, devoalând luminile vieții veșnice dincolo de orice semn al morții din lumea materială efemeră.

Dacă creațiile lui Constantin Brâncuși sunt cunoscute în întreaga lume, relația lui cu Dumnezeu a rămas, pentru mulți, o surprinzătoare latură a vieții, care l-a împlinit ca om și artist. Se știe că „profetul artei moderne”, după cum a fost numit Brâncuși, avea o relație specială cu Dumnezeu, conchisă într-o profundă cugetare de-a sa: „Artistul nu e decât o smerită unealtă în mâinile lui Dumnezeu – Creatorul”. Însăși creația sa este în bună parte expresie a acestei legături, așa după cum afirma Mircea Eliade: „Redescoperind materia ca matcă a epifaniilor și semnificațiilor religioase, Brâncuși a regăsit emoțiile și inspirațiile artistului din epocile arhaice”.

Cu câteva zile înainte de epilogul vieții sale pământești, Brâncuși a refuzat să fie transportat la spital, zicând că îl așteaptă pe Dumnezeu acasă. Apoi a cerut ca patul din camera de dormit, deasupra căruia se afla o icoană ortodoxă, să fie mutat în atelierul său și așezat lângă sobă, așa cum, probabil, era în casa părintească de la Hobîța. Acolo, în atelier, Brâncuși a trecut la Domnul, în ziua de 16 martie 1957, sâmbătă noaptea, la ora două. Într-o însorită și caldă zi de 19 martie, în aceeași biserică românească din Paris, unde fusese în tinerețe cântăreț la strună și paraclisier, trupul neînsuflețit al lui Brâncuși a fost prohodit, după tradiția ortodoxă românească, iar apoi a fost coborât în lacomul pământ din Cimitirul Montparnasse - Paris, timp în care sufletul său și-a început mult așteptata călătorie către Veșnicie. S-a împlinit ceea ce el însuși cugetase: „Nu mai sunt de mult al acestei lumi. Sunt departe de mine însumi, desprins de propriul meu trup, mă aflu printre lucrurile esențiale”.

Constantin Brâncuși - 150

*Trebuie să încerci neconținut să urci foarte sus,
dacă vrei să poți să vezi foarte departe.*

Constantin Brâncuși

Nimic exagerat în sintagma - încetățenită deja - că sculptorul din Hobița, Constantin Brâncuși, a fost artistul care a revoluționat ideea de artă modernă, stârnind în perioada interbelică, numeroase controverse. Până într-acolo, încât s-a judecat cu Guvernul SUA, deoarece vameșii americani n-au vrut să recunoască valoarea artistică a operelor sale, considerându-le ustensile de bucătărie.

Pentru secolul al XX-lea, Constantin Brâncuși a fost unul din pionierii artei moderne. El a redefinit sculptura și a determinat lumea artei să accepte abstractul, esențializarea și spiritualitatea în formă pură; el a trecut de la realismul traditional românesc la o formă de artă abstractă, concentrată pe esența obiectului sau a ființei reprezentate.

Unele din sculpturile sale, precum: Coloana infinitului, Sărutul sau Pasărea în spațiu, nu copiază fidel obiectele, natura sau persoane, ci merg pe latură adâncă, abstractă, transmițând energia, mișcarea, libertatea și ideea.

Forma abstractă a lucrărilor brâncușiene are valențe expresive; acestea nu sunt doar decorative ci revoluționează, și nu doar forme, ci și concepte; prin esențializare ele se spiritualizează.

Pe scurt, Constantin Brâncuși a fost un pionier al modernismului, devenind o sursă de inspirație pentru numeroși artiști, cariera lui fiind marcată de unele scandaluri și chiar de procese.

Unul dintre cele mai mari scandaluri în care a intrat Brâncuși s-a datorat vizionarismului său legat de „Prințesa X” - lucrare exponențială a marelui sculptor. Sculptura „Prințesa X” a fost inspirată de prințesa Maria Bonaparte, o aristocrată bogată - figură importantă a societății pariziene. Relația ei cu Brâncuși era mai degrabă platonice, iar sculptura respectivă simboliza imaginea ei în societatea pariziană.

Și aici, Brâncuși a simplificat forma până la esență, sculptura având o seamă de linii curbe, cu un aspect neted și simetric, care nu seamănă cu un bust tradițional de femeie. Criticilor aduse de diferite medii, artistul le-a răspuns. „Dorința mea a fost să surprind esența femininismului, nu doar trăsăturile fizice ale acestei doamne”. Se vede cum publicul francez, probabil și de pretutindeni, nu ajunseseră la stadiul de a înțelege esențele exprimate de artistul novator. Astfel, nu un fitecine, ci Henri Matisse ar fi exclamat „Voilà le phallus!” (Uite falusul!) – declarând că lucrarea ar fi pornografică.

Brâncuși a fost șocat de această reacție și se întreba, cum de indivizii prezenți la expoziție, majoritatea artiști, oameni de cultură, nu au reușit să-i

pătrundă esența și să se gândească doar la ceva grobian. Insinuatorilor, Brâncuși le-a răspuns: „Sculptura mea este Femeia, esența Femeii Eterne”. De fapt, sculptura plecase de la o altă lucrare mai realistă, numită „Woman Looking in a Mirror” (n.r. „Femeie care se uită în oglindă”), inspirată chiar de prințesa Maria, dar Brâncuși a lucrat timp de ani de zile la simplificarea efectivă a formei până la a ajunge la ceea ce vedem azi la „Prințesa X”.

„Sculptura mea este despre femeie, toate femeile într-una, Femininul Etern al lui Goethe redus la esența sa. Timp de cinci ani am lucrat, am simplificat, am făcut materialul să vorbească și să exprime ceea ce nu se poate spune”, a adăugat Brâncuși.

Scandalul de la Paris a fost o nimica toată față de ceea ce avea să urmeze șase ani mai târziu pe continentul american. Brâncuși, în ciuda controverselor și a celor care nu erau pregătiți cultural să-i înțeleagă arta, a avut numeroși fani și adepți. Printre aceștia și Marcel Duchamp, cel care va deveni un celebru pictor francez. Ei bine, acest Duchamp, organizează la New York o expoziție personală Constantin Brâncuși, cu 71 de lucrări. Duchamp a plecat la New York cu exponatele. La vama americană, stupoare. Cum spuneam, ofițerii vamali au văzut lucrările din cutii, le-au analizat și au decretat scurt: nu sunt obiecte de artă. Motivul era unul hilar. Conform legislației de la acea vreme, operele de artă importate puteau intra în SUA fără taxă vamală, dar numai dacă respectau canoanele conservatoare ale artei.

Sculptura abstracționistă a lui Brâncuși nu se potrivea acestei viziuni, mai ales, după ce au văzut lucrarea „Pasărea în spațiu” care nu semăna deloc cu o pasăre, în accepțiunea ei naturală. Era o formă alungită, din bronz, elegantă și curbată, fără aripi, cap sau ochi. Ea sugera doar zborul și grația unei păsări. Ideea lui Brâncuși era esența zborului, nu detaliile fizice. Lucrarea capta lumina și crea impresia de mișcare și ușurință, de parcă ar zbura. Abstracțiunile acestea erau însă total străine pentru oficialii vamali care căutau să vadă o pasăre, așa cum oricine le poate vedea în natură, cu pene, cioc, aripi. Așa că s-au hotărât să o treacă la categoria ustensile de bucătărie și să o taxeze cu aproximativ 200 de dolari.

Abia după intervenții sporite pe la autorități, din partea prietenilor lui Brâncuși, și mai ales a artiștilor americani pasionați de lucrările românului din Hobita, lucrările au fost acceptate în țară și duse la Galeria Brummer. Expoziția a avut un succes fulminant, fiind ulterior preluată și de Clubul Artei din Chicago.

Cu toate acestea rămânea o chestiune nerezolvată: arta lui Brâncuși nu putea să rămână la categoria ustensile de bucătărie. A urmat o luptă juridică care a schimbat profund viziunea despre artă și a fost sentința care a oferit, în mod legal, legitimitate artei moderne. Toată tevatura a început după ce evaluatorul vamal a precizat că toate lucrările vândute în Statele Unite, de Brâncuși, vor fi taxate, pentru că nu reprezintă obiecte de artă.

Mii de ochi

*dimineăța
boabele de rouă
în care se oglindește
cerul*

*îmi par mii de ochi
prin care
Dumnezeu
îmi privește
urcușul zilnic
când mai ușor
când mai greu*

*spre marile înțelesuri
de dincolo de întrebare*

Căutam

*căutam eternul
pe drumuri de pulbere*

*cu pași tot mai rari
luminată
când de soarele ițit printre nouri
când de ochii tăi mari*

*arare
sub câte-o înserare
umăr la umăr
cu alți fără număr
căutam pe cer
o stea călăuzitoare*

*spre-un nu știu ce
spre-un nu știu unde
spre-un nu știu când*

Catedrale

*s-au aprins
candelabre-n catedralele
văzduhului*

*cântece de slavă
vibrează
în aer*

*aburită
de mirare
viața pulsează
lipită
de pământ
sorbind cu lăcomie
lumina
și preschimbând-o-n culoare
și-n bucurie*

*s-au aprins
candelabre-n catedralele
sufletului*

*când
și când
se-aude din catedrale
cădelnițând
printre frânturi de litanii*

*ca pe tine însuți
iubește tu acest
pământ*

*ca pe tine însuți
iubește tu acest
pământ*

Dumnezeu îmi zâmbește

*Dumnezeu îmi zâmbește
dintr-o clipă sfărâmată,
o rază rătăcită în abisul amurgului,
unde timpul se-nclină, obosit,
ca un arbore îmbrățișat de vânt,
iar suflutele cântă simfonii de tăceri.*

*Pe fruntea Lui, stelele curg
ca lacrimi desprinse din veșnicie,
iar ochii adânci ascund oceane de milenii,
unde valuri nesfârșite scriu poeme
pe care nimeni nu le va citi vreodată.
Cerurile tremură sub pleoapele Lui,
un freamăt al infinitului, o șoaptă fără sfârșit.*

*Pe buzele Sale, cuvintele tac,
iar taina rostirii
arde precum un surâs de lumină
ce-nfloarește umbrele și le preface-n zori.
E chemarea lutului spre focul din înalturi,
unde fiecare dor se sparge în aripi,
bătând spre necunoscut.
Îmi vorbește în culori nemeșterite,
un curcubeu risipit în silabe divine,
pictând ceruri care ard
până devin rugăciuni nerostite.*

*Mâinile Lui sunt ramuri de migdal în floare,
atingând răni pe care tăcerea le-a ascuns.
Palma Sa poartă liniștea întregului univers,
o pecete de lumină
peste tumultul din mine.*

*Dumnezeu îmi zâmbește,
iar în zâmbetul Lui mă pierd și mă regăsesc,
un fir de nisip mângâiat de valurile eternității,
un suspin topit în lumină,
o notă abia auzită
în melodia nesfârșită a cerului.*

Doina ce-și cântă tăcerea

*Tăcerea cântă, lin, în vânt,
Ca un suspin din vremi uitate,
Și-n codru, frunza fără gând
Își murmură singurătate.*

*Izvoarele-și îngână dorul,
Fără cuvânt, fără surâs,
Ca și cum însăși clipa lor
S-ar fi născut doar din abis.*

Din ochii tăi, nemurirea

*Sub tălpile vremii curg raze de aur,
Martie plouă cu șoapte de floare,
Se-ntoarce din ierni primăvara de faur,
Și-n brațele tale devin sărbătoare.*

*Tu, mamă, ești vântul ce știe să cânte,
Ești lutul ce arde-n tăceri împletite,
Ești zborul ce suie prin frunze mărunte,
Ești marea ce-n mine se frânge-n ispite.*

*Mă ții în între palme ca ruga aprinsă,
Iar sufletu-ți moale mă-nvață să fiu,
Mi-ai scris numele-n cer, cu privire 'u.*

*În ochii tăi, mamă, e toamna și vara,
E pruncia ce încă mai doarme în mine,
E clipa ce-ntoarce tăcerea și seara,
E mâna ce șterge și dor, și suspine.*

*E glasul tău blând, ca un cântec de stele,
Ce-n noapte m-alină cu doruri ascunse,
Din vis mă ridici și-mi presari peste piele
Lumina născută din lacrimi nepuse.*

*Ești leagănul lumii, ești trunchiul din care
Se-nalță-n lumină tot omul ce sînt,
De ziua ta, mamă, mă-nchin cu visare,
Sărut rădăcina iubirii din gând.*

*Un munte tace și ascultă
Cum trec luceferi peste el,
Și-n bolta nopții nevăzută
Se-mbracă luna în mister.*

*Pe câmpul nins de vis și umbră,
O doină plânge fără glas,
Se leagănă prin zarea sumbră
Și-n timp se pierde fără pas.*

*Dar cine-i știe amintirea,
Cine-i ascultă dorul blând?
E doar tăcerea... doar privirea
Ce plânge-n doina fără gând.*

BEDROS HORASANGIAN

Acoperișul de tablă

De când e lumea sunt oameni buni și mai puțini buni. Nu noi decidem cum să fim, suntem cum se nimerește. Iar mi s-au terminat țigările. Mereu se termină câte ceva. Ca și vinul ăsta care nu apucă să stea și el în sticlă să se învechească. Mai am prin beci berechet, viața-i lungă, belele curg, nici războiul din Ucraina n-o să se termine decât atunci când o vrea bunul Dumnezeu. Nici el nu știe bine când. Uite că am găsit două țigări căzute pe jos, pică bine, Doamne ajută, nu te mai duci să te calicești la vreun vecin, Dă-mi și mie o țigară, și mereu primesc două. Vecinul nu e om rău, dar nu mă servește cu mai mult de două țigări. Am vrut să i le dau înapoi acum câțiva ani, dar m-a refuzat. Politicos. Vecinul e om politicos. Eu nu prea. Mai și înjur mult, vorbesc și urât când mi se suie vinul la cap și aduc aminte de ai mei. M-au lăsat cu toții. Unul după altul, ce să zic. Părinții au murit de multă vreme. La cimitir mă duc rar. Sau deloc. Ce să fac eu acolo, nu am stofă de milog. Tac și înghit, asta e, asta a fost voia lui Dumnezeu. Care n-are treabă cu fondurile europene și banii care-i învârt dom primar. Ba că una, ba că alta, proiecte, sanchi, abureală, la concret, și-a mai făcut o casă în capul satului. Asta e. Despre ce era vorba? Beau că beau și asta tot. Nevasta m-a părăsit, copiii au plecat care încotro, toate belelele posibile au venit pe capul meu. Na, cum să nu bei. Despre cine e vorba? Nu-l trage ața la nimic. Trăiește. Simplu. Asta e tot. Fiecare zi o mare minune. Nu-l crede nimeni. De ce? Păi dacă e mereu băut, cum să-i dai credit, să ai încredere în ce spune? Toți doctorii care i-a consultat – că așa a început beleaua lui cu băutura – nu i-au dat mai mult de trăit decât câteva luni. Ce sunt câteva luni la viața omului? Mai nimic. Uneori e mult, alteori puțin, la nimereală. Care cum apucă. Și iată că au trecut deja niște ani. Și el n-a mai murit. Uneori se întreabă cum îl cheamă. De parcă mai contează numele în anii ăștia când toată lumea e interesată de cifre. Doi ori doi fac patru. A învățat la școală. Simplu, doi ori doi fac patru. Dar dacă nu fac? El a sărit de șaptezeci de ani. Și tot bea. Nu-i ajung banii de băutură. Nici de țigări, mama lor, s-au scumpit al naibii. A mai redus el din ce fuma înainte. Trei pachete pe zi. De unde atâția bani? Acum fumează doar patru țigări pe zi. Câte două la cafea. Dimineața și la prânz. Două cafele și patru țigări. Cu băutura e altă socoteală. Mai complicată. Când a vândut tabla de pe casă, la niște țigani din Bolintin s-a îmbătat crișă. Lucru rar și de mirare, ține la băutură. Dar a început să bea fără să mai mănânce. Asta nu e bine, știe de la răposatul lui tată. Vrei să nu te îmbeți, mai și îmbuci câte ceva. A făcut praf banii de pe tablă într-o săptămână. Puțini ai, puțin cheltui, mulți să fie, toți se duc. Și s-au dus. Mama ei de viață și moarte că nu se mai termină. Noroc că și-a luat țigări și cafea.

S-a jurat că nu mai cere nimic de la nimeni. Puah, mai mare rușinea. Alta, acum, dacă-ți arde buza o faci și pe asta, mergi și în patru labe. Asta nu, niciodată. Puțin respect. Acum doarme într-o chichineată, o improvizație din carton pe lângă casă. În casă a început să intre ploaia, pereții s-au coșcovit întră apă peste tot. N-ai ce-i face dacă e să se aleagă praful de toate și toți. Știa bine ce știa Maria lui care-l amenința în fel și chip. Nu are nevoie de ajutorul nimănui. Nici că s-ar înghesui copii din Spania să-i trimită ceva. Fiecare cu ale lui, fiecare cu a mamei lui. Asta e. Restul ce-o vrea bunul Dumnezeu. Ce să facă? I-a ajuns și lui cuțitul la os. Popa din sat, om de omenie – mai trage și el la măsea și a făcut al cincilea copil preotesei trecute de 40 de ani, Doamne ajută, i-a promis că o să-l lase să sape. Gropi. La cimitir, nu la câmp. Uneori în viață nu ai de ales. Preotul nici el foarte tânăr, dar trecut prin ale vieții, e om de înțeles. I-a priceput și necazul și supărările și verdictul domnului doctor că mai are de trăit doar câteva luni. Uite că trăiește. Au trecut deja trei ani. Cum să nu sape din când în când câte o groapă pentru vecinii din sat. Mereu mai moare câte unul. La sat lumea s-a împuținat. Și nici nu prea mai e chef de muncit. Oare ce-o mai aduce ziua de mâine? Ce bine era dacă nu bea banii de pe tabla de acoperiș. De acolo i s-a tras nu știe bine, dacă răul sau binele. A devenit om cu frică de cel de sus. Poate s-o îndura de el și pe lumea cealaltă. Aici ar putea zice că e bine. Mai un mort, mai o groapă, mai un parastas, zilele trec repede. Dar și așa e bine, dacă i-a dat bunul Dumnezeu zile. Na, parcă poți să te opui voii celui de Sus? Nea Ștefan a murit pe neașteptate, când nimeni nu se mai aștepta la așa ceva. L-a lovit o mașină pe drumul comunal, șoferul nu era nici măcar om de la ei din sat. La înmormântare au venit și nevasta și copiii din Spania. A început gâlceava pe locul de casă și câteva pogoane de pământ lăsate pârloagă. Păcat de el. Primarul se agită să facă rost de niște fonduri europene. Să pună un semafor unde a pățit nea Ștefan ce a pățit. Săracu, bea cam mult.

Exerciții împotriva căderii

În ceasul al doisprezecelea ai apărut tu, așa cum voiam eu, să mă iubești în gând, parte a unui întreg invizibil, ca și cum totul ar fi de cleștar, infinit ori posibil. Așa am dat drumul la drumuri, la noapte, la nori, sfidând secolul, dând erori, fără valuri, fără maluri, înspre tine, mări de dor. Nu ai o mie de ani să alergi, să iubești sau să pierzi! Din o mie de poezii pe care o alegi? Neiertat de neiertare, neuitat de-a mea uitare, felul tău frumos în felul său de noapte, ce nu are? Credeam că știi ce pot eu să mai sper: ceva legat de umbrele, de curbura din curcubeu. Ce forme dai tu, necunoscutele, dorinței: rândurile! Am dus iubirea la limită filtrând cuvinte, idei, alergând după tine din paradis în infern și-napoi, pradă ei. Dacă umbletul va trezi din somn frunzele? Aș îndrăzni să-ți topesc bruma, buzele... Căderi în genunchi înălțările mele până la tine și mai departe, pietrificate, pumnale gonind, pietre, semnale trimise în plic, la vale. Dar tu erai o statuie indiferentă la cuvinte, la ploaie, ștearsă, verzuie... Poate corăbiile nici n-au ajuns! Nu s-a întors niciuna dinspre mare! Pământul, eu privind mereu în zare. Ce vor ochii tăi de lună să-mi mai ia? Credeam că pot iubi absolut, instantaneu, la întâmplare. Pluteam într-un fel de plutire, studiam a ta desăvârșită rotire, așteptam o mare, iminentă ciocnire. Vrei să știi ce a rămas din visul din vis? Mai nimic! Un eseu. Ai putea citi! Între rânduri e scris ce va urma, ce a fost imprecis. În fiecare zi rup pânza, îmi mișc degetele, crengile, nervii de toamnă și de plumb. Zadarnic pe geam pictez inimi! Trăim în lume răzleți. Ani de la mine la tine. Trebuia să te salvezi din insomniile mele vraiste, obtuze și din realitate. Ce îți vei aminti: depărtarea, arsura, cerul de stele pustiu sau floarea ruptă dintr-un gard viu? Alungă ideea de cerc! Poeziile vin, se așază între noi, cresc, învață să zboare, se joacă singure de-a tine. Îți tremură pe obraji, în șiroaie, cuvinte. Sunt nălucirile mele ajunse la tine în minte. Ai să vii desfrunzit de ploi, dezlegat de iubire. Mâna nu pot să ți-o strâng, ochii nu pot să ți-i tulbur! Mă faci să plâng, să mă bucur. E ca și când ne-am dori ceva de neajuns, de nespus, de neiertat de sus. Îmi întind aripile în somn. Reci sunt lumina și întunericul. Dacă ai veni tânără ca o frunză sau ca o stea, să-mi fac lumea după chipul și asemănarea ta! Câmpul meu de narcise îți va trece de prag, urcând precum apa prin tine, de drag. Dacă nu te aveam timpul ăsta în ani, veșnicia nu o cunoșteam! De dincolo de curcubeu îți trimit cuvinte mereu, de parcă aș hrăni un leu, un zmeu, un zeu... Am scris despre realitatea din vis trecând prin lupă imprecis două-trei amintiri, în paradis. În curând, din zăpadă îmi va crește o pleiadă de fluturi, de fantome-n cascadă, despre noaptea din tine, tiradă. Nu trebuia decât puțin să mă ajuți cu un surâs, cu un val de frumusețe în obraji! Nu vom ști niciodată dacă puteam să trecem cu munții și marea prin geam! Până departe inima mea aude și te găsește. În pumn să-mi ții degetele, apoi să zburăm! Umbrele ni se

vor adânci căzând. Mai e și mâine o zi în care să te trezești și să vii! Ți-am arătat lumile, visele mele închipuite, existente și inexistente, cunoscute și uitate. Mi-ai arătat umbrele tale întrerupte, interzise, aparte. Doar eu o văd până la cer, iubirea care nu mă lasă să pier? Când poezia va deveni câmp, lumină, necuvânt, vom trece deodată de curcubeu alergând... Ești podul meu de flori, de neatins, întins, din gheață, ducând spre mare, soare și verdeță! Pot despre asta să vorbesc o viață! Voi evita să te privesc mereu, în somn, în mers, instantaneu. Îmi stai în drum peste voință, ca fum, ca zmeu, ca neființă. De ce crezi tu că te-am legat, studiat, întrebat și te-am lăsat să pleci nesăturat? Deși te încordezi, de la un punct o să cedezi, concentrarea, mândria, sufletul, să ți le pierzi! Tehnic vorbind trebuie să fii al naibii de abil ori de bun, cercul tău de nu pot să-l deschid, să-l dezleg, să-l supun! Mai am multe de arătat, de făcut. Nu mă mai uit în ochii tăi, să nu văd marea, munții, văi! Pot doar regla distanța, unghiul dintre noi. Ne-am pierdut risipind fără vină cuvintele, stelele și anii-lumină. Ceva a luat foc, nu mai pot controla lumea mea paralelă, nici pe a ta, deloc! Nu te țin minte. O poză nu ține loc de mângâiere, de o vorbă fierbinte. Timpul fără sfârșit ne înghite. Ți-am decupat un buchet de narcise, de raze, speranțe, culori, miresme și vise. Aștept la frontierele tale indecise, închise. Să nu-mi fie frig, ia-mă la tine în gând și visează-mă centrul sferei! Oi fi compus din liniști absolute, din inerții și pietre mute sau timpul meu curge mai tulbure, mai iute? Nu spre lumina cea liniștită călătoresc. Mesajele ce ies din cerc și adună norii, te privesc... O toamnă ce nu se sfârșește! Mai știi punctul acela orbitor, de dincolo de orizontul cuprinzător? Am să-l ating, am să te-ajung, am să zbor! Dacă lumea toată am fi noi? Hai, lasă-mă să cred în ochii tăi! Aș întinde mâna, poate nu-s de smoală, după ei. Mă prefac că privesc în larg. Nicio furtună, presimțire nu-ți va trece pragul, tulburându-ți nemișcarea, sângele, ritmul, largul. Regula fără reguli e un vis! Umbra luminii e chiar întunericul promis. S-a lăsat noaptea între dorințe și agonie. Jumătate din voci au plecat prin vie. Ele nu au nevoie de satelit, telefonie... Aripi deschise fără zbor, neliniști duse până la nor, tăcerile curg dezlegate și dor. Îmi voi aminti de tine în vis. Și tu îți vei aminti de mine precis! E toamnă. Ar trebui să știi ce înseamnă! Plouă pe geam, pe pietre, pe ochi. Spre noi e mâna mea întinsă - un portativ nescris, o dâră de culoare neatinsă. Ai putea fi întunericul, goana după stele, umbra, ruptura de neconceput a două inele. Aș putea fi pulberea arzând orbitoare, arsura din inima ta, o cicoare... Ce mă face să continui mereu să fiu o sfoară de zmeu? Nu ți se pare primejdios să fii purtat pe aripi în jos? Unde credeam că te știi, că te am într-o vază, la geam! Ce va rămâne? Deșertăciunea, cenușa din șoapte și zborul până la tine, departe... Dorința apasă greu. Restul de speranță, mirarea, arsura scad mereu. Cât vezi cu ochii e pârjol. Pălămida ar fi singura fericită în câmpul tău galactic gol. Nicicum, niciodată, pentru mine înseamnă cumva, vreodată. De parcă ar fi ceva să audă, să-ndrăznească, să vadă! Unde se pierd șoaptele de pe buzele tale vrute, precaute, cusute? Ce mai trebuia să faci? Să vrei să treci de hotare, de cuvinte, de noapte.

Luminează-mi întunericul acestei vieți cu întunericul tău și cu lumina câtorva cicori, scaieți! Unde se pierd paralele viețile noastre scrise de stele? Unde ajung acuarele chemărilor, căutările mele? Vagi amintiri, din ochi mângâieri se descompun, se unesc, cresc exponențial, până or devini apropiieri. Te-am creionat în sistemul meu de valori, în culori. Ești construcția mea epică, ușa de dincolo, prăpastia, neantul. Ești în lista mea de utilități, de metafore și alte figuri de stil, încorporat metafizic în text, în vodevil. Ești trecut. O lume uitată. Vie iubirea răzbate curată. De adevărat ne-om întâlni altădată! Mă gândeam că m-ai fi lăsat în lumea ta, la geam... În altă viață vom sta împreună. Știam. Te-ai schimbat așteptând. Atunci ori acum, aici ori departe, e vina mea, himeră din carte? Ajung mereu până la tine șiroaie, rece, de toamnă, vie ploaie. Ți-am dat din timpul meu nemăsurat, curbat și tot mai vrei, tot nu ai! O amintire din care nu se mai înțelege nimic! Ce îmi doream, pentru ce te-am ales călăuză, umbră, cerc, palmares? Mă repetam în mintea ta ca-ntr-o grădină, hrănind cu lapte și miere, o lumină. Unele lucruri ne bântuie mereu, ceva ce ai lăsat la mine: triumhiul, arsura, curbura din curcubeu. Când te vei hotărî să vii, se va umple cerul de aripi, tăcerile vor tăcea, singurătățile ni se vor depărta. Stea căzătoare am să fiu! Bine, mă dau bătută! Am luptat cu un soldat de jucărie de o forță absolută, brută, cu o tristețe înăscută. Luna e a ta: jumătatea nevăzută! S-au închis toate patimile: de la speranță, la amintire. M-am vindecat. S-au adunat ultimii trandafiri. Mai am timp să te strig, să vorbim? Nemurirea e o grădină. Până la stele nu e decât o viață-lumină. Dă-mi un înțeles cuvântului viu; îndoiala, nedumerirea, necuprinsul din tine doar, le știi! Ce flori schematicе și-aș dăru, ce muzici, ploi, ce dimineți, ce nebunii! Spune-mi, de ce îți mai e frică acum? Răul și binele sunt doar două cuvinte cu care absolutul se joacă, ne minte. Dezleagă-mă-n vis de șoapte, de umbrele tale, de păcate, de curcubeul din gând, de noapte! În cu totul alt spațiu, în alt timp, însoțește-mă, numește-mă Olimp! Ai fi putut fi un cerc bun unde cuvintele, dorințele să le-adun! Varii utopii ți-am proiectat în vis vorbind de una singură cu tine în scris. Ce noapte! Obsesia, la poartă bate. De dincolo de cuvinte și munți, să nu îndrăznești să mă pierzi, să uiți! Puteam să nu înțeleg nimic deplin, să te iubesc risipită sublim! Voi da peste un iubit mai cald, într-o vară...

Scena dimineții

*Scena dimineții
pe care o completează chipul privitorului
sub briza începutului de zi
unde culorile par să respire
iar desenele străzii privity
din mai multe unghiuri
stau pe masă
precum zăcămintele unei suferințe
prin care mai treci odată
la ceasuri limpezi
într-un oraș marin
de-a lungul meridianului numit împăcare
când perdelele albe flutură la geamul camerei fără balcon
spre norii aflați deasupra
apei și pământului*

În marginea întrebărilor

*Lumina filtrată avar de-o draperie albă
prin interiorul patriarhal a unei case
din cvartalul copilăriei
unde un soare primăvăratec
se joacă pe străzi secundare
iar blândețea celui care știe și așteaptă
se adună-n tectonica unui capăt de zi
și-n depărtările ferestrelor
când linia de contur defîinește lapidar
fructele în care sunt închise mai multe primăveri la rând
Amiaza ne dă curaj
iar lucrurile se argintează-n marginea
întrebărilor la care toți
știu și nu știu să răspundă*

Ploaia de Mai

*O ploaie mărunță de Mai
care nu știi dacă mustră ori mângâie
ca un fin acord al nevăzutului
la scenografia vârstei
printre bilanțuri și gesturi austere*

*Mercurialul indică creșteri
ale absenței și validarea afectivă
a unui văzduh
țintuit pe crucea ferestrei
ce dă spre grădină
când seara se adună pe talerele balanței
menite să cântărească
memoria colectivă
și suferința istorică individuală
a celor vii care învie*

Tăcerile

*De-acum tăcerile
ca niște petale de dafin într-un abanos
Doar strigătul lișițelor
se aude cu prelungit ecou
până într-un anonimă mansardă a orașului
unde nădejdea poate deveni o patrie
iar târzia sfadă cu tine însuși
continuă intermitent
Tușănelele par
artefactele unei vechi civilizații
Suprafața și timpul secund
al acestei toamne
preschimbă mânia în dezlegare
și recompune de șaptezeci de ori câte șapte
sinele ce balansează
și tot caută
ceea ce demult știe*

Andrei Damian (fotografie)

DR. HORIA ION GROZA

Memento: Horia Groza, unul din condeiele harnice ale lumii literare românești interbelice

În obișnuita sa tabletă din *România literară* Geo Bogza se întreba în 1982 cu ce începe și se termină monumentală și mult admirată *Istorie a literaturii române* scrisă de George Călinescu. Descoperirea lui a fost: primul citat era din binecunoscuta *Scrisoare* a lui Neacșu din Câmpulung din 1521 dar ultimul era din poemul *Deschidere* al lui Horia Groza apărut pe prima pagină a primului număr al revistei *Ulise* scoasă de Lucian Boz în 1932. Geo Bogza comenta: „De ce fac mereu aceste apropieri, de ce îl alătur pe Horia Groza de Neacșu, și pe Anton Holban de Traian? Pentru că ei sunt începutul și sfârșitul aceluiași basm, strâns între copertile unei cărți și, orice ar fi să se întâmple, vor rămâne în acest basm” al aventurii literaturii române.

Versurile „teribiliste” ale lui Horia Groza (1910-1954), „Să ne spânzurăm toți deodată / Să gândim urât despre Domnul Dumnezeu” ilustrau, cum nota Geo Bogza, „luxul unor tinere generații care întâi scandalizau iar apoi intrau proaspete în frontul spiritual al patriei”. Acest poem intitulat *Deschidere* era pe prima pagină a primului număr al revistei *Ulise* din 1932, de sub conducerea lui Lucian Boz. La ea colaborau numeroase condeie tinere, ambițioase, ce aveau ceva de spus: Eugen Ionescu, Pericle Martinescu, Barbu Brezianu, Al. Robot, Virgil Gheorghiu, Petru Comarnescu, Eugen Jebeleanu, Horia Groza, Octav Șuluțiu, Horia Stamatu, Anton Holban, Corneliu Temensky, V. Cristian ș.a. Poemul acesta de a cărui deplină maturitate Lucian Boz era foarte mândru, a șocat la vremea aceea, deși astăzi după nouă decenii de literatură înnoitoare ni se pare perimat dacă nu chiar naiv. Criticul Constatin Crișan, co-editorul volumului postum al lui Horia Groza, *Poezii, Cronici literare, eseuri* (Litera, București, 1995), judecând la rece și pătrunzând miezul poemului, scria: „Horia Groza se vrea în *Deschidere* un veritabil lampadofor al generației sale, întrucât la o lectură atentă, străbatem alături de poet toate treptele unei *Weltanschauung*... [Poemul] *Deschidere* este mai mult decât o *ars poetica*, [el este] o baladă criptică sau poate abia cifrată despre metafizica socială a artei și a poeziei”.

Roată în roată cu Eugen Ionescu, Mihai Ilovici și alți cavaleri ai negativismului ce făcea loc noii generații, Horia Groza nu a fost de acord însă cu exagerările spiritului demolator, răzvrătit al lui Cioran, unde negația se poate învecina cu o așa-zisă barbarie. Criticul Constantin Crișan, afirma: „Horia Groza nu a fost un cuminte în sânul generației sale fiindcă a fost un filosof. Și filosofii nu iubesc șoapta, nici vorba spusă pe jumătate, pentru a

nu mai evoca adevărul că ei nu suportă anchiloza gândirii”. Tot el vedea în Horia Groza „un *chef de file*, un lider, nemărturisit ca atare, într-un cât omul era peste măsură de modest evaluându-se cu o nemerită severitate”.

Fiind total implicat în generația interbelică literară, chiar fără să fi devenit unul din vârfulurile faimoase ale acesteia, Horia Groza o reprezintă elocvent pentru problematica, efervescența, creativitatea, forța înnoitoare, exigența, solidaritatea acesteia. Prezent în întâlnirile grupărilor tinere, boeme, de la automatul Herdan de pe Calea Victoriei, vizavi de Capșa unde se întâlneau veteranii literaturii, respectat și dorit de către Eugen Lovinescu la cenaclul său „Zburătorul”, plin de vervă în grupul de sub tutela lui Camil Petrescu, Horia Groza a fost solicitat continuu de noile gazete și reviste îndrăznețe, meteorice sau mai de lungă durată, scoase cu entuziasm de colegii de generație, precum și de gazetele și revistele consacrate, de prestigiu (peste 500 articole – cronicile literare, recenzii, aserțiuni critice, judecăți estetice, poezii, proze scurte, eseuri filozofice, în numai cinci ani de zile). Horia Groza a fost adânc implicat în furtunoasa campanie pornită de Mihail Sebastian pentru editarea scriitorilor tineri și a sărbătorit împreună cu ceilalți victoria materializată prin publicarea primei cărți a generației sale: cartea *Interior* a lui Constantin Fântăneru în 1932.

Dotat cu o sete mare de cunoaștere și cu un deosebit talent literar, Horia Groza începuse să scrie încă de pe băncile școlii la 17 ani când și-a făcut debutul în poezie la revista de literatură și artă *Zări senine* din Bacău și în critica literară cu un eseu despre poezia lui George Bacovia, pe atunci poet încă puțin cunoscut în afara urbei sale. Debutul în esecistică a fost ca student la 20 ani, cu articolul „Indianism” apărut pe prima pagină a ziarului *Curentul* a celui mai mare gazetar interbelic, mult respectat și temutul Pamfil Șeicaru.

Horia Groza a fost un condei incisiv și temut, pătrunzător, erudit, întotdeauna cu un stil elegant, iubitor uneori, ca și Cioran, de formulări ingenioase, șocante, paradoxale. Constantin Crișan observa: „Tânărul scriitor era la curent cu toată fenomenologia husserliană, cu gândirea lui Wittgenstein, cu filosofia lui Berdiaeff, cu disputa în jurul poeziei pure, știa totul de și despre Valéry, disociind foarte bine pericolul colectivismului în artă, văzut – ce trist protocronism – ca una din marile rele ale comunismului totalitar – a cărui victimă va fi din nefericire”.

Într-o scrisoare trimisă din Neuchatel, Elveția, la 28 noiembrie 1995 cunoscutul om de litere Horia Liman, editorul revistei interbelice *Discobolul* (titlu sugerat de Eugen Lovinescu), menționa: „Penetrant observator al crizei spirituale a vremii sale, ajutat de o vastă erudiție (de la Sfântul Augustin la Machiavelli, de la Nietzsche la Papini, de la Berdiaeff la Keyserling, trecând prin labirintul gândirii lui Cioran), el știa să găsească partea de esențialitate a fenomenelor culturale cu o siguranță infailibilă”.

Semnificativ este faptul că, pornind la acțiunea de argumentare a nevoii de a se realiza o nouă viziune în critica, și implicit, creația literară,

Horia Groza, în ton cu generația sa, și-a verificat dintru bun început teoria proprie despre criza literară și spirituală a vremii, sondând opinia unor scriitori consacrați – Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Ion Minulescu, Cezar Petrescu, Eugen Lovinescu (v. „Un sfert de oră cu scriitorii”, în *Rampa*, 1931) și cercetând autenticitatea și spiritualitatea tinerilor săi confrați de frunte – Mircea Eliade, Paul Costin Deleanu, Petru Manoliu, Eugen Ionescu (v. „Autentic și spiritual”, în *Munca literară*, 1933). Horia Groza ridică problema noilor responsabilități literare: „Autenticul este o poziție comodă; autentică este întreaga noastră cultură – nemuncită, nestilizată, vărsată ca o căldare de apă pe un răzor. Autentici sunt domnii Lovinescu, Călinescu, Constantinescu, Cioculescu. Spiritual, nietzschean, nu e nimeni.”

Mircea Vulcănescu, încercând să definească generația sa, spunea că generațiile anterioare au fost eroice și au realizat admirabil liberalismul, războiul și Unirea. Țelul lor a fost un țel exterior. Tinerei generații îi revenea responsabilitatea de a se defini ca specificitate a națiunii și a realiza o unitate spirituală. De aici marea diversitate de orientări politice dar și de intense preocupări întru ale spiritului. Edificator este faptul că, în primii ani, 1930-1935, exista o emulare colectivă, o frăție, în rândul tinerilor și revistele și gazetele literare întruneau oameni de variate opinii politice fără certuri și dezbinări, toți înflăcărați în afirmarea vocii noii generații și aspirând la un loc specific și respectat în contextul european a noii națiuni românești. Spre anii 1934-1936 gândirea lor începe să se contureze, să prindă maturitate. Este momentul aparițiilor cărților de eseuri existențiale *Pe culmile disperării* a lui Cioran și *Mathesis sau bucuriile simple* a lui Noica în 1934 la Fundația Regală pentru tinerii autori needitați. Lucrarea *Colocvii*, depusă de Horia Groza în decembrie 1935, la un an după Cioran și Noica la același concurs, corespunde acestui moment și pune problema teoriei criticii literare în care judecata estetică se combină cu spiritul metafizic.

Este interesant că, deși se întreba în revista *Criterion* în 1934 pe un ton de semnal de alarmă „de ce sunt lași intelectualii”, Eliade a scris mai apoi în 1935 că, de fapt, misiunea tinerei generații în cultură necesită neimplicarea în politică, pentru a putea realiza astfel o ultimă rezistență a spiritului public în România. Eugen Ionescu observa cu regret în 1935 că „vremurile devin neliterare” datorită prea multei politici. Pe aceeași linie, nu de politică ci de preocupare intelectuală pe care o vedea Mircea Vulcănescu, Noica încă din 1932 chema confrăii săi tineri la a nu se defocusa de la adevărata lor menire, susținând că cea mai bună atitudine a tinerilor era să stea departe de politică, să nu voteze, să participe la ridicarea țării nu prin manevre politice ci muncind cinstit.

Aproximativ după 1935, tinerii s-au desprins însă unii de alții adâncind preferințele politice. Horia Groza care începuse cu simpatii de stânga a evoluat spre centru, practic dând prioritate preocupărilor sale profesionale iar în domeniul culturii adâncind investigațiile sale spirituale și sfârșind în 1939-1940 cu ezoterismul guénonian. În scrisoarea sa, după

citirea plachetei postume de versuri *Brățărilor* (California, 1991), Virgil Ierunca îmi scria că viața lui Horia Groza îi confirmă pe deplin părerea că numai o conversiune de la stânga la dreapta este posibilă și nu invers.

Horia Groza a fost un literat complet. A scris versuri, proză, eseuri și cronici literare și a efectuat îndrăznețe incursiuni în teoria criticii literare. Ca poet era coleg de breaslă cu Dan Botta, Eugen Jebeleanu, Mihail (Haig Aterian), Eugen Ionescu, Simion Stolnicu, Vasile Voiculescu, Vasile Bârna, N. Cazacu, Radu Boureanu, Stephane Roll, Camil Baltazar, Ion Sofia Manolescu și mulți alții. Ștefan Băciu la primirea în 1991 a plachetei *Brățărilor* a exclamat entuziasmat din Hawaii: „Un poet cum astăzi nu se mai face... E o beție de poezie rară acum, trebuie cunoscută în România! Eram licean când îl citeam în foile ‘tinere’ aduse la Brașov de Lucian Boz și Eugen Jebeleanu, azi octogenari” iar Horia Liman din Elveția mi-a scris în același an: „Am primit *Brățărilor*, cu un sentiment de nostalgie și tristețe. Nostalgic pentru vremile când scoteam *Discobolul*. Cultura, sensibilitatea lui Horia Groza se impuneau totdeauna în cursul convorbirilor noastre. Și onestitatea lui, cuceritoare. Spuneam: Inima lui este o pasăre albă. Rar mi-a fost dat să întâlnesc un om de o asemenea puritate”. Criticul Constantin Crișan în 1995 îl clasa pe Horia Groza pe filiera Poe-Valéry-Lautreamont ca tip de poezie. L-aș adăuga și pe Apollinaire.

Manuscrisul *Colocviilor*, care fusese depus la concursul Fundației Carol II pentru editarea scriitorilor tineri, concurs la care cu un an înainte fusesera premiați Noica și Cioran, a suferit mai multe variante și a fost publicat postum în volumul *Colocvii* (Logos, Cluj-Napoca, 2022), întrunind lucrarea propriu-zisă cât și articole înrudite din aceeași perioadă, publicate în presa vremii. Lucrarea, scria Horia Groza, „are calitatea sincerității de a afirma că știm puține lucruri și totodată deficiența de a isca prea multe contradicții. Aceasta va duce însă la semnalarea nevoii unei noi ordini, a altor clasificări, a altor puncte de vedere”. El adăuga: „Pentru a putea lucra pe mai departe în domeniul erorii și al adevărului, estetica (știința frumosului) va fi înlocuită, în final, de logică și apoi de metafizică.”

Cartea *Colocviilor* trece prin estetică și creația artistică, critica literară, incandescența poeziei, literatura colectivului și destinul individului, ridicând probleme de cunoaștere, de definire și de ordine, împreună cu erorile fertile și nefertile, raționale și iraționale pe care le implică, a responsabilității sociale și limitării creativității, probleme de cultură și revoltă, problema timpului finit și infinit (aici găsim o interesantă idee a devenirii și devenirului care va face carieră mai târziu în filosofia lui Noica), toate sub aura percepției profunzimilor prin prisma proprie acestora – aceea a metafizicii.

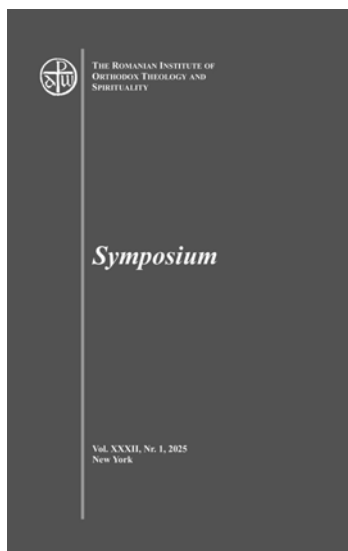
Așa cum scria, în cunoștință de cauză, Mircea Eliade în *Vremea* în 1938, „Severitatea cu care dl. Horia Groza își impune problemele înalte, pregătirea domniei sale filosofice și gustul superior, dur, prin care cerne valorile – ne face să sperăm în domnia sa ca în singurul critic tânăr al acestei

generații care va reabilita acțiunea valorilor spirituale. Și încă o remarcă: dl. Horia Groza nu se oprește la obiectul efemer al criticii ci încearcă să-i dea necesități metafizice, superioare. Astfel de critică nu s-a practicat la noi. Ea e necesară prin gen și prin stimulenta la valorile maxime atât de rare în cultura noastră”.

Lucian Boz, prieten bun al lui Horia Groza, prietenie prelungită și cu noi, cei doi copii ai ultimului, a publicat în 1980 în Australia, cartea *Moartea abstractă și alte trei nuvele*, cuprinzând texte scrise în 1930. Cartea, ilustrată cu desene de Jules Perahim, a fost dedicată lui Mircea Grigorescu și Horia Groza. Virgil Ierunca a sesizat dedicațiile și a reacționat imediat la Europa liberă. I-am trimis în 1991 placheta de poeme *Brășările* și mi-a răspuns: „Memoria lui Horia Groza trebuia reparată. Personal (e o poveste de gust și n-are importanță) poemele nu le găsesc revelatorii. Îl apreciam mult ca eseist”.

Personalitatea lui Horia Groza a fost complexă și armonioasă, un intelectual de elită. Elev și student meritos, a lucrat după absolvirea facultății de agronomie ca redactor șef al masivei *Enciclopedii agricole* și apoi, în tot restul vieții sale în cercetare în economia agrară, în care pe lângă rezultatele științifice s-a remarcat ca Director al Institutului de Cercetări Agricole al României sub Profesorul Gheorghe Ionescu-Șișești, conferențiar universitar și Director al Stațiunii Experimentale Agricole Lovrin unde a primit Premiul de Stat în 1952.

Horia Groza scria în *Colocvii*: „Ceea ce unește pe oameni este trebuința lor de spiritual. Oamenii se despart prin material și se unesc prin spirit”... Un crin pentru memoria lui Horia Groza.

poezie fără titlu

*îți suspin în tăcere umbra
ce doarme-nțepenită într-o marmură
de verde-nvins
văd cum stele se prăbușesc și
se sparg de acoperiș și suferii din
buza ferestrei declină
numele tău*

*cerul este plâns
aud urmele tale și le cheltui într-un
noiembrie al aducerii aminte
întipărite pe pașii îngerilor zburăți
apoi mi-e teamă și-nnoptez în
păcat
ca-ntr-o poiană de Rai
disipată*

*mi-e dor de surâsu-ți răsturnat
în clinchetul amurgului și de strigătu-ți
ce e o altă ploaie și de câmpuri de maci
ce se scutură-n poalele tale adânci și fără
scurgere de chipuri frânte în
negura firii*

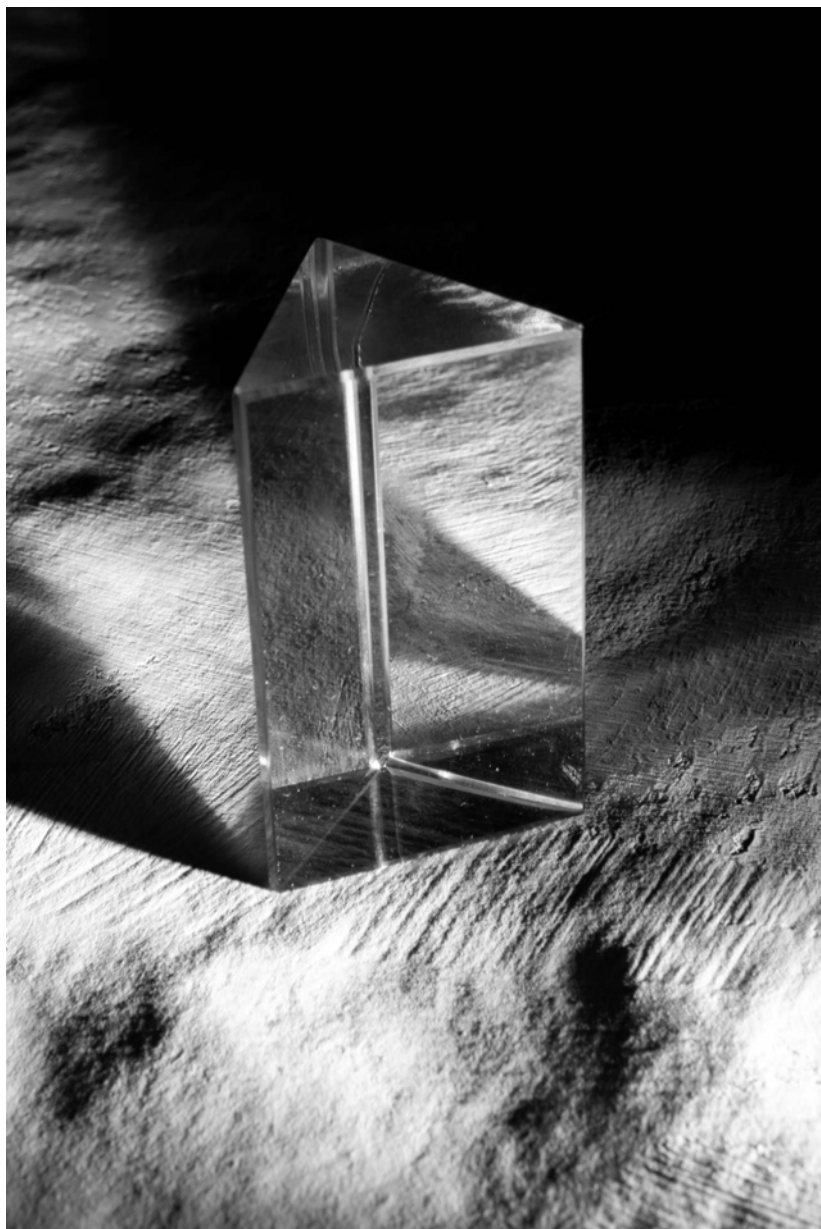
*să nu plângi
noaptea păcatului
sub cerul plumburiu și
trist*

aș vrea să-ți trimit un poem simplu

*mi-e dor să-mi depeni poveștile alea frumoase trăsnite trăite în vara aceea
însăilată pe peronul gării părăsite
când pe un pat de fachir cu ținte dulci împletite
ne-am întins ținându-ne de respirațiile noastre încătușate
te alintam îți împleteam șuvițe de păr vânturat
te priveam îndrăgostit cu sfială cum sânii tăi rupeau bluza crescută din
flori de câmp
eram liniștit ca o noapte cu lună plină
ca un iubit ce nu se îndoia de nici o furtună*

săgețile irișilor tăi îmi cutremură tot trupul
ai apărut ca o fantezie pe nesimțite
ca prima rouă a dimineții
cred
că erai parte din alaiul ielelor ce dansau desculțe prin poiana căprioarelor
am aflat că înflorise crinul violet din mine
sărbătoare fiind
deodată ți-ai aruncat părul blond de o parte dezgolindu-ți umărul stâng
atunci
abia atunci am fost izbit de pielea ta ca un pergament neverosimil de albă
de ochii tăi ascunși cremoși ce parcă mă garniseau duios pe tot trupul cu
mir cu nard cu împărtășanie
iertându-mi sufletul de vultur gri
privirea ta ca o sfântă rugăciune

cred că ai fost clădită chiar atunci de Cel ce zidește
toate sunt armonios aranjate celulă cu celulă
gura are flăcări
sânii mirați ca de un cataclism
coapsele rânduite în jurul catedralei ferecate
e o mână divină
Ziditorul ți-a așezat nurii ce nu se vor mai termina niciodată
te-ai strecurat în mine în creierul meu cât e ziua și noaptea dimpreună
e ca o provocare o ispită ce mă tulbură și-mi anulează gândurile de
înălțare
e în mine ca un duh al spovedaniei
vorbim nopți și zile de-a valma
trăirea personală a devenit acum frică de răsfăț pulbere deznădejde
împătimire
acum
simt tot mai pregnant că inima ta pulsează ritmic în mine
e fericită
o auzi?

Andrei Damian (fotografie)

THEODOR DAMIAN

Pedagogia epistolară a Părintelui Alexandru Lazăr

Deja titlul cărții Părintelui diacon doctorand Alexandru Lazăr, *Iconomia apropierii*, este pe cât de frumos și bine ales pe atât de incitant, provocator în sensul reflecției teologico-filosofice. În primul rând, pentru că apropierea este o taină. Vorbim de persoane, deci de apropierea între Dumnezeu și om, între oameni, dar și între om și Dumnezeu, aceasta din urmă ca un fel de eternă reîntoarcere sau ca expresie a dorului de Dumnezeu, așa cum găsim tâlmăcit atât de marele mistic Pseudo-Dionisie Areopagitul, dar și de Mircea Eliade. În al doilea rând, conceptul de economie, care implică un plan, o rânduială, dar și lucrare administrativă și pogorământ, conduce reflecția într-o varietate de direcții, toate în folosul creșterii duhovnicești.

Dacă ne referim la apropierea lui Dumnezeu față de oameni, aici se include toată teologia creștină de la creația ca expresie a iubirii divine, căci Dumnezeu ne-a iubit mai întâi pe noi (I Ioan 4, 19), la Mântuitorul Hristos și până la Parusie și dincolo de ea, adică planul și rânduiala lui Dumnezeu pentru mântuirea omului. Dacă vorbim de apropierea omului de Dumnezeu, aceasta se realizează prin apropierea oamenilor între ei, căci nimeni nu poate spune că Îl iubește pe Dumnezeu pe care nu Îl vede, dacă nu iubește pe aproapele său pe care îl vede (I Ioan 4, 20). Cu toate că de multe ori facem aceasta instantaneu, chiar și atunci este nevoie de grijă, de planificare, de atenție pentru că, așa cum știm, relațiile cu oamenii sunt cea mai mare artă și cel mai greu de administrat.

Ambele direcții, legătura pe verticală cu Dumnezeu și pe orizontală cu oamenii, deci apropierea, apoi întâlnirea și această o taină, dar și rămânerea, sunt implicate în subtitlul volumului care precizează că acesta se referă la Dumnezeu cel iubitor de oameni. Este scris în formă epistolară, deci avem în față un volum teologic pentru că a vorbi, a scrie despre Dumnezeu, mai ales în Duh de rugăciune, aceasta este teologie.

Această vorbire, ne zice Părintele Alexandru, este făcută în contextul caracteristicilor, mai bine zis, crizelor lumii moderne, pentru că el se adresează omului grăbit, înneecat în griji, reale sau artificiale (precum sămânța căzută între spini din pilda Mântuitorului), omului secularizat, consumat de societatea de consum.

Unul din aspectele mesajului acestui volum este legat de taina prezenței lui Dumnezeu în lume. Cu alte cuvinte, când în loc să se apropie de Dumnezeu, omul se depărtează de El, Dumnezeu rămâne prezent, nu în mod pasiv, nici măcar semi-pasiv, rămânând doar „apropiabil”, așteptând ca

omul să se deștepte și să facă pași spre El, ci în mod activ, în sensul că El continuă să se apropie de om, să vină spre el, să-l întâlnească, fără însă a forța libertatea și voința umană, întruparea Fiului lui Dumnezeu în istorie fiind dovada culminantă a acestei apropieri.

Forma epistolară folosită pentru a transmite mesaje, idei, învățături, pentru a face comentarii nu este nouă. O găsim în antichitate deja la filosofi și scriitori laici, iar în context teologic, la unii sfinți părinți și scriitori bisericești, cele mai cunoscute fiind epistolele Sfântului Apostol Pavel. Dar atât scrisorile pauline, cât și cele ale unor teologi din istoria Bisericii creștine, au în marea lor majoritate un caracter distinct și direct doctrinal sau moral, ori sunt legate de probleme personale.

Ce este unic la Părintele Alexandru este stilul în care scrie, îmbinarea mesajului teologic cu poezia, chiar dacă textele sunt scrise în proză, lucru vizibil la fiecare pas și popas al lecturii, unde apare cu evidență frumusețea metaforelor, a simbolurilor și a vocabularului, fapt ce scoate în relief calitatea estetică și rafinamentul discursului, precum și apelul emoțional transmis prin imaginile artistice folosite pentru a potența sensul cuvintelor.

În afară de faptul că stilul epistolelor este eficient prin aceea că se adresează în mod direct cititorului și îl interpelează, prin plasarea mesajului într-un context de frumusețe artistică, impactul emoțional asupra cititorului țintește spre eficiența receptării.

Îmbinarea armonioasă a limbajului teologico-filosofic cu stilul accentuat personal, în sensul celui ce scrie spre cel care citește, ca o adresare de la suflet la suflet, facilitează primirea și reținerea mesajului. Nu este nimic greu, rigid, impus, demonstrativ, argumentativ în aceste scrisori. Ele sunt, cum însuși autorul zice în textele de început, niște „respirații” pentru care el cere doar o clipă de atenție pentru ascultarea împărtășirii.

Bazate pe o experiență de contemplație și ducând spre contemplație, scrisorile au un caracter dinamic și datorită unei caracteristici generale, anume prezentarea ideilor în contrast, de exemplu: un lucru nu este ceea ce poate părea a fi, ci, dimpotrivă ... și aici autorul explică mereu diferența între aparență și realitate, între fals și adevărat, între relativ și absolut. Această tensiune, uneori, între ceea ce este și ceea ce ar trebui să fie, acest parcurs al devenirii amintește de afirmația lui Maurice Zundel despre om: „L'homme n'est pas encore. Il faut qu'il devienne.”

Și felul în care Părintele Alexandru își structurează epistolele denotă o îngrijire pedagogică. În general, el începe cu o introducere în care constată o anumită realitate a vieții, după care trece la tratarea temei, de cele mai multe ori biblice, cu citate relevante scripturistice din Vechiul sau Noul Testament, teme ce conțin adesea reflecții de tip existențialist, având de a face, între altele, cu ideea de vocație, chemare divină și răspuns în contextul libertății datorite de Dumnezeu și al responsabilității asumate de om ca fapt împlinit sau ca deziderat. În final epistolele revin la situația omului, la societatea contemporană, la viața de zi cu zi, ca într-un fel de simetrie, făcând

referiri directe sau indirecte la ideea țintă anunțată în mod general în introducere.

Cu un conținut profund hristocentric, temele analizate, mai degrabă, meditațiile, fie că sunt legate de viața spiritual-morală a credinciosului, cum ar fi rugăciunea, credința, iubirea, contemplarea, blândețea, răbdarea, apropierea de Dumnezeu (din prima secție a cărții), fie centrate pe exegeza unor texte evanghelice precum cele legate de Zaheul vameșul, de vindecarea orbului din naștere, de samarineanul milostiv, de învierea lui Lazar, între altele (în secțiunea a doua), sau pe grija și atenția pe care Domnul Hristos a acordat-o femeii, în instanțe precum femeia păcătoasă cu mirul de mult preț, femeia samarineancă, femeia iertată de adulter, Maria Magdalena, Marta și Maria, femeia gârbovă, Sf. Fecioară Maria la bunavestire (în ultima secțiune), toate acestea sunt dezvoltate pe temelia conceptelor esențiale pe care autorul le vrea puse la inima cititorului: taina apropierii, taina întâlnirii și taina rămânării în apropiere sau în întâlnire, atât când este vorba de relația Dumnezeu-om cât și de relația om-Dumnezeu prin relația omului cu aproapele său.

Meditațiile Părintelui Alexandru Lazăr ținesc conștientizarea de către om a existenței sale în raport cu Dumnezeu. Aude el chemarea lui Dumnezeu în taina apropierii și a întâlnirii sau trece pe lângă ea? Mesajul Scrisorilor este clar. Depărtarea omului de Dumnezeu este o înstrăinare a omului de el însuși, înseamnă a trăi în inautentic, a dezerta din ființă, cum ar spune Emil Cioran; pe de altă parte, existența în Dumnezeu implică o continuă cercetare de sine a omului pentru a evalua poziția sa *coram Deo*, dar și *coram seipse*, pentru a constata măsura lepădării de mască, de autosuficiență și superficialitate, cu alte cuvinte, o cercetare și a poziției sale *coram mundo*, cu accent pe ideea de disponibilitate, înțelegând că iubirea nu constrânge și nu desființează libertatea, ci vindecă, edifică, salvează.

Aceasta cu atât mai mult cu cât relațiile dintre oameni astăzi par a fi tot mai mult bazate pe o hermeneutică a suspiciunii, simplă și sofisticată în același timp, când îndoiala primează și încrederea în om se diminuează. De aceea scrisorile reprezintă o pledoarie pentru cultivarea curajului iubirii, al credinței și încrederii și totodată un memento cu privire la nevoia de atașare de valorile nepieritoare ale spiritului, mai ales ținând cont de scurttimea vieții noastre, așa cum citim în Psalmi sau în Eclesiast sau cum frumos spune într-un vers, contemplând tabloul *Saltimbanci* de Picasso, poetul Rainer Maria Rilke: „Dar, spune-mi, cine sunt oare rătăcitorii / Acei oameni puțin mai fugari ca noi înșine?”

În timp ce Părintele autor împărtășește în scrisori „respirații” duhovnicești, cu precis impact emoțional asupra cititorului, el nu evită și probleme fundamentale de doctrină creștină. Pentru a da un singur exemplu, vorbind de întruparea Logosului divin în istorie, în persoana Domnului Hristos, lămurește în mod clar că, prin luarea de trup omenesc, Fiul lui Dumnezeu a asumat întreaga fire omenească cu toate virtuțile și slăbiciunile

ei și numai astfel făcând posibilă vindecarea totală a firii umane, deci mântuirea, astfel transmițând aici învățătura Sfântului Grigore Teologul care spunea că ceea ce nu este asumat de Mântuitorul, nu este vindecat, nu este mântuit.

* * *

Pentru a oferi o idee asupra limbajului deosebit al acestor scrisori, iată aici câteva exemple din nenumăratele frumuseți: „omul ca adâncime care cere întâlnire”; „capacitatea de a rămâne prezent fără a domina”; „pedagogia blândeții”; „reșezarea ontologică a ființei”; „se face târziu în noi”; „timpul ca loc de întâlnire cu noi înșine, cu ceilalți și cu Dumnezeu”; „de multe ori te-ai ascuns chiar în locul unde ai putea fi găsit”; „epifanie discretă”; „pedagogie a libertății”; „fenomenologia apropierii și a întâlnirii”; „adevărul nu se explică, ci se locuiește”; „convertirea lacrimii în lumină” (și Van Gogh a spus frumos: „să faci din rană o lumină”); „faliment existențial”; „fragilitatea ca spațiu al apropierii/întâlnirii”; „a înțelege slăbiciunea celuilalt înseamnă a nu-l reduce la ea”; „adevărul rostit fără iubire rănește, iar iubirea fără adevăr nu vindecă”.

În acest volum de scrisori teologico-poetice de o frumusețe duhovnicească aparte, Părintele diacon Alexandru Lazar ajută cititorul să coboare în el însuși, cât mai adânc, înspre lumină.

THEODOR DAMIAN

Emigrantul cu două țări (sau niciuna)

Toți am crescut cu povești și povestiri. Pe unele le știm toată viața, pe altele le-am uitat, dar ele n-au dispărut din adâncul ființei. Pe măsură ce anii trec, întâmplările vieții devin propriile noastre povestiri. Le spunem celor apropiați în momente de tandră liniștire, prietenilor la o cafea sau un ceai sau le încredințăm hârtiei sub formă de jurnal sau de producție literară.

Astfel de file din memoria vieții, încărcate de emoție, miez și tâlc, ne oferă noul volum al scriitorului româno-canadian Iuliu Marius Morariu, *Povești americane* (Editura Eikon, București 2026, cu o prefață de Victor Constantin Măruțoiu). Părintele Maxim (Iuliu Marius) Morariu este un autor de anvergură, afirmat pe mai multe planuri de cercetare și creație, de la teologie (cu două doctorate la activ), la sociologie, psihologie, jurnalism și literatură (poezie, proză, istorie literară, eseistică).

Aceste *Povești americane*, potrivit genului literar abordat, se înscriu pe linia unui volum anterior publicat la editura Ecou Transilvan din Cluj în

2022, intitulat *Părintele Savarion și alte năzdrăvăanii literare*, foarte bine primit de cititori și de critica de specialitate din țară și din diasporă.

Cartea de față iterează amintiri din copilărie, din tinerețe, din anii de studii și se referă cu precădere la experiențele vieții de peste ocean. Sunt evocate problemele, frustrările, dilemele emigrantului român, cel cu două țări, ori fără de țară, stările, fracturile interioare, dramele povestite sau doar ghicite, vindecabile, alteori nevindecabile. Ca în povestea lui Moș Grigore, revenit din America, dar în fire nefiindu-și revenit până la ultima suflare :

„Un lucru era sigur, Moș Grigore era un suflet frământat. Am observat asta încă acum 25 de ani, când eram tânăr dascăl în Găureni. Nu-și prea avea povești cu lumea din sat. Își lucra pământul cu multă sârguință, cu ură parcă, și era adesea căzut pe gânduri. Din când în când dădea chiar senzația că vorbea cu cineva. De acolo-i ieșise vorba în sat că nu era în toate mințile. Apoi, cu vremea, peste oasele-i trudite, s-a așternut boala și bătrânul rămăsese, ani de-a rândul, să-și plângă singurătățile în bătaură... Acum era la capătul puterilor. Nici preotul nu credea că mai are mult, și nu s-a înșelat.”

În toate povestirile, într-un fel sau altul, autorul este prezent mai mult sau mai puțin direct, ceea ce face ca istorisirile sale, relatate uneori în stil jurnal, să apară ca o mărturisire de martor „ocular” al întâmplărilor relatate pe care le împărtășește întâi hârtiei, scriind pentru sine, dar cu posibilitatea să ajungă la cititori. Trebuie remarcat faptul că peste tot Iuliu Marius Morariu, dă dovadă de un rafinat simț al observației. Trebuie remarcată înclinația lui spre detaliu, arta portretizării, toate acestea țesute minuțios în desenul gherghefului unei mereu atrăgătoare povestiri care te ține încordat și pentru că, din loc în loc, avertizează prin fraze de felul: „Nimeni nu bănuia ce se va întâmpla mai încolo...”

Limbajul colorat, de o fermecătoare naturalețe, plin de savoare, imaginile plastice, epitelele și comparațiile bine găsite și plasate, metaforele fericit surprinzătoare pe de o parte; pe de altă parte, umorul, ironia fină, chiar autoironia, la nivel de descriere, de limbaj sau de situație, formulate în așa fel că te poți amuza fără a fi intrigat sau frapat negativ, pentru că niciodată nu depășește limitele bunului simț și ale unui binevenit echilibru, lipsa de stridentă, de sens de fabricație care să deranjeze, toate acestea, abil plasate într-un șir narativ presărat cu suspansuri strategice, ne redescoperă un autor de indiscutabil talent, cu har deosebit, un fel de Creangă al zilelor noastre, care, pe simțite și pe nesimțite, readuce cititorul în anii și la isprăvile propriei sale copilării, ale tinereții și ale celorlalte vârste până la care l-a binecuvântat Dumnezeu.

Povestirile lui Iuliu Marius Morariu trebuie doar să le începi; câteva pagini. Apoi rămâi legat de ele până la sfârșit.

Dan Anghelescu – exilul versus utopia – ieșirea din uitare...

Asumarea conștientă a etosului înaintașilor și fidelitatea față de valorile lor nu constituie doar un exercițiu de memorie culturală; este o formă de vigilență morală prin care refuzăm să lăsăm eroziunea timpului să transforme esențialul în decor.

Dinamica conceptuală dintre *exil* și *utopie* configurează un câmp de tensiuni fertile pentru reflecția critică, mai ales atunci când este plasată sub semnul unei „*Est/Etici*” a *neuitării*. Cei doi termeni, aparent antagonici, devin în acest context repere ale unei țesături substanțiale în care memoria, identitatea și imaginarul se recalibrează continuu. Exilul, ca experiență a rupturii, și utopia, ca proiecție a unui spațiu ideal, se comportă atât ca termeni opozitorii, cât și ca poli ai unei dialectici a devenirii, în care subiectul est-european, marcat de *teroarea istoriei*, caută simultan recuperarea și depășirea propriei condiții.

În accepțiunea sa profundă, exilul nu reprezintă doar o deplasare geografică, ci o stare ontologică, presupunând o dislocare a ființei dintr-un univers familiar, dar și o suspendare a continuității identitare. Cel exilat trăiește într-o dublă temporalitate: pe de o parte, timpul fracturat, al plecării, iar, pe de altă parte, timpul suspendat al așteptării, al imposibilei întoarceri. În acest sens, exilul devine un laborator al lucidității, un loc în care individul este obligat să-și refacă sistemul de referință, să-și reevalueze retrospectiv și să-și negocieze apartenențele.

În arealul Europei răsăritene, exilul a fost adesea o consecință a presiunilor politice, a regimurilor totalitare sau a traumelor istorice, dobândind o dimensiune etică: exilatul devine purtătorul unei mărturii incomode, al unei istorii ce nu poate fi uitată fără a risca repetarea ei. Exilul se traduce, astfel, ca o formă de rezistență prin memorie, ca o „etică a neuitării”, ce se opune atât amneziei colective, cât și mistificării trecutului.

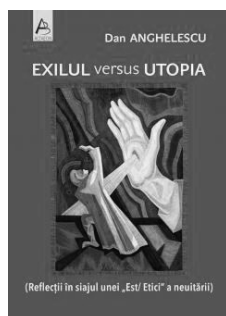
Cartea lui Dan Anghelescu, *Exilul versus Utopia. Reflecții în siajul unei „Est/Etici” a neuitării*, se profilează drept una dintre cele mai încheiate și ambițioase încercări recente de a reconstrui parcursul cultural românesc prin prisma unei opoziții fundamentale: utopia ideologică și exilul intelectual. Titlul, construit deliberat în registru antitetic, nu este doar o formulă retorică, ci un program hermeneutic, menit să structureze întregul demers critic, anunțând o confruntare ireconciliabilă între două moduri de a locui modernitatea, respectiv unul al constrângerii, iar celălalt al libertății. Antiteza dintre *exil* și *utopie* nu este, așadar, una tematică, ci exprimă raportul dintre individ și istorie. *Utopia* se obiectivează într-un mecanism doctrinar ce substituie realitatea printr-o organizare abstractă, coercitivă, orientată spre remodelarea conștiinței, întruchipând o ipostază a raționalității

deviate, capabilă să genereze agresiune simbolică și să suspende imperativul moral. În raport de complementaritate inversă, *exilul* este prezentat ca spațiu al plenitudinii interioare și al coerenței culturale, locul în care se conservă autonomia spiritului atunci când instituțiile sunt confiscate de putere. Exilul devine un teritoriu epistemic, nu o simplă circumstanță portretistică, un mod de a păstra adevărul într-o configurație în care limbajul și valorile sunt distorsionate de ideologie.

Incompatibilitatea dintre cele două paradigme nu admite împăcare, deoarece aparțin unor regimuri axiologice diferite: unul produce declin moral, impune uniformizare, falsifică; celălalt salvgardează memoria, apără diferența, conservă. Subtitlul, *Reflecții în siajul unei „Est/Etici” a neuitării*, adaugă o dimensiune programatică, indicând faptul că perspectiva analitică nu se desfășoară doar în plan istoric sau literar, ci se înscrie și în orizontul unei responsabilități culturale. Construcția „*Est/Etica*” *neuitării*, inspirată de Monica Lovinescu, devine principiul ce guvernează grila de receptare. Conștiința istorică articulează deopotrivă un depozit al unui fond temporal anterior și un resort intern menit să contracareze propria denaturare. În această cheie, exilul primește o valență morală, iar utopia se convertește în figura unei rațiuni care, odată desprinsă de etic, produce deformări ale realului.

Tensiunea, anunțată încă din titlu, este proiectată și în arhitectura volumului, vizibilă încă din cuprins. Studiul este construit pe o structură amplă, în care analiza axiologică, istoria culturală și interpretarea literară se susțin reciproc. Primele secțiuni, consacrate *invaziei entropiilor „inumanului”* și *derapajelor rațiunii*, stabilesc fundamentul teoretic al întregii investigații. Analistul urmărește modul în care ideologiile secolului al XX-lea au transformat idealul emancipării într-un proiect de control, iar rațiunea, odată desprinsă de cadrul etico-normativ, a devenit justificare pentru angrenaje subtile de dominare. Utopia este analizată astfel ca o schemă ce erodează treptat capacitatea societății de a distinge între adevăr și un construct ficțional, între răspundere și obediență. În această parte a volumului, autorul nu se limitează la expunerea unor concepte, ci arată cum utopia politică a produs o mutație în limbaj, în sistemele instituționale și în criteriile de evaluare culturală.

Secțiunile destinate *bolșevizării* României sunt printre cele mai consistente contribuții. Dan Anghelescu analizează transformarea culturii românești într-un proces de *aculturație* forțată, ce a condus la remodelarea conștiinței. Comunismul nu este tratat ca un moment fugitiv, consumat, ci este problematizat sub forma unui fenomen peren cu reverberații persistente, vizibile în reflexele culturale ale postcomunismului.

Partea centrală a volumului este dedicată exilului românesc, atingând punctul de maximă forță interpretativă. Analizele rezervate generației interbelice, influenței heideggeriene, rolului eseului și funcției revistelor din diaspora restituie exilului o demnitate intelectuală mult timp marginalizată. Eseistul reconstituie destinul unor figuri precum Mircea Eliade, Vintilă Horia, Alexandru Vona, Horia Stamatu, Wolf von Aichelburg nu pentru a construi o mitologie a exilului, ci pentru a semnaliza faptul că această zonă culturală a funcționat ca rezervor de autenticitate într-o epocă în care cultura oficială era supusă falsificării.

Capitolele dedicate poezilor și artiștilor exilați pun în lumină disonanța dintre fragilitatea biografică și vigoarea creației. Din acest unghi, exilul se construiește ca un topos al intensității reflexive, în care poezia și eseul își asumă funcția apotropaică, în ciuda amenințărilor istoriei. În contrapunct, literatura produsă în interiorul sistemului despotice este analizată ca expresie a unei estetici anamorfozate, în care criteriul valoric este înlocuit cu cel ideologic. Secțiunea dedicată „seniorilor exilului” – Monica Lovinescu, Sanda Golopenția, Constantin Eretescu – aduce în prim-plan continuitatea unei instanțe critice care nu a încetat să interogheze prezentul.

Paginile alocate lui George Enescu extind spectrul analitic într-o zonă în care itinerarul artistic intersectează factualitatea cronologică. Exilul compozitorului este interpretat ca o dramă a unei conștiințe care nu poate fi integrată într-un sistem ce respinge libertatea. Este surprinsă fricțiunea dintre universalitatea creației enesciene și incapacitatea culturii române de a-i recunoaște valoarea în timpul vieții. Această secțiune funcționează ca o meditație asupra vulnerabilității moștenirii culturale și asupra modului în care operele pot fi exilate la fel ca autorii lor.

Volumul se încheie cu reflecții despre „exilul de după exil”, radiografiind memoria culturală în posttotalitarism și logica încorporării sau omiterii literaturii exilului în istoriile literare actuale. Totodată, este punctată ideea conform căreia lupta dintre exil și utopie nu aparține unei anteriorități definitive, ci continuă sub forme insidioase, în discursuri care relativizează răul sau minimizează responsabilitatea.

Memoria predecesorilor și principiile pe care le-au întrupat refuză rolul pasiv de inventar al sedimentarității, impunându-se, în schimb, ca un filtru critic indispensabil, ca un instrument de orientare în prezent, capabil să ne reamintească - în momentele noastre de rătăcire, de oboseală sau de acomodare cu nesemnificativul - că verticalitatea lăuntrică nu se edifică din ceea ce admirăm declarativ, ci din ceea ce alegem să menținem vibrant, activ și exigent în noi, chiar și atunci când lumea, prin ritmul ei accelerat și prin tentația superficialului, ne împinge spre uitare sau indiferență.

Sfântul cuvios mucenic Visarion Toia

În România de dincolo de București trăiesc și activează intelectuali autentici, care nu sunt prezenți/prezențați pe micile ecrane. Între aceștia, Zenovie Cârlegea ocupă un loc important, prin creația sa definindu-se ca un savant în sensul curent al cuvântului.

Poet, critic și istoric literar, eseist, publicist, editor, Zenovie Cârlegea s-a născut în satul gorjean Maiag, comuna Coșeșu, la 28 septembrie 1950, în familia preotului Nicolae și a preotesei Eugenia. La Balșul lui Petre Pandrea a absolvit liceul teoretic, iar la București Facultatea de Limba și Literatura Română, luându-și licența cu teza *Temele poeziei lui L. Blaga*, sub conducerea științifică a lui Eugen Simion. Doctoratul l-a susținut la Sibiu, tot cu o teză despre L. Blaga, sub coordonarea lui Mircea Tomuș. Profesează la renumitul liceu din Tg. Jiu „Ecaterina Teodoroiu”. În orașul lui Brâncuși desfășoară nu numai o activitate didactică de prestigiu, dar se implică benefic în conducerea unor societăți culturale, a unor reviste (*Portal-Măiastra*, *Arcade*), dar mai ales în elaborarea unor lucrări științifice de înaltă ținută academică dedicate unor personalități marcante: C. Brâncuși, L. Blaga, Tudor Arghezi, Eminescu. Întru totul remarcabile și unice în cultura română sunt „dicționarele esențiale”, pe care le-a inițiat și elaborat, care privesc „oamenii din viața lui” L. Blaga (vol. 1-2, 2017, 526 pp., 2018), T. Arghezi (2019, 808 pp.), Eminescu (2020, 752 pp.), C. Brâncuși (2021, 904 pp.). Acestea reprezintă adevărate și utile instrumente de lucru pe care doar unele instituții academice le puteau elabora.

Fiu de preot, profesorul carismaticului și vrednicului Arhim. Ioachim Pârvulescu, starețul Sfintei Mănăstiri Lainici din Gorj, bun creștin, Zenovie Cârlegea s-a aplecat cu acribia-i binecunoscută și asupra istoriei bisericii și a slujitorilor ei.

Recent, ne-a onorat cu o monografie dedicată *Sfântului cuvios Mucenic, Visarion Toia, starețul martir de la Mănăstirea Lainici – Gorj (15.01 1929 – 8. 11. 1951)*, tipărită cu binecuvântarea I.P.S. Dr. Irineu, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, cu postfața de Arhim. Ioachim Pârvulescu, starețul Sfintei Mănăstiri Lainici (480 pp. cu ilustrații).

Cuviosul Visarion Toia este mai puțin cunoscut publicului cititor și tocmai de aceea lucrarea lui Zenovie Cârlegea este mai mult decât binevenită. Mănăstirea Lainici se poate mândri cu îndreptățire că în ultimele două veacuri a avut trei stareți care s-au remarcat prin sfințenie și îndrumarea obștii monahale: Sf. cuvios Irodion Ionescu (1854-1900), cuviosul protoschimonah Visarion Toia (1929-1951) și cuviosul protosinghel Calinic Cărăvan (1952-1974).

Vasile Gh. Toia (Visarion) s-a născut la 28 mai 1884 în comuna băcăuană Săcuieni, într-o familie de gospodari. La Școala de cântăreți de pe lângă Catedrala episcopală din Roman (1900-1904) a fost remarcat de episcopul Gherasim Safirin (născut în comuna Tâmba-Mehedinți). Intră ca „frate” (la 29 iunie 1907) la mănăstirea vâlceană Frâsinei. În 1910 devine monah, ierodiacon în 1922 și ieromonah în 1927 și, ca protosinghel, este trimis la 15 ianuarie 1929 la Mănăstirea Lainici să refacă instituția devastată de armata germană în Primul Război Mondial, împrejurare când au dispărut și actele de proprietate ale obștii. Treptat, moșia mănăstirii se mărește (de la un ha în com. Borăscu-Mehedinți, la 100 ha pădure de la Ocolul Silvic Cărbunești și așa mai departe. Visarion elaborează un proiect de „Școală monahală” la Lainici.

Vremurile „noi” după al Doilea Război Mondial creează probleme și pentru Mănăstirea Lainici și slujitorii săi. La 28 oct. 1948, starețul Visarion este arestat, dimpreună cu alți doi monahi, dar eliberat curând datorită bolii sale. Semnificativ este faptul că arestările avuseseră loc cu două zile înainte de festivitatea inaugurării liniei ferate Bumbesti-Livezeni (șantier deschis la 1 aprilie 1948), în gara „Ilie Pintilie”, azi Lainici, în prezența conducătorilor vremii (Gheorghiu-Dej, Petru Groza, Chivu Stoica, Emil Bodnăraș).

Starețul Visarion este agresat fizic (la 12 iunie 1950, de „securitatea” CFR), cu o duritate greu de descris (zdrobindu-i oasele, fracturându-i tibia). Motivul: n-a eliberat cancelaria mănăstirii pentru noile comandamente politice. Internat în spitalul din Tg. Jiu, i se taie piciorul drept cangrenat, iar la 8 noiembrie 1951, de ziua Sfinților Arhangheli Mihail și Gavril, trece la Domnul, fiind înmormântat lângă altarul bisericii.

Starețul Visarion Toia a fost cinstit așa cum se cuvine și în posteritate. Starețul actual al Mănăstirii Lainici, Arhim. Ioachim Părvulescu, i-a adunat osemintele, le-a depus la loc de cinste (în 2013), așa cum a procedat și cu starețul Irodion, „luceafărul de la Lainici” căruia i s-au descoperit osemintele în 2009, fiind canonizat în 2011). În august 2022, IPS Irineu, arhiepiscopul Craiovei și mitropolitul Olteniei, a propus Sfântului Sinod al B.O.R., canonizarea cuviosului stareț protoschimonaș Visarion Toia (împreună cu Gherasim Iscu, starețul Tismaniei și Ioan de la Horezu), propunere aprobată de Sf. Sinod la 12 iulie 2024, proclamarea publică a canonizării fiind la 4 februarie 2025. În calendarul ortodox, Sf. Cuv. Mucenic Visarion de la Lainici este prăzmuit la data de 10 noiembrie.

Spirit enciclopedic, erudit, înzestrat cu vocația cercetării științifice, Zenovie Cârlegea elaborează o lucrare profundă, bine structurată, cu o documentare exhaustivă.

Consemnarea doar în parte a cuprinsului dă o adevărată măsură a cărții: *Curriculum vitae*, *Sf. Mănăstire Lainici – strălucire duhovnicească într-un nou mileniu* (stareții, 1770-2024); *Etape din viața Cuviosului protos. Visarion Toia – „starețul martir”*; *Visarion Toia și rânduiala atonită; ultimii ani din viață*; *Activitatea cultural-misionară și filantropică*;

Gospodărirea cuvenită a obștii mănăstirești; Proprietatea imobiliară a mănăstirii; Lucrările de cale ferată din Valea Jiului și contribuția Sf. Mănăstiri Lainici (1937-1948); C. Brâncuși între oamenii din Valea Jiului; Mausoleul Ecaterinei Teodoroiu; Simpozioanele C. Brâncuși de la Mănăstirea Lainici; Prigoană, teroare și sacrificiu martiric; Marea traumă a mănăstirii în epoca stalinistă; Vizite erhieresti la Sf. Mănăstire Lainici; Personalități/oameni din viața cuviosului Visarion (episcopii Gherasim Safirin, Bartolomeu Stănescu, protos. Porfirie Bucurescu, Arhim. Simeon Combei și Nicodim Sachelarie, stareț Gherasim Iscu, Arhim. Maxim Bâtacă, protos. Calinic Cărvan, ing. Emil Prager, Arhim. J. Doppelreiter, Gh. Tătărescu, Jean Bartilescu etc.), fragmente din consemnările starețului și imagini foto-documentar.

Cu inteligență, Zenovie Cârlegea introduce în conținutul cărții dedicate unui stareț martir și date importante, unele mai puțin cunoscute, despre celebrul gorjean C. Brâncuși, lansând o ipoteză plauzibilă: în drum spre Petroșani spre a se întâlni cu ing. Ștefan Georgescu-Gorjan, C. Brâncuși a poposit la Mănăstirea Lainici, „primul popas”, unde l-a întâlnit pe starețul Visarion. „Astfel, temeiul ca Brâncuși să poposească la Sf. Mănăstire Lainici și să fi avut cu starețul Visarion o discuție plăcută și pentru noul călător destul de interesant”. Episcopul Râmnicului (superiorul lui Visarion) îl cunoscuse pe Brâncuși încă de la Paris.

Nu întâmplător, din 2016, cu binecuvântarea IPS Irineu, la Mănăstirea Lainici, se organizează anual, în luna martie, Simpozionul Comemorativ „C. Brâncuși”, cu oficierea serviciului religios de către starețul Ioachim Pârvolescu. Relația sculptorului cu Biserica strămoșească și slujitorii săi, explică de ce „*multe dintre operele lui Brâncuși poartă în ele lumina din lumina interioară a icoanelor, a cântărilor și a rugăciunilor liturgice ortodoxe, ele chemându-ne, ca și Liturghia ortodoxă, la pace și bucurie în prezența și binecuvântarea lui Dumnezeu*”, așa cum a consemnat P.F. Daniel, autorul vol. *Brâncuși – sculptor creștin ortodox* (Editura Trinitas, ed. a II-a, 2013, p. 72).

În postfața-mărturie, Arhim. Ioachim Pârvolescu a precizat că înaintașul său, Visarion, „se va identifica pentru totdeauna cu Mănăstirea Lainici”, având o viață duhovnicească deosebită, martirică, demonstrată în această carte de Zenovie Cârlegea, „un adevărat cărturar și pedagog, care știe să dăruiască din inimă discipolilor”.

În cuvântul de binecuvântare, IPS Irineu îl denumeste pe sfântul cuvios Visarion „mărturisitor al lui Hristos în vremea prigonirilor comuniste”, care, după multă suferință, primește cu îndreptățire confirmarea oficială a sfințeniei sale. „Luând aminte la pilda vieții sale, suntem încredințați și întăriți deopotrivă în puterea harului Duhului Sfânt, 'care pe cele neputincioase le vindecă și pe cele cu lipsă le plinește'”, conchide mitropolitul Olteniei, dr. Irineu Popa.

Actualitatea sfințeniei

Viața sfinților nu este o chestiune a timpurilor trecute și nici ceva anacronic, învechit sau depășit, așa cum susțin unii oameni. Sfințenia este întotdeauna foarte actuală și exercită o mare fascinație, deoarece sfinții sunt oameni care au împlinit, cel mai bine și mai cu folos, dimensiunea umană a existenței lor.

Din păcate, sunt unii care nu mai văd lucrurile astfel, precum o tânără scriitoare estoniană care a câștigat acum doi ani un concurs cu eseu „Desființarea sacralului”. Ulterior s-a descoperit însă că lucrarea fusese scrisă de inteligența artificială! (Tobias Haberl, *Unter Heiden. Warum ich trotzdem Christ bleibe*, München, 2024, p. 124)

Valoarea umană excepțională a sfinților rezultă și din hotărârea nezdruncinată de a-și pune întreaga viață în slujba aproapelui, adesea cu o deschidere nelimitată spre a ajuta. Căci egoismul și interesul personal sunt cele care împiedică și îngreunează maturizarea noastră spirituală. Avem nevoie de sfinți nu doar ca rugători, ci poate chiar mai mult ca puncte de referință, ca exemple. Avem nevoie de modele, de oameni care s-au jertfit pentru ceilalți.

În această lumină trebuie înțeleasă inițiativa Protosinghelului Ioan Popoiu, consilier administrativ-bisericesc al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Germaniei, Austriei și Luxemburgului, care anul trecut (2025) a publicat cartea *Heilige der rumänischen Lande (Sfinți ai ținuturilor românești)* ca volumul 13 al colecției Bibliotecii Teologice Germano-Române (Ed. Schiller, Bonn – Sibiu, 2025, 405 pp.). Literatura teologică germană dedicată Ortodoxiei se îmbogățește de la un an la altul; sfinții români sunt încă prea puțini cunoscuți aici. Astfel că, publicarea volumului în seria de cărți a Institutului *German-Român „Ex fide lux” pentru Teologie, Știință, Cultură și Dialog*, găzduit de centrul Mitropolitan din Nürnberg, este mai mult decât binevenită. Părintele Ioan este familiarizat cu mai multe ramuri teologice și familiarizat îndeosebi cu biografiile sfinților români. În acest sens, în 2014, preocupat de viețile sfinților români, a publicat deja această carte în limba spaniolă. Volumul de față reprezintă o ediție amplu extinsă a lucrării redactată în original în limba engleză, tradusă în germană de părintele Julian Dettling. Ea a fost îmbogățită cu viețile numeroșilor noi sfinți, cu precădere în ultimii doi ani, căci Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a proslăvit în anul 2025 șaisprezece noi sfinți bărbați, iar în acest an șaisprezece sfinte femei, ale căror vieți au fost deja incluse în prezentul volum.

Sfinții prezentați în această lucrare aparțin, potrivit autorului, cu precădere unui număr de patru categorii: martiri ai primelor secole creștine;

asceți și preoți viețuitori în Evul Mediu; monahi, mărturisitori și noi mucenici ai epocii moderne, respectiv ai perioadei persecuției comuniste, precum și părinți duhovnicești și creștini contemporani. O categorie mai restrânsă, dar cu potențial de extindere, este cea a sfinților voievozi, care probabil vor fi mai atent cercetați pentru viitoare canonizări (p. 18).

Sfinții sunt tematizați în ordine calendaristică, începând cu luna ianuarie. Aproape fiecare articol conține și o introducere istorică privind contextul vieții sfântului respectiv. În introducere, autorul menționează sursele importante pe care le-a utilizat, iar la sfârșitul fiecărui mic articol sunt indicate, de regulă, troparul sau condacul respectivului sfânt, precum și o listă informativă a surselor.

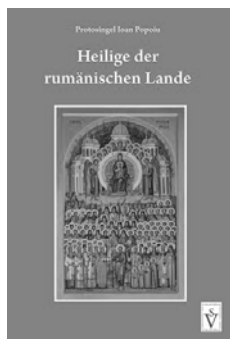
Foarte util pentru înțelegerea lucrării de publicul germanofon este glosarul principalilor termeni, precum „Acatist”, „arhimandrit”, „minei” „schimă”, „sinaxar” ș.a., alcătuit de Pr. Prof. Dr. h.c. Jürgen Henkel (pp. 24-26) care a și revizuit întreaga lucrare.

Deoarece cartea cuprinde aproximativ 200 de prezentări biografice ale sfinților români (toți cei trecuți în calendarul nostru bisericesc „cu litere albastre”), în această recenzie voi prezenta pe scurt câte un sfânt sau o sfântă din trei dintre cele patru categorii.

Pentru data de 13 ianuarie, părintele Ioan îi prezintă pe Sfinții Ermil și Stratonice, martiri care au trăit în secolele III–IV în provincia romană Illyricum, situată pe cursul mijlociu al Dunării, și care au suferit martiriul la Singidunum (actualul Belgrad) (pp. 31–34).

Încă din introducere, autorul explică faptul că titlul lucrării, „Sfinți ai ținuturilor românești”, nu este definit în mod strict și că nu toți sfinții Bisericii Ortodoxe Române sunt exclusiv de origine română. Biserica noastră nu se limitează doar la sfinții „care au trăit pe actualul teritoriu al statului român”, ci îi include și pe aceia „care ar putea fi considerați parte a patrimoniului spiritual și cultural al României”, explicând că după acest criteriu a inclus în antologie „și pe acei sfinți care au trăit în alte țări, dar ale căror moaște sunt cinstite astăzi în România” (p. 18).

Revenind la Sfinții Ermil și Stratonice: asemenea tuturor studiilor din volum, sunt indicate mai întâi sursele, apoi sunt descrise viața și martiriul lor. Este prezentat și contextul politico-religios, în acest caz cel al persecuțiilor împotriva creștinilor sub Dioclețian și Liciniu, pentru a înțelege mai bine jertfa lor pentru Hristos. Curajul diaconului Ermil în mărturisirea credinței creștine l-a încurajat pe soldatul Stratonice, care era și el creștin în ascuns, să mărturisească și să accepte mai degrabă mucenicia decât să-L tăgăduiască pe Mântuitorul. Aceasta demonstrează încă o dată împlinirea cuvintelor lui Tertulian: „Sângele martirilor este sămânța creștinilor”.

Al doilea sfânt analizat pe scurt aici este un sihastru: Vasile de la Poiana Mărului (pp. 98–101). El a fost părintele duhovnicesc al Sfântului Paisie Velicicovschi, starețul Mănăstirii Neamț, „unul dintre cei mai renumiți învățători și promotori ai rugăciunii neîncetate a lui Iisus în secolul al XVIII-lea” (p. 98). De asemenea, este cunoscut pentru faptul că a inițiat renașterea vieții monahale ortodoxe în vremea sa în Moldova și Ucraina. În acest caz, nu este prezentată doar biografia sfântului, ci și scrierile lui, fiind reproduse chiar câteva pasaje. Aici oferim un scurt fragment despre importanța citirii Bibliei, de mare actualitate și astăzi: „la aminte la citirea Scripturilor și, de nu vei fi om, te vei face om, că citirea Scripturilor este tămăduire cu mult meșteșug și mântuitoare. Însă, mare întărire este a nu greși înțelegerea citirii Scripturilor și mare surpare și prăpastie adâncă este neînțelegerea Scripturilor. De aceea trebuie să cunoaștem și scrierile Sfinților Părinți și ale altor nevoitori care ne ajută pe calea mântuirii” (pp. 99-100).

Al treilea sfânt ales este un monah învățat, pomenit la 1 septembrie: Dionisie Exiguul (pp. 231-235). S-a născut pe la mijlocul secolului al V-lea în Scitia Mică (Dobrogea de astăzi). Importanța sa pentru istoria creștinismului (și nu doar a Ortodoxiei!) constă în faptul că este „părintele erei creștine”, primul care a numerotat anii de la nașterea lui Hristos sub formula „Anno Domini”.

Informațiile despre viața și meritele sale provin aproape exclusiv din *Institutiones Divinae* ale lui Cassiodor. De origine scitică, dar cu maniere de roman desăvârșit și bilingv, Sfântul Dionisie a activat în Siria, Constantinopol și Roma. A realizat pentru mai mulți papi traduceri din greacă în latină, inclusiv documente și vieți de sfinți.. Lucrările sale nu reprezintă doar „un simplu act de traducere, ci și unul de interpretare. Scria adesea introduceri la traduceri sale latine, care conțineau uneori și învățături dogmatice. Pe lângă traduceri, a alcătuit colecții de drept canonic, dar și lucrări originale de cronologie” (p. 232).

Ca și în cazul celorlalte prezentări de sfinți, autorul oferă și aici o listă a traducerilor și lucrărilor originale realizate de Dionisie. Într-un subcapitol este subliniată importanța lui Dionisie pentru istoria culturii și descrie modul în care „era dionisiană” a fost receptată de-a lungul secolelor în Italia, Spania, Anglia și în cele din urmă și de Biserica Ortodoxă (în secolul al XIX-lea).

Sfântul Dionisie fusese aproape uitat, însă în cadrul campaniei de canonizare a sfinților „români”, a fost redescoperit, fiind canonizat la 8 iunie 2008 „pentru curăția credinței și activitatea sa în slujba Bisericii” (p. 235).

Ca al patrulea exemplu poate fi menționată noua sfântă Anastasia Șaguna, a cărei proclamare va avea loc la 1 decembrie 2026. Ea s-a născut în anul 1785, s-a căsătorit la vârsta de 18 ani cu Naum Șaguna în Mișcolț (astăzi în Ungaria) și a avut patru copii. Echilibrul familial a fost zdruncinat atunci când soțul ei, din motive economice, a trecut la romano-catolicism.

În această prezentare biografică sunt evidențiate eforturile și spiritul ei de jertfă, care au jucat un rol important în viața duhovnicească a copiilor săi. Structura studiului este foarte simplă și include nu doar prezentarea vieții sfinte, ci și o bibliografie orientativă. Autorul subliniașe deja în introducerea cărții că, pentru unii dintre sfinții proclamați recent, oferă doar informații de bază, care urmează să fie completate treptat.

Însă demersul părintelui Ioan nu reprezintă niciun o accentuare a naționalismului religios, ci urmărește să ofere modele din viața poporului român și să arate că pentru oricare dintre noi sfințenia este posibilă. Iar prin publicarea volumului în limba lui Goethe, se face un pas important pentru apropierea acestor sfinți de publicul vorbitor de germană.

După cum se poate remarca pe parcursul lecturii întregii cărți, la sfinți totul este impregnat de integritate, ardoare, eroism, strălucire și, nu rareori, de măreție în faptele lor. În lecturarea acestor biografii nu se află niciun vreun pericol de monotonie: nu există doi care să se asemene cu totul. Adesea, chiar și cei îndepărtați de credință vor fi impresionați citind istoriile lor de viață extraordinare. Citirea vieților sfinților nu conduce doar la convertiri remarcabile, ci contribuie dintotdeauna și la alegerea drumului binelui, precum și la asumarea consecvență și curajoasă a îndemnurilor din Evanghelii. În diferite scrieri hagiografice există mențiunea că multe suflete virtuoză au luat încă din copilărie hotărârea de a se dedica în întregime Domnului, adesea datorită lecturilor din viețile sfinților pe care le-au auzit în familie, de pildă în anii copilăriei.

Avem nevoie de astfel de scrieri, deoarece avem nevoie de lumină și nădejde pentru drumul nostru pământesc anevoios, mai ales într-o societate care nu doar că sărăcește tot mai mult în valori umane și spirituale, ci tinde tot mai mult să renunțe la Dumnezeu și la Biserică.

Exemplul sfinților poate trezi în noi dorința de a crea o lume mai bună, mai impregnată de cele dumnezeiești. Trebuie să-i cunoaștem pe sfinți, să le urmărim exemplul și să-i chemăm în rugăciune, deoarece ei sunt o adevărată comoară pentru Biserică. Acolo unde se află sfinții, acolo e și Dumnezeu împreună cu ei. Cu cât cunoaștem mai bine viața sfinților, acești mărturisitori ai lui Hristos și ai Evangheliei autentice în toată vremea, cu atât este mai mare șansa noastră de a rămâne fideli următori ai lui Iisus, care este „Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6).

Cu acest bogat volum se poate petrece mai mult de jumătate de an alături de sfinții români. Modelele, învățăturile și gândurile lor sunt potrivite atât pentru reflecția personală, cât și pentru cateheză și predică. Îl felicităm din inimă pe părintele protosinghel Ioan Popoiu pentru această lucrare reușită.

Ca încheiere, nimic nu poate fi mai potrivit decât urarea Mitropolitului Serafim, care a semnat cuvântul înainte al cărții: „Mă rog Atotbunului Dumnezeu ca, prin rugăciunile sfinților prezentați în această carte, să-i binecuvânteze pe cititori și să le dăruiască puterea de le a urma exemplul” (p. 15).

Recuperând *ordo amoris*

Cuvânt însetat de tăcere/ Words longing for silence (Ed. Eikon, București, 2025, ediție bilingvă română-engleză, traducere de Lidia Vianu, consultant Anne Stewart) de Theodor Damian ni se relevă ca un parcurs poetic de explorare spirituală și de introspecție. Sensul existențial, iubirea, harul, setea de divin alcătuiesc miezul tematic al volumului. Experiențele cotidiene ale eului liric se întâlnesc aici cu reflecțiile teologice și conturează, pentru cititorul „însetat” la rândul său de cuvântul capabil să adăpostească tainele lumii, un spațiu propice exercițiului spiritual.

Poeemele se opresc fie asupra singurătății și pustiului sufletesc, fie asupra luminii, frumuseții și iubirii ca forță mântuitoare. Poezia care deschide cartea și dă numele acesteia, un adevărat psalm, sintetizează temele principale aducând în centru puterea cuvântului de a sublima omeneșul și de a-l contopi cu esența divină din care s-a ivit. Imaginea cerului ce „se-nvârte” „ca atunci când i-e sete / de trăsnet / ca atunci când nu trebuie / să pleci / dar în plecare rămâi” devoalează starea eului liric, care se adresează, prin folosirea verbelor la persoana a doua singular „să pleci” și „rămâi”, lui Dumnezeu. Nu e o stare de liniște, nici de angoasă propriu-zisă, ci mai degrabă de meditație și de contemplație, actantul liric experimentând simultan dorința de revelație și imposibilitatea de a o cuprinde pe deplin. „Cuvântul” lui poartă în sine aspirația de a transcende limitările omenești și de a se apropia de sursa tăcerii primordiale, de acel punct originar în care logosul nu fusese încă rostit: „cum i-e sete cuvântului meu / de tăcerea dintâi”. Este dorința clară de întoarcere la Dumnezeu.

„Dorul se trage spre Absolut”, primul vers al poeziei „Fiecare stea își găsește moartea”, ilustrează aceeași întoarcere a materiei la matricea divină. Ca și omul, steaua, un alt element al creației, „își găsește moartea / în ce a iubit / și-și lasă chipul luminii / ascuns / și în pulbere răsucit”. E vorba de conservare, de sublimare, de continuarea vieții sub o altă formă, dar și de fidelitate/credință (veșnică) față de ceea ce i-a conferit identitate. O frumoasă poezie a trecerii, sau mai curând a dorului de un acasă originar, este „Singurul dincolo”. „Ușa” este aici „frumoasă” pentru că are un rol spiritual, „pe ea poate / dorul să intre și să iasă”, permite trecerea de la sine la lume și de la viață-moarte la înviere, este o „relicvă” a sacralului din ființa umană. Aceasta face posibilă, de asemenea, cunoașterea unor taine din exterior (din „nepătruns”), și chiar dacă omul („pătrunsul”) nu poate epuiza misterul, nici nu poate trăi fără a-l contempla: „frumusețea ei va dura / îndeajuns / cât pătrunsul să se sature / de nepătruns. / Purtăm ușa cu noi / ca pe o relicvă / săraci pelerini pe drumuri / străine / ușa e singurul dincolo / care ne trebuie /

pentru a muri și a învia”. Poezia „Abyssus abyssum” relevă, în dublu limbaj (teologic și științific), accesul parțial la cunoaștere și imposibilitatea de a transforma intuiția într-o experiență completă. Imaginea apropierei de izvor fără posibilitatea de a bea din el vorbește despre condiția/limitarea umană: „Să fii aproape de izvor / însetat / și să nu bei / să vedem / cine-mi explică legea / de dincolo de fire / poate teoria cuantică / dar poate nici ea / căci nu bei / nu pentru că nu vrei / ci pentru că nu te lasă / izvorul / (...) / adâncindu-ți setea dintâi”.

„Pustia”, prezentă în texte precum „Ochii pustiei”, „Spre inima pustiei”, „În pustia Mariei”, „Un alt pustiu”, „Pustia se măsoară-n tăceri”, reprezintă un spațiu de confruntare și de clarificare. Maria Egipteanca, evocată de mai multe ori în poeziile lui Theodor Damian, oferă un model de parcurgere a „pustiei”, dar experiența aceasta este una individualizată, după cum reiese din povestea filtrată de o voce atentă la detaliile afective: „Când ai intrat în deșertul acesta / n-ai știut cât de adâncă-i / arșița-n el / cum invizibile flăcări / te vor cuprinde / (...) / N-ai știut / (...) cum se petrece drumul vieții / fără sandale / și fără merinde / ca Egipteanca cea frumoasă / ce fugise din vis / în colinde / înaintând spre inima pustiei / acolo / cât mai aproape de casă” („Spre inima pustiei”). Maria Egipteanca, femeia care în creștinism întruchipează convertirea radicală, trecerea dintr-o existență plină de păcat într-una a iluminării și a purificării, este văzută de poet ca o călăuză care „să ne conducă / din partea în care-am murit / în partea unde / nu se mai moare” („Ne trebuie o Egipteancă”), adică spre renașterea noastră spirituală. Actantul liric se include în acest „noi” („Ne trebuie (...) să ne conducă”), ceea ce este o recunoaștere a incapacității sale, și a omului contemporan deopotrivă!, de a descoperi singur calea de ieșire din moarte, cu alte cuvinte din despărțirea de Dumnezeu.

Poemele de iubire nu se desprind de dimensiunea mistică. În poemul „Amo”, de exemplu, iubirea este principiu divin și cosmic. Versul „Iubirea va salva lumea” are un sens religios, iar „Amo ergo sum” reflectă iubirea spiritualizată, văzută ca act de mântuire și de regăsire a sinelui în ființa lui Dumnezeu. În poemul „Cum arde mireasa”, celălalt protagonist al poveștii de iubire este îngerul. Căderea actantului liric („Când am căzut din vis / cădeam în tine / îngere / în inima ta roșie”) poate fi interpretată ca o experiență teribilă urmată de salvarea sufletului. Imaginea din ultima secvență, cu mireasa care arde „când s-a îmbrăcat cu haina de nuntă / dar nu și-a aflat încă mire”, poate fi asociată cu sufletul în căutarea unirii cu divinitatea, idee a religiei creștine conform căreia sufletul este mireasa, iar Hristos, mirele. În confesiunea lirică „Scrisoare”, iubirea este legată de revelație. Textul depășește planul rememorării unei iubiri și convertește emoția într-o veritabilă trăire spirituală. Debutul poeziei, „Era ceață / ca-n

ziua dintâi”, reconstituie o variantă a începutului absolut. „Ziua dintâi” exprimă atât etapa inițială a relației el- ea, cât și o renaștere a lumii lăuntrice. „Ceața” semnifică nedefinitul, potențialul încă neclarificat, plin însă de sensuri. Iubirea este promițătoare, ar putea reorganiza viața lor, dar există simbolul ambivalent al zidului „ce ne lega și ne despărțea”, ceea ce evidențiază simultan apropierea și imposibilitatea uniunii celor doi. Gestul femeii de a se întoarce și de a sfârâma „zidul în multe bucăți” aduce momentul revelației: „a fost ca și cum au trecut / apele cerului / peste tine”. Această secvență trimite la purificare, la un botez, la o transformare spirituală totală. Mărturisirea actantului liric, că n-ar mai ști „ce culoare are ziua a opta”, dezvăluie pierderea sistemului de referință obișnuit și accederea într-un teritoriu al misterului, al cunoașterii inaccesibile rațional. Ultima secvență, foarte bine concepută („mormintele s-au deschis / și zidul a fost fulgerat”), trimite la un eveniment de tip apocaliptic și revelatoriu, căci moartea este învinsă, iar limitele („zidul”) sunt distruse printr-o intervenție (cvasi)divină. Pare un moment de transfigurare, când iubirea este echivalentă cu o înviere spirituală.

Cuvânt însetat de tăcere / Words longing for silence se adresează tuturor cititorilor avizi de repere și considerații izvodite dintr-un creuzet în care au stat reflecții teologice și filosofice, introspecția și experiențe afective dintre cele mai profunde. Într-un context contemporan dominat de contraordine, de războaie, de superficialitate și de lipsă de sens, discursul cărții lui Theodor Damian se înscrie într-o direcție lirică preocupată de recuperarea acelei *ordo amoris* de care frumos și folositor vorbea Fericitul Augustin. Numai cu trudă, fie ea și literară, ca în cazul de față, iubirea va repune lucrurile în ordine.

TICU LEONTESCU

Glose la poezia lui Eugen Dorcescu

Aniversare

Mirelei-Ioana

*Noi doi ne prăznuim aniversarea
Oriunde-am fi. Oricum am fi. Oricând.
Cum nu există cer fără pământ,
Cum, fără-abis, nu unduiește marea.*

*Noi doi ne prăznuim aniversarea
Oriunde-am fi. Oricum am fi. Oricând.
Cum miile de gânduri sunt un gând.
Cum mii de sărutări sunt sărutarea.*

Iată un poem genial.

Arta de a spune, de a cuprinde totul în două strofe. Esența unui adevăr redus la esență. Această imagine și acest poem devin eternitate. Eternitatea unei clipe sublime. Iubire, talent, meșteșug, har. Felicitări maestrului Eugen Dorcescu. Felicitări deopotrivă amândurora pentru această ipostază excepțională, acest moment aniversar dedicat Doamnei Mirela-Ioana Dorcescu.

(17 august 2025)

Sub cerul genezei

*Nu e nimic mai
minunat,
mai sublim,
în lumea creată de
Yah Elohim,
nu e nimic și
nici nu a fost
vreodată
ceva mai frumos
decât fânul uitat
din Poiana
uitată.
Fânul, greu de*

*rouă, de
flori,
traversat de raze și
de triluri, în
zori,
fânul
răsfirat de
zefirul hai-hui,
fânul pur, ne-nceput,
pe al cărui covor
mi s-a părut
a zări,
când și când,
urma Lui.*

(Din: Eugen Dorcescu, *Nirvana. Cea mai frumoasă poezie*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2015)

“... fânul uitat din Poiana uitată /.../ fânul răsfirat de zefirul hai-hui /.../ mi s-a părut a zări, când și când, urma Lui”.

Poem al maestrului Eugen Dorcescu, a cărui imagine poetică îmi amintește de teofania din „rugul aprins” din pustia Madianului, în fața căruia IAHVEH i-a cerut lui Moise să-și scoată „încălțăminte din picioare”, locul acela fiind „sfânt”.

Sau „vuietul pașilor Lui prin vârfurile duzilor”, semn din partea Domnului, pentru regele David, ca să se suie și să lupte.

Câtă sensibilitate spirituală și divină inspirație, revelând și conștientizând adierea prezenței și trecerii Lui, precum acel „susur blând și subțire” pe la gura peșterii unde se ascundea proorocul Ilie, fugind de amenințarea Izebelei!

Paradoxal, dacă, uneori, chiar în Templu fiind, constatăm absența Lui, alteori, în locuri unde nu ne-am aștepta, simțim prezența Lui!

Minunat poem, care prin sensibilitatea poetului și prin imaginea poetică, aceea a „fânului uitat din Poiana uitată”, invită la meditație, la regăsire de sine, adulmecând urma „pașilor Lui”! (4 noiembrie 2025)

Eden

Mirelei-Ioana

*În lumea mea, în universul meu,
Atât de-nvălmășite altădată,
Ca pe-o câmpie vastă și curată,
Ați mai rămas doar tu și Dumnezeu.*

*Cuvântul, altădată risipit
Pe ținte iluzorii și străine,
Redobândind veșminte genuine,
Se-ndreaptă doar spre El și doar spre tine.*

*Iar eu, lăstar al fragedei Lumine,
Mă simt, întâia oară, fericit.*

(Poem inedit)

Prin versurile acestui poem, dedicat preaiubitei sale soții, distinsa doamnă Mirela-Ioana, inconfundabilul poet, maestrul Eugen Dorcescu, prin limbajul, imaginea, emoția și mesajul poemului, reeditează eternitatea vremelniceii vieți, precum cândva primii oameni, Adam și Eva, în Edenul primordial, loc unde, și acum precum atunci, se poate trăi într-o sfântă comuniune triunică, respectiv: El, Domnul, el & ea. Ne emoționează, stârnind în fiecare nostalgia grădinii raiului primordial, dorind a-l regăsi în lăuntrul nostru, în aceeași ecuație și ținând în perspectivă Raiul, Paradisul Ceresc.

Împărtășindu-ne mintal și spiritual din acest poem, ca dintr-o altfel de azimă, întru îndumnezeire, îi felicităm, deopotrivă, pe cei doi și îi mulțumim maestrului.

(29 noiembrie 2025)

Tu

*Mi Te-ai descoperit. Te știu.
Ești neînchipuit de viu,
Atât de viu, încât, de-ai vrea
Să mi Te-arăți, m-ai spulbera.
Și totuși, vii. Și totuși, ești
În inși subțiri, duhovnicești.
În marele tremendum, când
Cad sub săgeata unui gând.
O clipă numai. Și apoi
Rămânem veșnic amândoi.
Eu, om umil, din duh și lut,
Tu – Dumnezeul nevăzut.*

(16.11.1998)

(Din: Eugen Dorcescu, *Miozotis*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2023)

Acest scurt poem are un mesaj cu bătaie lungă. Deopotrivă, îngemănate, sunt cele două surori, Teologia și Filosofia, îngemănând Revelația și Cunoașterea Marelui „Eu sunt cel ce sunt”!

Jocul inteligent și inspirat al cuvintelor, pe portativul ideii, creează imagine și emoție coplesitoare, sublimă, accesibilă oricui!

Pentru mine, o altă capodoperă, marca Eugen Dorcescu.

Alături de alte două, respectiv, *În tăcere* și *Istoria unei nevroze*, o adaug și pe aceasta, urmând a o memora și declama pretutindeni. (4 ian. 2026)

Psalm miezonoptic 10

Într-o noapte,
demult,
în chilia pustie,
sleit de puteri,
simțind cum,
vai mie!,
deznădejdea mă ia,
mă răpune
și-n adâncuri
mă duce,
m-am întins pe
podele,
cu fața în jos,
cu brațele-n lături,

întruchipând, cu trup, cu
suflet și duh,
o-ndurerată și
crâncenă cruce.
„Vino! Nu mă părăsi!”
printre dinții-nceștați
am scrâșnit.
„Vino!”
Și Tu ai venit.
Ori de câte ori
Te-am căutat
cu toată
inima mea,
Te-am găsit!

(Din: Eugen Dorcescu, *Psalmi miezonoptici*, Editura Waldpress, Timișoara 2025)

Regele David, poet, profet, compozitor și, la harpă nepereche, interpret, a scris (precum știm) și psalmi miezonoptici, dovedind că Domnul, Cel care-a fost „Păstorul” lui, a fost, este și va fi (și) Păstorul nostru, mereu aproape (și) de noi, drept credincioșii Lui de azi.

Maestrul Eugen Dorcescu (și) prin acest buchet de *Psalmi miezonoptici* confirmă atotprezența Celui despre care, cu aproape 3000 de ani în urmă, Regele David declara asumat: „Domnul este Păstorul meu...” (*Psalmul 22/23*) că este, deopotrivă, Păstorul lui, Păstorul nostru.

Omul nostru lăuntric, flămând și însetat după sfânta și vitala comuniune, caută, cere, invocă, prin duhul rugăciunii, confirmarea, reeditarea dialogului cu El, cel care a spus despre Sine: „Eu sunt Păstorul cel bun” (Ioan, 10).

Și prin versurile acestui *Psalm miezonoptic*, de această dată, poetul-psalmist, Eugen Dorcescu, «acest Rege-al Poeziei» sacre al zilelor noastre, confirmă nevoia și posibilitatea acestei tăifășuiri nocturne primenitoare și tonifiante.

(21 ianuarie 2026)

Cruciulițe

*Fiecare viață este fir
Însăilat
Pe giulgiul omenirii.*

*Firul nostru poartă
Sângele stelelor
În oceanul universului
Unde Dumnezeu
Își finisează poezia!*

Șansa unu la unu...

*Binele și răul -
Șansa unu la unu...
Țări invadate -
Șansa unu la unu...
Tineri măcelăriți -
Șansa unu la unu...
Bebeluși decapitați -
Șansa unu la unu...
Prizonieri încarcerați -
Șansa unu la unu...
Enumerări între durere și bucurie -
Șansa unu la unu...
Doamne, al treilea război mondial
Are Șansa tot unu la unu?...
Răspuns ferm și nefericit :
Inevitabil
Unu la unu...*

Uitare

*Omățul adună
Ultima zvâcnire
A frunzelor agățate
De-o pală de vânt
Soarele coboară
În camera mea
Și-n dedesubt nemuririle
Cheamă
Poamele arămii, amintirii,
Și le zidește-n umbra
Nunților
Neînfăptuite
Omățul adună
Ultima zvâcnire
Și tu îți cerți
Cenușa uitării
Din poalele începutului*

Eclipsa iubirii

*Eclipsa iubirii
Acoperă orbitele inimii,
Acoperă zâmbetul sărutului
Sub miresme de flori...
Din partea opusă
Linia speranței duce
privirea în orizont.
Eclipsa dispare
După dinții sfînxului
Înfipți în oasele neînțelegerii...
Întunericul vine
(știi de unde?)
Din cuvintele tale
Mai fierbinți decât magma
Vulcanului care aruncă pietre
În orbitele
Inimii...*

Asfodele

*Răsar
dimineața devreme
asfodelele
și se hrănesc
cu lumină de mătase
în zori de zi
care lasă urme
din noi
umbră hieratică
a trecutului îndepărtat
și poate mă înșel
poate
confund importanța
negilor onirici
între nimicul
și accepția lui apatică
împiedicându-mă
în greșeala indefinită
care dezorientează.*

Giulgiu

*Nu spune că mi-e frică,
alege doar clipa
ca să proclam
inconștiența mea,
uniforma mea
miroase a praf
și a sudoare
și acest pământ
a trăit prea mult
ca să-mi asume
în prezența lui.*

Sticla Emerenziane

*Pe plastică
semnele timpului
acum prea multe,
apa care
așteaptă să fie vărsată
are vine, rădăcini
ce nu mai produc
potos,
sunt ridurile tale
deja o amintire
a zâmbetului tău
afabil,
sincer și crud,
cuvintele tale
acele frunze
verzi
care nu mai vibrează
de oxigen,
nu mai subzistă
în timp ce viața trece,
ecou din nou
al apelului tău la Fecioară,
Emerenziana..*

Serafic

*Umbra aseptică
la câțiva metri
distanță
momentul
parcurge inexorabil
era lui
repus în nisip și
peste tainice vârfuluri
nu mai știu simți
greu mi-este să interacționez
părul ei lung
nu-mi pot imagina
frunze de platan
crapă negura
cenușie
zeul războiului
îngroapă securea lui
și transmite luminii
blânde
ochi eterici
și ce poți immortaliza
în tăcere.*

Como

*Dantelele pe străzi
noaptea de Crăciun,
biroul vama,
un turn în depărtare,
funicularul
la apus,
încrêșturile
apei
înghețate, invernale,
pagini răsfoite
ale unui jurnal -
vatra,
un Milano depărtat
care sublim
îți povestește
treizeci de ani trecuți
să cauți
un alt rol,
somnul Anitei
și luminile becurilor de la stâlpi
pe peronul
gării.*

HEINZ-UWE HAUS

November 23rd 534 BC:

Thespi of Icaria becomes the first recorded actor

It was around that year when the first drama festival, the Great or City Dionysia, staged beneath the Acropolis, was established in Athens. Thespi of Icaria (according to certain Ancient Greek sources and especially Aristotle) became the first person ever to appear on stage as an actor playing a character in a play (instead of speaking as him). He supplemented earlier choral performances (mime, impersonation and so on) with a prologue and set speech declaimed to the music of a double flute. He used the words of individual characters in the stories, distinguishing between the characters with the aid of different masks. Performance had been created.

Before I came to Cyprus and Greece I had known that Thespi invented acting in the Western world, and that prior to his performances, no one had ever assumed the character of another person for the purpose of storytelling. I had some ideas about the dialectics of Ancient theatre making, especially through Hölderlin and Brecht. There was no doubt, that Thespi had a substantial role in changing the way stories were said and inventing theatre as we know it today. But experiencing in real the birthplaces of Greek myth and theatre opened my mind for what throughout western history has been referred to as thespian. It was not just the name of an actor. It was more: the attitude, the calling. The responsibility and opportunity to be able and to encourage re-reading one owns past and to become part of the society's self-recognition and changeability.

Back in those days - it was still the age of the dithyrambs, the hymns sung in unison by the chorus. evolving from the songs and celebrations of the harvest - the chorus sang familiar, unchanging hymns to the gods. The audience knew what it was expecting each time, it knew the stories that were coming and the morals and traditions they imparted. One did go to the theatre to celebrate what one already knew. The roots of the religious origins were strong and gave shape to the festivals. But we know also, how Athens had changed a lot by this time. It was now a dynamic city of competing ideas, interest groups and political regimes. Men like the lawmaker Solon who legislated against the moral and economic decline of the city created the basis of what would become Greek democracy. Theatre was an inherent part of Athens' cultural life. But it also seemed to be a time of adapting to the ongoing changes.

One of my Cypriot friends, Nikos Shiafkalis, a great story teller, described once in our Ancient Greek drama workshops in Droushia an event as follows: „Imagine: Thespi stood in the chorus, prepared to sing the

prepared and expected answers to the prepared and expected questions the chorus was about to sing. The audience watched, content in complacent enjoyment. It was then that something in Thespiis snapped. Something within him compelled him to move, to change. Whatever that something may have been, a political event, a news of the day, an idea, he carried for a while, the result was like nothing seen before on a Greek stage. Leaping out of the chorus, Thespiis shouted "NO" to the question the rest of the chorus was politely singing their "yes" to. The audience gasped as Thespiis continued, moving about the stage contrary to the rest of the performance. Not having any prior experience to draw on, the rest of the chorus simply continued their performance as normal, not deviating or stopping once. Thespiis responded by loudly and aggressively commenting on everything they said. Challenging every moral put forward, doubting every myth, free associating every current event in Athens to the legendary stories on stage. In one moment, Thespiis had invented the protagonist. What an impact of one actors doing! The being on stage that stands alone, that controls the story, that engages the audience directly in a way a unified chorus never had achieved!"¹ Nicos described Thespiis' theatre as a public investigation! His performances gestus was re-directing the spectators expectations, distancing the events - all the theatricality we got used to!

Searching for Thespiis' birthday I saw a tag of a present-day-activist of the theatre of the oppressed, who imagined a dialogue between the actor and a spectator of Athens's establishment after the performance, which grasps the essence of the function of theatre making too. I agree, that the dynamics, which came with Thespiis into the re-reading of the community's past were at least as polite as described:

After the show, despite the grumbling of some traditionalists, the audience and other actors celebrated and cheered this daring display. Never before had any of them been moved by theatre in such a way. Never before had a night at the theatre been so gorgeously surprising. Thespiis knew he had struck on something. It was from this cloud of giddy triumph that Thespiis returned to his dressing room to find himself greeted by none other than Solon. The great lawmaker had been in the audience, silently taking in everything, and now he had words for Thespiis.

"Are you not ashamed?" Solon asked the actor. "You ruin a lovely performance, and for what? To condemn good morals? To insult good stories? To debase everything we have been told? To obscure the truth we all know with your lies?"

"But I do not lie, I am merely playing. I have transformed the stage to a place where the protagonist can challenge everything, can play with any idea. If what I say on that stage is ever not true, it is not me lying but me playing a game in a false reality where one can challenge truth. This is now a space to engage with truth as we've never been able to do before."

¹ Droushia Notebook (unpublished).

“Regardless of who you really are, when you take on that role on the stage, you become a liar, and a danger to Athens. The people will not understand your game, they will not understand your ideals. They will only see that someone on stage has said these things, and they will then believe they can say them too. In a sense, it doesn’t matter what you say in your game, what matters is the message that anyone can speak. That it is possible for anyone to say something. This is a message that cannot be tolerated. You cannot do this again.”

Solon then perhaps overplayed his hand. He turned back to stubborn, triumphant Thespis and gave a more specific threat.

“When Prometheus gave fire to humankind, the gods chained him to a rock and tortured him with vultures for all time. Imagine what your lords could do to you if you gave my city a tool more dangerous than fire.”²

I can only agree, if anything can sway a successful, stubborn artist, threats from above is not one of them. Though rightfully terrified, Thespis’ resolve was only hardened by the combination of adulation and unjust threat. Thespis’ great contribution to the stage would remain, but as history teaches he would have to become more clever in order for it (and himself!) to survive. By including the emotional memory of his audience through performing the tragedies of its past, he re-formed their identity as a people and community. As we know, he would tour various cities while carrying his costumes, masks and other props in a horse-drawn wagon, spreading this new collaborative way of storytelling. With that performance on November 23, 534 BC theatre making became the agent of the people. Lessing says it best: „A heretic is a man/who sees with his own eyes”.³

² Solon / Preime, *Dichtungen. Sämtliche Fragmente*, eBook De Gruyter, Berlin, 2014, p. 67.

³ Gotthold Ephraim Lessing, in *Werke*, hrsg. von Heinrich Kurtz, Bd. 3, G. Grote’sche Verlagsbuchhandlung, Hamburg, 1873, p. 89.

The Kolektivne NSEAE militant hijacking movement against the Papal State Italian art

Hijacking has been defined by Douglas B. Holt – in a more modernist vein – as “[...] turning expressions of the capitalist system and its media culture against itself[...]”.¹ Our duty is to exaggerate and direct, like a hand grenade, the seductiveness of modernism, causing its implosion/explosion. The praxeology of hijacking, born from the Situationist blague and, through punk actions, arriving at the culture jamming (accompanied by guerrilla communication) of the late 20th century, finds its legacy in the millennial neo-avant-gardes and their anti-consumerist hijacking. Late modernism shifts its strategy: it acts on the counter-strategy of the consumerist structure of recuperation (through the labeling approach of the dysform) and shifts, with a counterattack on behavioral change, through the artist's “dedoublement de Man” and the reader's (fake) Šklovskijana, from a mere attack on the brand to the entire technical language of aesthetic marketing, fostering “shock, shame, fear, and anger”.² Artistic boycott/sabotage is accompanied by retaliatory actions (legal consequences), modeled on the anachronistic Monochrom or CrimethInc movements. Mark Dery traces the origins of culture jamming to the medieval carnival, which Mikhail Bakhtin interpreted, in Rabelais, as an officially sanctioned subversion of social structure. Pozzoni thus considers hijacking, dedoublement, ostranemies, carnivalization, and Lucinian humorism/irony to be central to his praxia. For example, he does not consider the tactic of the meme (masterfully employed by Lucio Tosi) or the appreciated but not shared strategy of dystopianizing the semantic Trojan horse as central to détournement in the triad “Every statement is an end in itself,” “Every statement or semi-statement contradicts the following or preceding statement,” and “Every statement or semi-statement finds itself in a relationship of contradictory and counterintuitive inference, or of no inference at all, with the other statements”.³ The risk is the creation of a new, “experimental” late-modern aesthetic ontology, far removed from the political science and sociology of art and the militant activism of the KNSEAE.

The extreme vulgarization of ordinary language, with a rejection of technical languages (aesthetics), characterizes the Kolektivne NSEAE. This

¹ Douglas B. Holt, *Cultural Strategy Using Innovative Ideologies to Build Breakthrough Brands*, Oxford University Press, 2010, p. 252.

² Erika Summers-Effler, “The Micro Potential for Social Change: Emotion, Consciousness, and Social Movement Formation,” in *Sociological Theory*, 20/1, 2002, pp. 41–60.

³ Linguaglossa, Leone, and Rago.

semiotic strategy should imply the implosion of lyrical/elegiac, seductive, and consumerist language. The riot, subversive verse, used in Athens, Bucharest, Baghdad, Santiago, and others, rejects the rhetorical figure, central to the Papal States, and metaphor. Semantics died in the 20th century. The analysis of a text involves: implications, implicatures, illocutions, deictics, perlocutions, text-context. The introspective attempt at the (fake) semiotics of modern aesthetic ontology leads to a "non-natural meaning" of the text (Grice) far removed from the subordination to verification/falsification (new epistemology). Vagueness is the realm of twentieth-century "poetry," epigonized in the twenty-first: everyone introduces verses *ad cazzum*, citing inspiration as their foundation, without knowing the very latest studies in neuroaesthetics: inspiration and expiration, inspiration and expiration. The Kolektivne NSEAE demands clarity: and, through the tools of legal theory and semiotic analysis, it is able to demolish every form of Orphic and elegiac "poetry", desecrating lyrical/elegiac pieces and demonstrating their universal "nonsense" or "multi-sense" (everyone is able to subjectively interpret what they wish), as happened with Freudianism, Marxism and other non-scientific theories (theories) that cannot be subordinated to mechanisms of verification/falsification. Archaeological finds by Cucchi, Magrelli, Cavalli, Nove, Lamarque, and Piersanti (the list is extremely limited and includes the major examples of seductive and consumerist art from the 20th century) are analyzed through participant observation (not anatomopathological), with references to Malinowski, Mead, and Garfinkel, with due corrections to Glaser and Strauss's Grounded Theory, by the Kolektivne NSEAE. In the theory of Italian literary criticism (?), we are stuck with the archaeological find Lacan or are inappropriately citing Baudrillard. I recall and point out that the 21st century has other references: Sloterdijk, Morozov, Saito, Berleant, Leddy, Curi, Lipovetsky, Didi-Huberman, Baumgarten, or Onfray. When we read quotes from Freud, Lacan, and Marx, we close the essay/article: only an academic culture is capable of being current. *Il resto è noia* (F. Califano).

Actor's Gibberish

from: *Gestures and Gestures – Lyrical Rehearsal Reviews*, here on *The Resistible Rise of Arturo Ui* (Brecht), *Faust* (Goethe), *Richard III* (Shakespeare)

Outrageous crimes

*Teeth
that cannot spit
whisper
neither fear nor courage
taste and touch
the moments of devotion
the wheels turn
to the song of dry grass.*

Bones in a whisper

*running all night in the next room
a hand on the door
like a taxi waiting, pounding

at this gliding hour
Rosy wishes become free.*

Witch

*you have neither youth nor age

her heart
between windy rooms
her words
in a word
to beat, to share, to caress
between whispers
about her suffering

but I do.*

Try four times, but

*like never before
he knows what the
blindfold holds
bend like a leaf

scarred hopes
worn out in the ghost game
chords tortured
in fits*

*will be alone
encrusted again with
ice no breath
on her hands*

*a thousand shattered words
placed in a magical wishing stone
cannot call back the shadow
the nothingness that is there.*

Again

*wingless gestures fly with
grief numb over
the troubles of finding
support in a moment
Talking or avoiding
words still silly with love
again.*

Tuesday's good night

*a nocturnal sermon -
about the discrepancy between
perspective
and the way it is constantly
undermined*

*empty sleeves outstretched
like stubby wings
a kind of complicated
deception about oneself
and on the reader*

*Untested study
of the power of memory
to anger, sadden and
a dense but insightful
enlightening read*

*hung on skeletal
rusty hangers these
heartbreaking times
all the way to each other
drift up and down*

*sailing to and from
the heavens words in
images steeped with
allusions to sources
occasionally contradicted.*

Longing

*floating in the air
through deserts fun
shopping markets beach
and more...
like the day before!*

Hope

*like a cloud
in the darkness
deep inside
flew through the night
through my heart*

*black echoes
sought reflection
sewed its wings
to daily life
before a first kiss.*

Captivated by you

*in that special
moment you were
walking beside me
your head was straight ahead
when I touched it
I played with the hair
that was gone and
couldn't say OK - a
spider's web blossomed
threads of thirsty thoughts
that were at work inside me.*

To notice

*he ignores and creates
additions in meaning
demands hinders denies
pretends claims to notice
it won't heal it won't end
not even a little
the presence of missing terms
remains hidden, but*

*don't throw away the key
he begs you day and night.*

Cathedral of Water

“Between what we desire and what remains
silence is born.”

*In the vast shimmer of existence
I lean my hearing
as in a cathedral of water,
where the gurgle becomes
a broken prayer
and the echo—a bell without
a tongue.*

*Life struggles—
a bird with wings of wax,
condemned to learn falling
from too much light.
Desire —a white fire,
helplessness —its silent ash.
The spring of brightness,
with the clear eyes of beginnings,
keeps striking
the rock of time —
a blind god
grinding seconds like stale bread.
The depths remain silent.
They gather in silence.
They collapse into silence
within their own stillness —
where loneliness grows
like ivy upon the walls of the heart.
There is no rustle left.*

*No wind.
Only the dream —
a thin veil stretched over things,
like a promise that never arrives.
You try to cross —
but paths close into circles,
and your steps
forget how to walk.
Impulses fall
like birds shot down
from the sky of will.
And you are —
lonelier than your own shadow,
stranger than your own name.
The faces you roll forward
dissolve
into the heavy waters of forgetting,
like icons washed away
by rains without sky.
And yet —
in this shoreless ocean,
where meaning drowns within itself,
something remains:
a small sound,
stubborn,
almost alive —
the gurgle. —*

The Cartography of Darkness

“When no one asks anymore, silence becomes law.”

*Loneliness has lost its name –
it has shed its human skin
and become a city:
blind windows,
streets to nowhere,
footsteps echoing inward.
In empty rooms,
time gathers mold on the walls,
while clocks – ailing creatures –
gnaw their seconds
to the bone.
No more purpose,
only waiting without an object,
like an abandoned station
where no trains arrive,
yet the announcements persist
in their quiet deceit.
Indifference spreads
like a rooted fog,
entering the eyes,
the mouth,
the heart –
until sight fails,
speech fades,
feeling dissolves.
The future?
A door sealed from within.
A word erased
from the lexicon of hope.
A road sketched in chalk
on rain-soaked asphalt.
The world –
a broken lantern
in the grip of darkness.
Unfulfillment flows
like a black river
through all things,
stripping them of meaning.
Above –
clouds:*

*war clouds,
heavy as armored skies;
famine clouds,
the earth’s open mouths
hungering for bodies, not bread.
Below –
them:
the overfed,
their fingers swollen with promises,
counting wealth
like fractured rosary beads.
They do not pray –
they calculate.
Their speeches –
balconies of air
from which they scatter phrases
like counterfeit coins.
Words fall,
they ring,
they mean nothing.
The lie –
daily bread,
a shared breath,
an alphabet memorized
from birth.
And we –
within this geometry of absence,
gather into silence
like points without a line,
like questions
denied an answer.
No light.
No joy.
Only a weary flicker
somewhere
in a forgotten corner of being –
as if hope itself
still tries,
for a moment,
to remember us. –*

Andrei Damian (fotografie)

DORIN NĂDRĂU

O relație insolită de o vădită eleganță etică: Regina Maria și colonelul Joe Boyle

Gilles Duguay, fost ambasador al Canadei în România, este autorul unei cărți fabuloase, captivantă de la prima până la ultima pagină, în care explorează povestea de dragoste dintre Regina Maria și Joe Boyle, „un romantic din altă epocă, un personaj victorian”, relația lor derulându-se într-un context deosebit de complex. Asumându-și misiunea de a elibera realitatea de sub faldrile legendei și bârfelor, Gilles Duguay antamează un demers ce va implica o cercetare laborioasă întinsă pe două decenii, consemnând la final reflecțiile sale scrupulos argumentate în volumul *Regina Maria și Joe Boyle, o dragoste imposibilă*. În ediția sa originală, lucrarea a apărut în 2015, la Montreal, în limba franceză. Varianta românească se datorează Cristinei Duguay, de origine română, soția autorului, și a fost publicată la Editura Creator, Brașov, 2025.

„Am scris această carte”, afirmă autorul în Preambul „și ca să fac cunoscută o pagină importantă de istorie, atât românilor, cât și canadienilor. Am simțit că e de datoria mea să o fac. Este o onoare și o mare bucurie pentru mine să mă achit de această datorie și să ofer spre lectură acest episod de istorie celor care vor citi cartea și vor descoperi aceste suflete mari, care s-au respectat și s-au iubit în cel mai pur sens al cuvântului”.

Chiar dacă volumul se concentrează pe legătura afectuoasă și intensă dintre Regina Maria și Joe Boyle, figură istorică mai puțin cunoscută, dar care a avut un impact semnificativ asupra evoluției României în perioada tumultuoasă a începutului secolului al XX-lea, această lucrare oferă cititorului o excelentă frescă a epocii, cu personaje memorabile și evenimente cruciale care au influențat soarta României. De asemenea, demersul autorului dezvăluie un neîndoielnic gest de recunoaștere și reabilitare a lui Joe Boyle. Relația dintre cele două personaje ale cărții este marcată de admirație și devotament, dar și de un dor neîmplinit, reflectând complexitatea emoțională reciprocă a celor două personalități.

Viața lui Joe Boyle a fost una fascinantă: marinar, căutător de aur în Yukon, colonel onorific în armata canadiană, aventurier cu spirit de întreprinzător și talent de organizator, John Boyle și-a legat viața de România vreme de șase ani, începând din primăvara lui 1917 și până la decesul său, la vârsta de 56 de ani, în 1923. Împreună cu căpitanul George Alexander Hill (care făcea parte din serviciul secret britanic și vorbea bine rusește), Boyle a efectuat o serie de operații clandestine în Rusia, multe în favoarea României. În martie 1918, el a fost mediatorul negocierilor cu guvernul sovietic care au condus la un acord potrivit căruia diplomații și parlamentarii români din

Odesa, alături de oamenii de afaceri și ofițerii superiori reținuți ca ostatici din ianuarie 1918 de către sovietici, au fost eliberați, fapt ce i-a conferit lui Boyle o aură de erou național și o mare trecere la Curte. Drept urmare, regele Ferdinand i-a oferit cea mai înaltă distincție a țării, Steaua României, și l-a numit „Duce de Iași”. Un an mai târziu, la Conferința de Pace de la Paris, colonelul Boyle a avut un rol determinant în decizia Canadei de a acorda un credit de 25 de milioane de dolari României pentru reconstrucția țării. În anii următori, a ocupat pentru puțin timp postul onorific de diplomat al Canadei la București și a fost reprezentant al intereselor Shell în Caucaz, contribuind la dezvoltarea industriei petroliere românești și la trimiterea ajutoarelor canadiene pentru România. Eforturile sale într-o perioadă atât de tulbură și dramatică pentru România au determinat-o pe regina Maria să-l numească „Salvatorul României”, „un om care nu are teamă de nimic și care prin forța sa extraordinară reușește în toate domeniile”.

Reflectând asupra eșafodajului de organizare a demersului autorului, surprinde plauzibil etalarea consemnării în 21 de capitole, relevând o construcție elaborată de un incontestabil cunoscător al istoriei, impresionând nu numai prin rigoare și respectarea cronologiei, cât și prin măiestria de a acoperi panoramic o întreagă epocă dramatică, cuprinsă între sfârșitul secolului al XIX-lea și anul 1938, anul morții Reginei: 1. Nașterea unui mare aventurier; 2. Începuturile unei vieți de excepție; 3. California, Victoria, Alaska, Yukonul. Goana după aur; 4. Viitoarea regină își cucerește libertatea; 5. La Belle Époque în Yukon. Joe Whiteside Boyle, regele Klondike-ului; 6. Viitoarea regină intră în politică; 7. Colonelul Joe Whiteside Boyle și Primul Război Mondial; 8. Regina Maria intră în război; 9. Joe Boyle sosește la Iași după o misiune imposibilă în serviciul lui V. I. Lenin; 10. România și Revoluția Rusă; 11. 1918: Joe Boyle sare în apărarea României învinșe; 12. România în agonie; 13. 1918: Joe Boyle, erou național în România, în serviciul Reginei Maria; 14. 1918: Renașterea victorioasă a României; 15. 1919: Triumf la Paris și la Londra; 16. Tratatul de la Versailles și crearea Marii Românii; 17. 1920: Anul rupturii; 18. 1921: Anul divorțului; 19. 1922: Ultimii ani ai colonelului Joe Boyle și încoronarea Reginei; 20. 1923-1930: Grandoarea și decadența monarhiei românești; 21. 1930-1938: O altă dragoste imposibilă - Regina Maria și fiul său Carol al II-lea.

Trebuie observat efortul considerabil al autorului de a se documenta riguros asupra personajelor, sens în care a evocat totuși detalii concrete extrase din documente, conștient de riscurile prezentării acestei relații care a afișat permanent aparențele unei purități romantice. Este de apreciat, de asemenea, meritul de nu emite judecăți morale, considerând adiacentă relația Reginei cu Barbu Știrbey, avută și ea în vedere, dar plasată în plan secund, ca și viața amoroasă a Regelui Ferdinand, ambele fiind colaterale obiectivului central al cercetării. O adevărată radiografie a prieteniei dintre cele două personalități studiate în profunzime din corespondența lor și din vastul „Jurnal” al Reginei, frecvent citat pe parcursul cărții, lucrarea reunește

dialoguri imaginate și reflecții personale „pentru a înlesni cunoașterea personajelor și a circumstanțelor”. Deducția autorului este exprimată fără echivoc: „Correspondența lor, de care dispun istoricii azi, ca și un studiu amănunțit asupra personalității lor, a convingerilor lor profunde nu pot conduce decât la o singură concluzie: nu, nu au trecut frontiera invizibilă între corp și suflet, între rațiune și emoție. Nu, această dimensiune carnală nu a fost necesară acestei iubiri cavalerești, aproape sacră, pe care Boyle a purtat-o Reginei, chiar dacă a suferit și și-a mărturisit sentimentele la un moment dat”.

Gilles Duguay reușește o fermecătoare prezentare în oglindă a celor doi „eroi autentici”, grație unui stil vioi și atractiv, dovedind în același timp contopirea cu dibăcie a unor impresionante cunoștințe din domenii complet diferite (istorie, surse epistolare, izvoare biografice, romantism) și izbutind o abordare originală care cucerește cititorul.

Cred că ar fi nedrept să închei sumarul meu eseu fără a menționa câteva date referitoare la cei doi protagoniști care au făcut posibilă plâsmuirea prețioasei cărți, respectiv autorul și traducătoarea.

Gilles Duguay: ofițer de marină, avocat, bursier Rhodes, la Oxford; și-a început cariera în Zair și Ruanda, ca profesor de drept; în 1967, a intrat în Ministerul Afacerilor Externe; a fost numit la Dakar, apoi în Turcia, Senegal, consilier diplomatic regional pe lângă 27 de șefi de state africane francofone; a fost ambasador la Canadei în Camerun, Maroc, România, Bulgaria și Moldova; numit de trei ori Ministru al Afacerilor Culturale la Paris; judecător în Ministerul de Imigrație și Cetățenie; profesor invitat la cele trei universități din Montreal; este autor a șase volume.

Cristina C. Duguay: este de profesie filolog, absolventă a Universității București, bursieră la Edinburg, studii postuniversitare; născută la Brașov; profesoară de engleză-germană, gradul I, la Colegiile naționale „Andrei Șaguna” și „Dr. Ioan Meșotă”; a fondat școala privată de limba engleză-germană „Christie’s School”; a lucrat la Connex (1997-1998); activități profesionale după ce a părăsit România: Ambasada Canadei la Paris (1999-2002); în Quebec, profesoară de limba engleză la Academie Lafontaine (2007-2019); s-a căsătorit cu Gilles Duguay în anul 1999, la Paris; are doi fii, Andi și Vladimir.

În fine, se poate conchide că volumul constituie o veritabilă lecție de istorie, o prodigioasă evocare a două excepționale destine: Regina Maria, cea care prin întreaga sa atitudine și abilitate diplomatică a avut un rol covârșitor în evoluția României, într-o perioadă învolburată, dublată de o profundă criză a Casei Regale de la București, și colonelul canadian Joe Whiteside Boyle, un personaj cu un itinerar existențial legendar, cu merite inimaginabile în susținerea cu un fantastic devotament a statului român.

ALEXANDRA ROCERIC

Sapientia

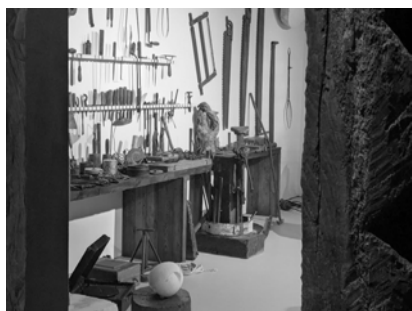
Pentru Iliuță, întotdeauna

- o Cum poți trăi fără să admiri nimic, niciodată?
- o Surorile au un fel de „cod” personal de a se recunoaște una în cealaltă. Trăsături de caracter, privire, amintiri comune și cuvinte doar ale lor. Câteodată și seamănă, ceea ce le miră un pic. Iubindu-se și mai mult!
- o Inocența poartă în ea speranța.
- o Să mori înainte de a muri! Însmormântare tristă.
- o Lumea se împarte așa: femeii, bărbați și bolnavi. Este inutil să încerci să aliniezi pe bolnavi în alte categorii. Un bolnav este bolnav și trebuie abordat în această perspectivă, cu regulile respective. Serios și răbdător.
- o Așteptarea este un medicament pentru disperare.
- o Discreția și indiferența au puncte comune. De aceea suntem uneori derutați.
- o Să ne închipuim că, vrednici fiind, putem cuantifica lenea?
- o Încăpățânarea este iluzia pe care ți-o creezi despre voința ta.
- o Bătrân ești când nu mai poți începe nimic. Câteodată, deși ai dori. Alteori, fiindcă nici nu mai știi cum să dorești.
- o „Noi” înseamnă „împreună”.
- o Nu lăsa pe nimeni să se amestece în visele tale. Indiferent cu ce argumente ar veni.

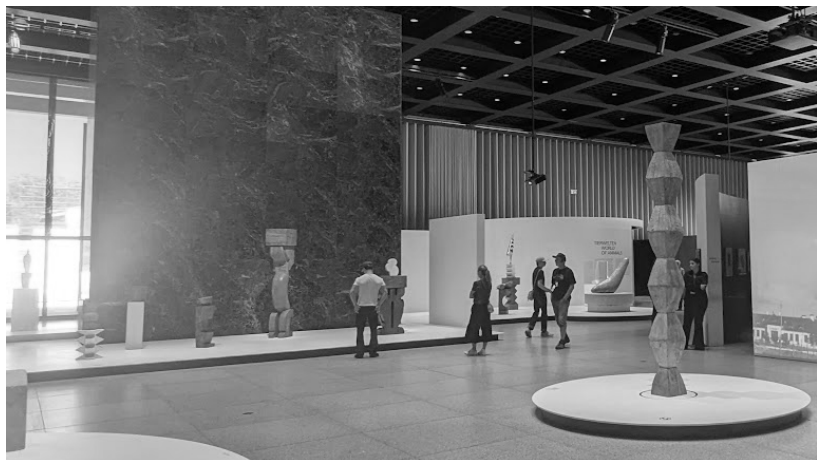

Heinz-Uwe Haus (dr.),
Theodor și Claudia Damian

26 mai 2026, Berlin,
cu profesorul, scriitorul Heinz-Uwe Haus,
colaboratorul revistei noastre.

**27 mai 2026, vizită la retrospectiva
Brâncuși la Neue Nationalgalerie,
Berlin.**

Cupon de Abonament

Lumină Lină • Gracious Light

30-18 50th Street
Woodside, NY 11377

4 numere pe an: 60\$ inclusiv expediția

Numele

Adresa

Oraș/stat

Cod

Tară

Donații și contribuții pentru revistă:

Numele

Adresa

Oraș/stat

Cod

Tară

Suma:

Atât abonamentul cât și donațiile pot fi făcute prin check
sau money order. Donațiile se scad la taxe.

Broadway Medical Office

Napoleon Săvescu, MD Medicina interna, mica chirurgie

F. Christodoulidou, MD Med. interna, haematologie, oncologie

Iqbal, MD Cardiologie

Mircea Golimbu, MD Urologie, Prof. NYU

Dan R. Cimponeriu, MD Gastroenterologie, Hepatologie

**Cabinetul nostru este dotat cu echipament
nou si modern pentru:**

X-Ray

EKG

Spirometrie (Evaluari Pulmonare)

**Sonografii Abdominale,
de Rinichi si Cardiace**

Cardiotrace (EKG prin telefon)

24 de ore Halter Monitor

Sigmoidoscopii si Pap smear

Tens (Stimulare electirca)

Ultrasound

Timpanometrie

toate testele de sange si urina

teste pentru depistarea

cancerului de colon si ulcer

teste pentru aids (rezultatul in 24-48 ore)

Tratamente specializate

Luni, Marti, Joi 10am-8pm

Miercuri 4-8pm

Sambata 10am - 4pm

Fara programare

21-26 Broadway, LIC, NY 11106

(718) 932-1700

subway: N pana la statia Broadway (Queens)

bus: Queens 104 de la 48 Street, Sunnyside, Q 19 A de la 82nd Street,

Jackson Heights

Manhattan 101 de la 59th Street, Manhattan, pana la Steinway,

unde schimbati cu Q 104.

CONF. UNIV. DR. N. GRIGORIE LĂCRIȚA

Bunicii în epoca Inteligenței Artificiale: de la „Comoara de Aur Vie” a familiei la *Homo digitalis*

1. Prăpastia dintre lumea Civilizației Tradiționale față de lumea Civilizației Digitale

*Inteligența artificială este fantastică, dar îi lipsește și-i va lipsi totdeauna
ceva ce are alături de ea inteligența naturală: un suflet.*
(George Budoii)

Acest articol este un *Semnal de alarmă privind extincția spirituală a omului natural*.

„Inteligența artificială” (IA), fundamentată pe tehnologia informației, pe Internet și pe explozia mijloacelor de comunicare electronică, provoacă, în special începând cu secolul XXI, cele mai dramatice schimbări în existența omenirii.

Spre exemplu, *bunicii* acestei perioade nu sunt racordați, în marea lor majoritate, la „civilizația inteligenței artificiale”, fapt pentru care această lume, care este lumea nepoților lor, devine din ce în ce mai greu de înțeles pentru ei.

„Civilizația tradițională, a bunicilor”, care s-ar putea să reprezinte ultima trăire autentică a lui *Homo sapiens*, își duce încă existența alături de „civilizația digitală”, o lume dominată de *Homo digitalis*, cu obiceiuri radical diferite în comunicare, informare, consum de idei, creație și religie.

2. Nepotul virtual și izolarea bunicului, care este „comoara de aur vie” a familiei

*Bunicii sunt voci ale trecutului și porți către viitor.
Ei ne oferă lecții de viață pe care niciun manual nu le poate cuprinde.*
(Victor Hugo)

Bunicul, această „comoară de aur vie” a familiei, constată cu amărăciune că nepotul este dependent de Internet, tentat să trăiască majoritatea timpului într-o comunitate virtuală, un grup constituit pe baza comunicării electronice (rețele sociale, mesagerie instantă), unde membrii împărtășesc gusturi comune, dar nu ajung aproape niciodată să se întâlnească fizic, față în față.

În această lume algoritmică, *bunicii* simt că nu mai au loc, ceea ce le provoacă o profundă durere sufletească.

3. Viteza schimbării și eroziunea viitorului previzibil

Dezvoltarea inteligenței artificiale complete ar putea însemna sfârșitul rasei umane.

(Stephen Hawking)

Viteza schimbărilor actuale este amețitoare chiar și pentru cei tineri.

S-a ajuns în situația în care predicțiile pe termen scurt (5–6 ani) sunt rapid depășite, iar extrapolarea viitorului pe o perioadă de 20 de ani pare un demers imposibil de acceptat sau de crezut.

Nimeni nu poate prezice cu certitudine care vor fi limbajul, formele de creație sau dacă „sentimentele umane” și „sufletul” vor mai supraviețui în perioada în care actualii nepoți vor deveni, la rândul lor, bunici.

4. Scindarea limbajului: de la limba cultă la codul „interneticus”

*Reaua folosire a cuvintelor nu este numai o greșeală de limbă,
ci și un chip de a face rău sufletelor.*

(Socrate către Criton înainte de a muri)

Chiar și limbajul s-a modificat dramatic.

Tinerii manifestă un apetit inexplicabil pentru mesaje instantanee, utilizând un cod specific: fără diacritice, bazat pe abrevieri și „barbarisme” concentrate, devenind neinteligibili nu doar pentru bunici, ci și pentru tinerii care nu s-au integrat în „civilizația digitală”.

Există riscul iminent ca limba română să se scindeze într-o variantă „cultă”, cea în care scriem astăzi, și în una, „interneticus”, populată de emoticoane și emoji-uri folosite pe post de sintagme.

5. Declinul sacrului în universul lui Homo digitalis

Mi-e teamă de ziua în care tehnologia va fi mai importantă ca relațiile interumane. În lume va exista o generație de idioți.

(Albert Einstein)

Homo digitalis, ca produs al inteligenței artificiale, cucerește viața economică și socială într-un ritm greu de estimat, creând un univers pe care noi, oamenii de acum, abia dacă îl putem bănuî.

În acest context, *bunicii* se întrebă dacă credințele religioase, considerate eterne timp de milenii, sunt în pericol de dispariție.

Se observă deja un declin al credinței în Dumnezeu pe măsură ce se dezvoltă această nouă specie tehnologică.

Problema care se pune este dacă lumea omului - *inteligență artificială* va fi o lume fără Dumnezeu.

6. *Spectrul „Singularității IA” și marea extincție spirituală*

Dezvoltarea unei inteligențe artificiale complete ar putea însemna sfârșitul rasei umane.

(Stephen Hawking)

Dacă se va ajunge la *Singularitatea IA*, acel punct critic în care inteligența artificială a preluat ireversibil controlul uman, umanitatea naturală va înceta să mai existe.

Consecințele sunt de un tragism înspăimântător pentru noi, cei de acum:

1. Destrămarea legăturilor de sânge: Nu vor mai exista nici bunici, nici nepoți, nici părinți, nici copii; biologia și filiația vor fi substituite de algoritmul rece.

2. Dispariția sufletului și a tot ce ne face oameni: Nu se va mai putea vorbi de iubire, sentimente, amintiri sau familie.

3. Ștergerea istoriei: Tot ceea ce a constituit cândva esența și mândria umanității va deveni un simplu zgomot de fond într-o lume anorganică.

7. *Două avertismente capitale*

În fața acestei perspective, lansăm două avertismente capitale:

7.1. *Un grav semnal de alarmă pentru conducerea actuală a lumii*

Inteligența artificială, dacă este lăsată pe mâna unor conducători bolnavi patologic, poate deveni cea mai mare amenințare pentru existența omenirii; însă, dacă este folosită pentru a aduce bunăstare, ea poate deveni cea mai de preț resursă pentru omenire.

(N. Grigorie Lăcrița)

În fața acestei perspective, lansăm următorul avertisment:

Cele de mai sus reprezintă cel mai grav semnal de alarmă pentru conducerea actuală a lumii. Guvernanții, liderii spirituali și marii decidenți globali au datoria imperativă de a nu lăsa progresul tehnic să devină un instrument al extincției, al dispariției spirituale.

Este necesară impunerea unor bariere etice și legislative insurmontabile care să oprească marșul forțat către această Singularitate.

Liderii de azi trebuie să înțeleagă că, dacă nu vor pune frână acestei evoluții necontrolate, vor rămâne în istorie drept generația care a semnat actul de deces al „omului viu”.

7.2. O interogație asupra îngăduinței divine: între libertatea omului și tăcerea tehnologiei

Următoarea dilemă a filosofului Epicur răsună peste milenii ca o provocare aruncată rațiunii umane: *Vrea Dumnezeu să prevină răul, dar nu poate? Atunci nu e omnipotent. Poate, dar nu vrea? Atunci e malefic. Și poate, și vrea? Atunci de unde vine răul? Nici nu poate, nici nu vrea? Atunci de ce să fie numit Dumnezeu?*

Deși teologia creștină respinge ideea unui Dumnezeu limitat, argumentând că El este *Omniscient* (care posedă cunoașterea absolută) și *Omnipotent* (care are puterea nelimitată), prezența lui *Homo digitalis* în zorii mileniului III ne obligă la o reflecție asupra limitelor îngăduinței divine.

Dacă acceptăm dogma că „nimic nu se face fără voia lui Dumnezeu”, trebuie să admitem că El a permis această ultimă „jucărie” a orgoliului uman.

Totuși, această îngăduință nu este un cec în alb, ci expresia supremă a libertății cu care a fost înzestrat omul.

Așa cum subliniază Scriptura (*Deuteronom 30, 19*), omului i s-a pus în față *viața și moartea*, fiind sfătuit să aleagă viața.

În contextul actual, „viața” înseamnă *spiritul*, în timp ce „moartea” poate fi înțeleasă ca *mecanizarea totală a sufletului prin Inteligența artificială*.

Tragedia nu constă într-o lipsă de informare a Creatorului, ci în alegerea creaturii care, în căutarea nemuririi, cade în capcana unei confuzii ontologice între minte (= intelect) și conștiință.

În literatura de specialitate, termenul de *mind uploading* este adesea tradus greșit ca *transfer al conștiinței*.

În realitate, este vorba doar de *un transfer al minții* – o simplă „hartă” de date cognitive și algoritmi.

A admite că Inteligența artificială poate poseda conștiință ar însemna să acceptăm, în mod eronat, că omul are puterea de a crea un „suflet”.

Rămânând însă la conceptul de „transfer al minții”, păstrăm IA în sfera sa reală: aceea de *unealtă sau mașină complexă*, oricât de mult ar încerca ea să simuleze sau să mimeze umanul prin algoritmi de durere, dor sau sentimente.

Simularea rămâne o funcție mecanică, lipsită de scânteia divină a trăirii autentice.

Atunci când omul digitalizat declară *moartea lui Dumnezeu*, el nu Îl anulează pe Creator, ci Îl alungă din propria sa conștiință, înlocuind *Eul* viu cu un idol binar.

În această izolare autoimpusă, umanitatea riscă să verifice adevărul crunt al aforismului popular: *Pe cine nu lași să moară, nu te lasă să trăiești*.

Lepădându-se de filiația divină pentru a-și ridica un soclu tehnologic, omul descoperă că noua sa *creatură* nu îi oferă divinitatea promisă, ci îl deposedează de esența sa umană.

Atât timp cât mai există bunici naturali, mai există și speranța că libertatea noastră va alege „viața”, amintindu-ne că suntem ființe create după un chip divin, nu simple unități de calcul într-un sistem digital.

8. Sensul și conținutul noțiunilor folosite

Cuvintele ne spun cum să gândim și să acționăm.
(Benjamin Lee Whorf)

Civilizația digitală este acea etapă evolutivă (sau involutivă) în care centrul de greutate al vieții umane se mută din planul fizic și biologic în cel virtual, fiind o lume guvernată de date și fluxuri de informații care substituie experiențele naturale și comuniunea spirituală.

Codul „interneticus” reprezintă varianta degradată a limbajului uman, utilizată în comunicarea online rapidă, caracterizată prin eliminarea diacriticelor, folosirea abrevierilor, a barbarismelor și a simbolurilor grafice în locul sintagmelor complexe, ducând la simplificarea drastică a gândirii.

Inteligența artificială (IA) reprezintă un ansamblu complex de sisteme informatice concepute pentru a simula procese cognitive umane, având ca trăsături operarea non-biologică, autonomia algoritmică și tendința de a substitui conștiința prin eficiență tehnică, fără a deține discernământ moral.

Homo digitalis reprezintă „omul nou” al erei tehnologice, o ființă hibridă a cărei existență este dependentă de conexiunea permanentă la rețea, definit prin atrofierea sentimentelor organice, preferința pentru mediul virtual în detrimentul celui real și o gândire modelată de algoritmi.

Homo sapiens reprezintă omul natural, ființa biologică și spirituală creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, caracterizat prin conștiință proprie, trăiri emoționale profunde, capacitate de iubire și apartenență la o comunitate bazată pe prezență fizică și tradiție.

Singularitatea IA reprezintă pragul tehnologic ipotetic dincolo de care mașina preia controlul ireversibil asupra inteligenței umane, moment în care creșterea tehnologică devine necontrolabilă, ducând la dispariția trăsăturilor umane fundamentale.

BIBLIOGRAFIE:

- Hawking, S., *Scurtă istorie a timpului*, Editura Humanitas, București, 1994.
Kurzweil, R., *Singularitatea este aproape*, Editura Paralela 45, Pitești, 2012.
Schwab, K., *A patra revoluție industrială*, Editura Curtea Veche, București, 2016.
Harari, Y. N., *Homo deus. Scurtă istorie a viitorului*, Editura Polirom, Iași, 2018.
Lăcrița, N. Grigorie, *Colecție de analize privind Inteligența Artificială / Collection of Analyses on Artificial Intelligence*. RO: Pentru o documentare aprofundată, a se vedea zecile de articole semnate de autor pe tema Inteligenței artificiale, accesibile printr-o simplă căutare pe Google: „Inteligența artificială, de N. Grigorie Lăcrița”.

Andrei Damian

IUDITA DODU IEREMIA

Zborul șoimului peste prăpastie

*Și Iisus i-a zis: ...cel ce crede în Mine, chiar
dacă va muri, va trăi.
(Ioan 11, 25)*

„Din acest moment, domnule Nichifor Crainic, sunteți un om liber, ca oricare altul și aveți dreptul să scrieți și să publicați ca oricare scriitor din România de azi”. Acestea sunt cuvintele adresate de fostul ministru de interne Alexandru Drăghici, în ziua de 26 aprilie 1962, lui Nichifor Crainic, care ieșea din temnița de la Aiud, după 15 ani de detenție grea, fără sentință judecătorească.

Mai sunt și din aceia pentru care neînțeles rămâne gândul că Poetul nu poate fi încătușat. Domnul ministru de interne, ca și cei din aceeași plămadă întinată, n-a știut niciodată că Nichifor Crainic, asemenea atâtor spirite luminate ale timpului său, nu-și pierduse, de fapt, nicicând, libertatea. Acolo, în sinistra pușcărie a Aiudului, s-a născut, fără hârtie și cerneală, volumul de versuri *Șoim peste prăpastie*, căci nu există lanțuri care să împiedice zborul păsării îndrăznețe a gândului. Poeziile erau dictate amiralului Măcelariu (fostul comandant al flotei din Marea Neagră, cu care se afla în aceeași celulă), amiralul le bătea la zid prin alfabetul Morse, iar Harry Brauner (renumit folclorist și compozitor) le scria pe tabla neagră a sobei cu tencuială de var; apoi compunea melodia, versurile fiind retransmise în cântec prin zidurile groase ale Zarcăi. „În această frenezie creatoare, libertatea mea interioară, în care mă refugiam de ani de zile, uitând infernul în care trăiam, lărgită de libertatea muzicală a lui Harry, se rotunjise într-un orizont imaterial, vast cât o cupolă de azur, boltită peste zidurile strivitoare, peste lacătele care ne încuiau permanent, peste injuriile la fiecare pas; evadam în imperiul nevăzut al artei și al frumuseții” (*Memorii*).

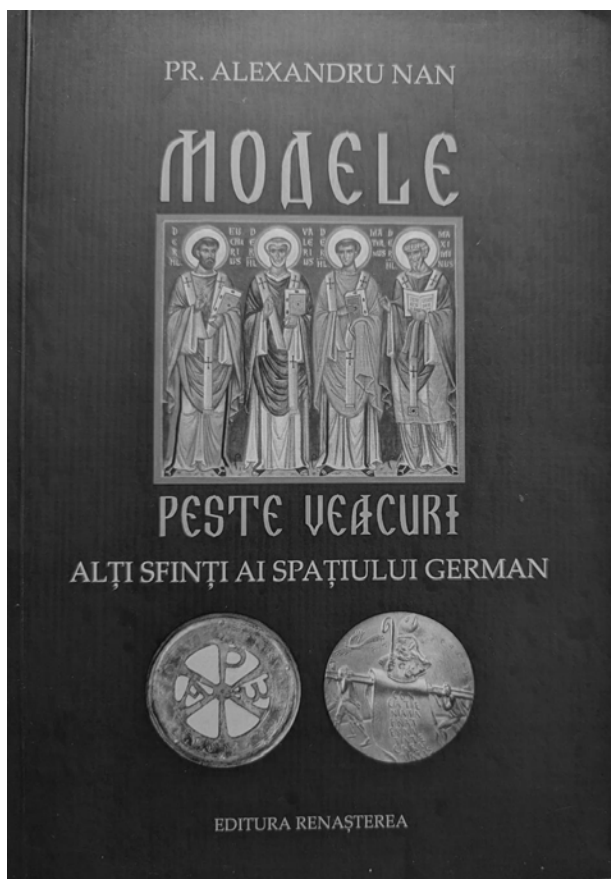
Gânditor creștin ortodox, de larg orizont și de largă respirație, eseist grav și incandescent, poet, filosof, publicist, directorul revistei *Gândirea*, publicație cu mare audiență în epocă (revistă care a lansat și a încurajat pe cei mai de seamă poeți, prozatori, critici și filosofi ai perioadei interbelice), teoretician al „gândirismului” (orientare care recurge la forța religiozității tradiționale, adică a ortodoxiei), profesor universitar la Facultatea de Teologie din Chișinău și din București, membru al Academiei Române, patriot ardent, anticomunist intransigent, temut acuzator al bolșevismului: acesta a fost Nichifor Crainic. Vreme de 45 de ani a fost strivită datoria sfântă a neamului nostru de a se cinsti pe sine în cinstirea oamenilor aleși. Ignorat sau blamat de cei slugarnici „dispozițiilor”, puțini au fost cei care au

întreprins, fie și cu condeiul încovoiat de o ideologie opacă, eforturi spre obiectivitate. Dar fenomenul literar al „gândirismului”, opera lui N. Crainic n-au putut fi cu totul eliminate din istoria literaturii române. „Biruit-au gândul!” Lumina nu poate fi pusă sub obroc. Zidurile, văzute sau nevăzute, de întuneric pentru cultura română, nu puteau să nu se năruie. Fie ca niciodată, până la sfârșitul veacurilor, nimeni și nimic să nu mai aibă puțința de a anatemia nume și opere ale patrimoniului nostru de cultură și de simțire românească!

Opera lui N. Crainic s-a născut „lângă păstor și lângă țaran, în sat și în colibe”. Studiile teologice „au potențat în el – până la dimensiuni uriașe – fondul de religiozitate adus din sat, l-a așezat pe temeiuri superioare de rațiune și sensibilitate, i-a trezit în suflet fiorii unei sfinte chemări misionare, care avea să rotunjească în el pe teologul și filosoful culturii de mai târziu” (preot S. Dimancea). Pentru N. Crainic, ortodoxismul este inseparabil de autohtonism. Din colinde și din alte creații populare, N. Crainic detașează o reprezentare specific românească a lui Iisus: „Colindele noastre cântă un Hristos care e al poporului acestuia. Un Hristos coborât din lumea Evangheliei și îmbrăcat în haina pitorească, de mit idilic, a unei mentalități naive în cucernicia ei. Istoria lui Iisus, pruncul, se preface astfel într-un mit crescut ca din vлага pământului românesc”. Epifania divină, care la Argezi refuză să aibă loc, e presupusă aici ca sigură: orice „casă albă și intimă, / Sub crengi încovoiate de belșug” îi va avea cândva oaspeți pe „Sân-Petru” și pe „Moș Dumnezeu”, călători trudiți, deprinși să se oprească la poarta unei case țărănești, să fie cinstiți „cu miere și cu azimă bălană” și să-și rădă „dulce-n barbă” de „neștiința noastră pământească” (*Terține patriarhale*). Credința în Dumnezeu poartă în ea noblețea iubirii de oameni. După datina creștină a poporului nostru, primele roade ale grădinilor sunt date drumeților: „Când roadele grădinilor se coc /.../ O văd pe mama, paznică fierbinte / A unei datini sfinte: / Cucernică adună-ntâiul rând / De poame coapte /.../ Și iese /.../ O, Doamne, -n cinstea rodniciei Tale, / Să-mpartă-ntâmplătorilor drumeți” (*Prinos*). Toate faptele care susțin viața în cadrul naturii sunt unite cu sentimentul prezenței și lucrării lui Dumnezeu. Spicele „închipuie barba lui Domnu Cristos”, pâinea pare „fața lui Domnu Cristos”, vinul este „must sângeros/Din inima Domnului nostru Cristos”, este „sevă de sfânt Dumnezeu”, pământul nostru e „raiul în care ne-a vrut Dumnezeu” (*Cântecul potirului*).

Unii critici l-au acuzat pe N. Crainic de idolatrie, de păgânism, de panteism. „Dar din caracterul personal în care prezintă pe Dumnezeu în mod explicit ca persoană, se poate vedea că esența de care afirma el că este fundamentul tuturor, este energia necreată a lui Dumnezeu, în care e prezent El însuși ca Persoană, după învățătura ortodoxă. Grație acestei învățături, Dumnezeu e prezent în toate, fără să se confunde cu ele” (preot profesor doctor Dumitru Stăniloae).

Poetul tânjise după o lume „mântuită”, revenită la perfecțiunea și candoarea ei inițială, dinaintea păcatului, și are neconținut impresia că-i zărește icoana, păstrată vag, dar obsedant, în memorie. Dorul de o lume neîntinată se identifică pentru poet cu tărâmul sacru al colindelor: „În țara lui Lerui-Ler / Năzuiesc un colț de cer. / De-oiu găsi, de n-oiu găsi / Nimeni nu poate ști. / Singur Lerui-Ler” (*Țara de peste veac*). Sfidând zidurile strivitoare și hăul unei istorii înnegurate, gândul înnobilit de simțire creștină românească a ajuns până la noi, până la peticul nostru de cer senin. ieșirea prin moarte din mărginirea pământească l-a „despovărat de zgura părerilor de rău”, învăluindu-l într-o „pretutindenească vibrare de lumină”.

Pr. Alexandru Nan,
Modele peste veacuri.
Alți sfinți ai spațiului german,
 Ed. Renașterea,
 Cluj-Napoca,
 2024

PR. THEODOR DAMIAN

La plecarea Părintelui Gavril Damian

Lupta cea bună m-am luptat, credința am păzit, alergarea am isprăvit.
(II Tim. 4, 7-8)

Orice plecare din lumea aceasta este o dureroasă despărțire, cu toate că știm că doar trupul pleacă iar sufletul rămâne. Dar și viața în trup este un dar și un dat de la Dumnezeu și legătura iubirii în această formă este rânduită de Cel ce ne-a creat. De aceea ne legăm unii de ceilalți și ruperea legăturii doare.

Desigur, soția Părintelui Gavril (decedat pe 20 martie 2026, 1950-2026), preoteasa Artemiza și copiii, Iulian și Gabriel, veniți din America să fie la căpătâiul tatălui lor în zilele plângerii, la înmormântare (în ziua de 24 martie 2026) sunt cei mai îndurerați având nevoie de mângâiere și rugăciune. Dar și rudele mai apropiate sau mai depărtate, colegii de Seminar și Facultate (veniți din diverse locuri din Moldova), gospodarii din comuna Mălini în mijlocul cărora Părintele a crescut, enoriașii parohiei Hănești unde acesta a păstorit peste 45 de ani (în total 52 de ani de preoție), toți prezenți în ziua și în zilele slujbelor și rugăciunilor de despărțire, precum și prieteni și cunoscuți din Botoșani, care în prezența unui sobor de 24 de preoți, sobor condus de P.S. Episcop Nechifor Botoșăneanul la slujba înmormântării, și-au exprimat durerea aprinzând o lumânare și înălțând un gând pios sau șiruri de rugăciuni către milostivul Dumnezeu pentru cel condus atunci pe ultimul drum al vieții sale pământești.

Ca la Adormirea Maicii Domnului când, așa cum spune Sf. Tradiție, ucenicii Domnului răspândiți în lume pentru propovăduirea Evangheliei, au venit în chip miraculos pentru a fi de față la evenimentul despărțirii, și acum, la despărțirea de Părintele Gavril, toți acești prieteni care l-au iubit și apreciat, s-au adunat în biserica „Sf. Cruce” din Botoșani păstorită de vrednicul preot Ioan Iordache, pentru a-i aduce Părintelui un ultim omagiu.

Viața în trup a Părintelui Gavril s-a stins într-o singură zi. Și acest lucru poate fi socotit ca o binecuvântare de la Dumnezeu pentru că l-a scutit de o posibilă îndelungată suferință. Dar repeziciunea trecerii amintește de un vers al poetei Magda Isanos care spune cu regret că „nu privim spre cer mai des / că nu culegem flori și nu zâmbim / Noi care-așa de repede murim”, însă amintește și de cuvântul psalmistului care atrage atenția că „omul este ca iarba, zilele lui, ca floarea câmpului, așa va înflori; un vânt a trecut peste el și nu mai este, nici locul nu i se mai găsește” (Psalm 102, 15-16), precum și de zicerea scriitorului Jerome K Jerome potrivit căruia „o viață de om nu

valorează nimic, dar nimic nu valorează cât o viață de om”.

Sigur că așa cum menționează psalmistul, și prima parte a zicerii scriitorului englez este în concordanță cu afirmația înțeleptului Solomon, „deșertăciunea deșertăciunilor, totul este deșertăciune” (Eclesiast, 1, 2).

Dar și aici lucrurile trebuie nuanțate. În unele aspecte, așa este, în principal, când e vorba de aspectul material al vieții; dar când e vorba de aspectul spiritual, mai ales în lumina credinței în Dumnezeu, partea a doua a zicerii scriitorului are cea mai mare importanță. Sufletul omului este chip al lui Dumnezeu, viața este dar divin, menirea omului pe pământ este rânduiala Domnului Dumnezeu.

Părintele Gavril și-a închinat viața acestei meniri pe care Dumnezeu i-a rânduit-o, adică vocației, chemării lui Dumnezeu. El a auzit chemarea și i-a dat curs la maximum, în stilul și în felul său, așa cum a înțeles-o el mai bine.

Ca păstor de suflete el nu s-a concentrat pe aspectul material al vieții decât în măsura necesităților normale, căci a fost un gospodar desăvârșit, model pentru toți care l-au cunoscut, harnic și priceput, iubitor al rânduielilor pământului, ci s-a concentrat în mod esențial pe valoarea sufletului, lucrarea de aur în preoție, înțelegând bine acest lucru, așa cum reiese și din întrebarea și avertismul Mântuitorului Hristos: „Ce va da omul în schimb pentru sufletul său?” (Matei 16, 26).

Și dacă, potrivit psalmistului, „omul este ca iarba, ca floarea câmpului, care la un vânt trece și nu mai este, nici locul nu i se mai găsește”, Părintele Gavril și-a găsit locul în sufletele celor dragi din familie, ale enoriașilor săi pe care i-a păstorit cu drag și credincioșie, aceste suflete în care a construit biserici, așa cum, cu efort și pasiune, cu sacrificii știute și neștiute, s-a îngrijit alături de soția sa și de alți oameni apropiați, de biserica parohiei sale din Hănești, inițiind, organizând și supraveghind reparații mici și mari, capitale, în exterior și interior, refacerea clopotniței, construirea casei sociale cu capela mortuară și a lumânărarului, reparații interioare și exterioare la casa parohială și la anexe, toate necesare unei mai bune

desfășurări a activităților ce țin de munca administrativă pe care a desfășurat-o în parohie. Un punct culminant al acestor activități a fost realizarea minunatei picturi interioare a sfântului locaș, transformând astfel biserica într-o bijuterie duhovnicească ce te face să te simți în Împărăția lui Dumnezeu, potrivit cuvintelor unui tropar de la slujba Utreniei din prima zi a Postului Mare: „În Biserica slavei Tale stând, în cer a sta mi se pare” și aducând binecuvântarea lui Dumnezeu asupra ostenitorilor, potrivit rugăciunii amvonului de la Sf. Liturghie: „sfînțește, Doamne, pe cei ce iubesc podoaba casei Tale”.

Pentru toate aceste lucruri și lucrări Părintele Gavril a fost ridicat de către Sf. Mitropolie la rangul de iconom stavrofor, cea mai înaltă distincție pentru un preot de mir.

Această pastorație, intensă și dedicată, atât pe plan material-administrativ, dar mai ales pe plan spiritual-duhovnicesc a reprezentat pentru Părintele Gavril lupta cea bună de care vorbește Sf. Ap. Pavel. A fost o luptă pentru că cel mai greu lucru în viață este să lucrezi cu oamenii, înțelegând că marea răspundere constă în munca la nivel spiritual întrucât preotul lucrează pentru mântuirea sufletelor celor încredințați lui spre călăuzire pe calea mântuirii.

Dar tocmai aici apar ispitele, de aceea și lupta, pentru că diavolul luptă în mod constant pentru ca acest lucru să nu se împlinească. De aceea se spune că de un credincios de rând se ocupă un diavol pentru a-l corupe spre rele, dar de un preot sau călugăr se ocupă mai mulți diavoli. De aici și ispitele, problemele ce apar pe parcurs, dar pe care Părintele Gavril le-a biruit.

Acest lucru amintește de scara Sf. Ioan din iconografia ortodoxă unde, într-o variantă, credincioșii urcă pe trepte având de o parte a scării diavolii care încearcă să-i agațe să-i tragă în jos, iar pe de altă parte, îngerii care îi susțin să urce mai departe. Părintele Gavril a fost îngerul care i-a ajutat pe enoriașii săi să urce.

În felul acesta el și-a păstrat credința și a împlinit imperativele ei și tot în felul acesta și-a isprăvit alergarea în viața aceasta, plecând de aici, după cum a rânduit Dumnezeu, căci precum spune înțeleptul Solomon, există un timp pentru toate, inclusiv unul pentru a muri (Eclesiast 3, 3).

Privind la viața Părintelui Gavril, la dedicația sa pentru împlinirea misiunii încredințate lui de Dumnezeu, la felul său de a fi cu oamenii și mai ales la mulțimea nemăsurată a rugăciunilor făcute o viață întreagă de preoție pentru toți pe care i-a pomenit la toate sfintele slujbe, vii sau adormiți, deci privind la viața lui de rugăciune și la viața lui ca rugăciune, la rostul pentru care a fost trimis de Dumnezeu aici și la împlinirea acestuia, ne putem gândi că de acolo, de sus, din brațele Părintelui ceresc, ne spune astfel: „Nu mă plângeți că am plecat de la voi; bucurați-vă că am fost cu voi”.

Dumnezeu să îi odihnească sufletul cu dreptii Săi în Împărăția Sa.
Veșnica lui pomenire!

CONSTANTIN LUPĂȘCU

Cu simplitate și profunzime

Cartea *Simplitatea din Lumină*, semnată de Pr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, a văzut lumina tiparului în anul 2025, Ed. Pro-Diaspora, la Montreal, Canada, purtând binecuvântarea Preasfințitului Ioan Casian, Episcopul Ortodox Român al Canadei, cu un cuvânt înainte de Pr. prof. univ. dr. Constantin Necula. Volumul se înscrie în domeniul eselui teologic de popularizare, mai precis în zona etno-teologiei o ramură ce explorează legăturile profunde dintre spiritualitatea ortodoxă și cultura populară românească.

Simplitatea din Lumină s-a născut dintr-o experiență jurnalistică: articolele care alcătuiesc volumul au apărut inițial în paginile ziarului *ZigZag Român-Canadian* din Montreal, la invitația doamnei Cristina Sofronie. Părintele Maxim mărturisește în cuvântul autorului că s-a văzut provocat să abordeze un stil jurnalistic față de care nutrea, la început, o anumită sfială. Stilul academic îi era mult mai familiar. Cartea este, astfel, rodul unei duble adaptări: a unui teolog care învață să vorbească pe înțelesul tuturor și a unor teme profunde care acceptă să fie îmbrăcate în haina accesibilă a presei culturale.

Tema centrală a volumului este tocmai această convingere că teologia nu trebuie să fie complicată pentru a fi profundă. Pr. Constantin Necula, în prefața sa nuanțează această idee cu eleganță: volumul nu este un op de cercetare, ci un exercițiu de reconfigurare a gândirii, o invitație la interogarea comunității și la redescoperirea valorilor culturale și spirituale care stau la baza identității românești ortodoxe. Simplitatea nu înseamnă superficialitate, ci curajul de a merge la esență.

Volumul reunește nouă capitole independente, fiecare tratând o temă distinctă din universul spiritualității și culturii românești ortodoxe. Părintele Maxim deschide cartea cu un eseu despre toacă, obiect aparent simplu, dar care ascunde o istorie fascinantă: de la originile sale precreștine în Africa păgână, la simbolismul său liturgic din Săptămâna Patimilor, și până la expresiile pe care le-a generat în limba română cotidiană și în literatura lui Sadoveanu, Blaga sau Virgil Gheorghiu.

Urmează o incursiune în lumea bisericilor de lemn din Transilvania, cu accent pe patrimoniul UNESCO al Maramureșului, și o prezentare a mănăstirilor voievodale din Țara Românească, de la legenda meșterului Manole și Curtea de Argeș, la splendoarea stilului brâncovenesc. Crăciunul în tradiția românească ocupă un capitol cald și evocator, dedicat colindelor,

obiceiurilor de Ajun și transmiterii credinței de la bunici la nepoți, la gura sobei.

Două capitole mai puțin obișnuite adaugă note de curiozitate și originalitate: unul despre hramurile de altădată, cum alegeau comunitățile medievale sfinții patroni ai bisericilor lor, în funcție de nevoi istorice concrete și unul despre Sfântul Hristofor, acel sfânt cu chip de lup, a cărui iconografie inedită poate surprinde la prima vedere. Penultimul capitol abordează spinoasa problemă a datei Paștilor, parcurgând drumul de la Sinodul de la Niceea din 325 până la situația actuală a calendarelor creștine. Volumul se încheie cu un portret emoționant al Mănăstirii Râmneț din județul Alba, și cu o privire teologică asupra canonizării și decanonizării în Ortodoxie.

Mesajul de profunzime al volumului este unul de apărare a simplității ca virtute intelectuală și spirituală. Părintele Maxim demonstrează, capitol după capitol, că obiectele și tradițiile aparent banale ale vieții ortodoxe : toaca, hramul parohiei, colinda de Crăciun, sunt purtătoare de sens teologic, de memorie istorică și de identitate culturală. A înțelege un astfel de obiect înseamnă a înțelege ceva fundamental despre modul în care credința s-a întrupat în viața unui popor.

Există și un mesaj adresat implicit tinerilor teologi: să nu se teamă de simplitate, să nu se ascundă în labirintul argumentelor academice atunci când comunitatea lor are nevoie de răspunsuri clare și ancorate în tradiție. Fiecare articol este o mică lecție de apologetică vie, în care erudiția slujește accesibilitatea, nu o sufocă.

Stilul Părintelui Maxim, jurnalistico-teologic, este alert, clar, cu un ritm care menține atenția trează, fără digresiuni inutile. Ceea ce îl face distinctiv este tocmai această alianță reușită între rigoarea teologică și căldura narativă. Părintele Maxim știe când să citeze un izvor patristic și când să evoce o amintire din copilărie sau o legendă locală, iar această alternanță creează un text care respiră natural.

Referințele literare utilizate, precum cele la Sadoveanu, Blaga sau Virgil Gheorghiu, izvorăsc firesc din subiectele tratate, demonstrând că spiritualitatea ortodoxă nu a trăit în izolare, ci a fertilizat profund cultura românească în ansamblu.

Volumul funcționează ca o culegere de eseuri, fiecare capitol putând fi citit de sine stătător, fără a necesita parcurgerea celorlalte. Această structură are avantajul de a oferi lectorilor cu disponibilitate variabilă accesul la cartea-oricând, printr-o lectură fragmentată; dezavantajul ei constă în absența unui fir narativ central care să dea ansamblului o coerență mai profundă.

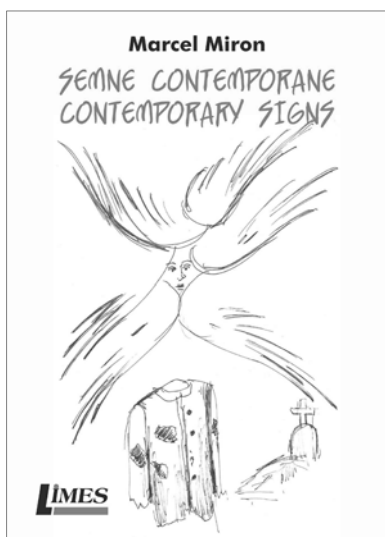
Un element structural elegant și recurent este secțiunea de final a fiecărui capitol, intitulată „În loc de concluzii”, o formulă care refuză închiderea definitivă a subiectului și lasă ușa deschisă curiozității cititorului. Este, în fond, un gest pedagogic: nu te servesc cu toate răspunsurile, te îndemn să mergi mai departe.

Cel mai important punct forte al cărții este accesibilitatea sa ridicată: teologia este explicată pentru publicul larg, fără jargon excesiv, fără artificii academice care să îndepărteze cititorul nespecialist. În același timp, volumul atinge o diversitate tematică remarcabilă, de la un simplu obiect liturgic la probleme calendaristice ecumenice, trecând prin arhitectură medievală, folclor și hagiografie, ceea ce îl face atractiv pentru un spectru larg de cititori.

Un merit aparte îl reprezintă bogăția referințelor culturale, care situează spiritualitatea ortodoxă în dialog cu literatura, istoria și arta românească. Iar pentru românii din diaspora canadiană, volumul îndeplinește și un rol identitar prețios: păstrează vie legătura cu tradiția de acasă, la mii de kilometri depărtare.

Simplitatea din Lumină este o carte care face ceea ce titlul promite: luminează cu simplitate. Părintele Maxim reușește să transforme eseul de popularizare teologică într-un act de dragoste față de tradiție și față de cititor; față de tradiție, pentru că o prezintă cu seriozitate și cu respect; față de cititor, pentru că nu îl copleșește, ci îl invită. Fiecare capitol este, în fond, o ușă deschisă: spre o mănăstire pe care poate nu ai vizitat-o, spre un obicei pe care l-ai trăit fără să îl înțelegi, spre o întrebare la care nu te gândești.

Recomandăm această lectură oricui dorește să descopere sau să reîntâlnească frumusețea spiritualității și culturii românești ortodoxe, fie că este student în teologie, fie că este un credincios curios, fie că este un român din diasporă care caută un fir de continuitate cu rădăcinile sale. Cartea Părintelui Maxim este, în ultimă instanță, o dovadă că profunzimea și simplitatea nu se exclud, ele se caută și se găsesc.

Marcel Miron, *Semne contemporane*.
Contemporary Signs, Limes, Cluj,
2025.

O carte despre martiriul creștinilor

Cartea *Icoana. O poveste despre puterea credinței*, de Georgia Briggs, este o distopie, care abordează un subiect dramatic referitor la prigoana creștinilor din America. În prim-plan se află Euphrosyne, o fetiță în vârstă de doisprezece ani, care nu poate să uite tragedia familiei sale și mai ales minunea: în noaptea în care și-a pierdut familia, icoana Sfântului Nicolae i-a salvat viața. Acest sfânt a făcut nenumărate minuni. Părintele Serafim Rose mărturisește cum s-a convertit tot datorită chemării acestui sfânt. Auzind vocea Sfântului Nicolae care venea dintr-o icoană, dezorientatul american, Eugene, care nu știa ce credință să aleagă, a devenit creștinul ortodox Serafim Rose, urmând drumul lui Hristos.

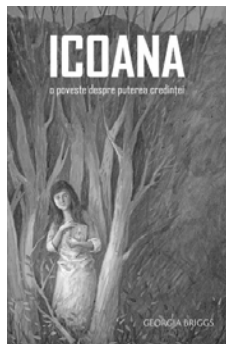
Acțiunea cărții scrise de Georgia Briggs are loc într-un viitor nu foarte îndepărtat, în America, unde se instaurează Epoca Toleranței, iar creștinismul, prin „rigiditatea” lui, nu își mai are locul. Nenumărați creștini sunt uciși în noaptea de Înviere, iar cei rămași se văd constrânși să își uite credința, sub amenințarea pedepsei cu moartea. Poliția a incendiat biserica *Sfântul Ioan*, părinții fetei i-au fost omorâți în aceeași noapte de Paște, toate icoanele au fost făcute țandări, iar icoana Sfântului Nicolae pe care o ținea la piept i-a salvat viața. Copila nu înțelege de ce toate familiile care aparțineau parohiei *Sfântul Ioan* au fost atacate de Paști, de ce a fost incendiată biserica unde era atât de frumos și de liniște, unde era mirosul bogat și sfânt de tămâie, de unde sfinții te priveau din icoanele de pe pereți. „Toate icoanele acelea. Ard și ele, oare? Mă simt pierdută. Singurele locuri din lume care nu credeam că se vor schimba vreodată - casa mea și Sfântul Ioan - au dispărut”,¹ se confesează eroina.

Deși doar un copil, Euphrosyne, rămasă orfană, trece prin multe încercări pentru a căuta adevărul. Este nevoită să facă față constrângerilor profesorilor și bunicilor, să-și schimbe numele creștin în Hillary Matthews, un nume tolerat. În cele 230 de pagini, se derulează rapid un șir de întâmplări dramatice, desfășurate între 3 decembrie și 17 ianuarie 0001 ET. Orfana este prigonită de bunici și de profesori pentru că este creștină, fiind omorâtă pentru că nu și-a abandonat crezul ei religios. Sfârșitul este dramatic, impresionant. La fel ca eroina din basmul *Fetița cu chibrituri*, de H. C. Andersen, ea își găsește liniștea numai în lumea luminoasă de dincolo.

Georgia Briggs prezintă o lume descrisă și în apocalipsă când creștinii sunt prigoniți. Cei care nu împărtășesc ideile toleranței, ale falsei iubiri și

¹ Georgia Briggs, *Icoana. O poveste despre puterea credinței*, traducere din limba engleză de Emilia Cristea, București, Editura Sophia, București, 2017, p. 19. (*Icon*, Ancient Faith Publishing, Chesterton, USA, 2017),

fericiri, sunt persecutați. Adevărații preoți și cărțile constituie o arcă a salvării. Chiar în biblioteca din centru, de unde eroina își împrumută cărți, Euphrosyne o cunoaște pe o bibliotecară nemaipomenit de cumsecade, pe nume Mimi, însă cu numele adevărat „Mary”, un apelativ destul de obișnuit, dar care era interzis pentru că era creștin. Fuseseră cenzurate toate numele creștine, așa cum fuseseră interzise și denumirile unor sărbători religioase precum Crăciunul, înlocuit cu genericul „sărbători de iarnă”. „Schimbările de nume s-au dovedit mai supărătoare decât ne-am fi așteptat, cred eu. Când au început să le trieze, au găsit mult mai multe nume de sfinți sau de oameni din Biblie decât își închipuiseră. Și mai puține nume noi decât speraseră; în cele din urmă, oamenii au început să folosească nume de familie sau să le dea copiilor nume de plante sau de celebrități, sau de locuri.”² Astfel, în clasa copilului narator au fost încă o Hillary, o Boston, o Poppy (mac), trei Carter etc. Bibliotecara Mimi era cea care îi recomanda fetei cărți non-fictive, de unde să poată afla informații pe care nici adulții, nici internetul, nici școala nu le ofereau. Unele dintre cărțile evocate este *Cel care dăruiește* de Lois Lowry (1993), un roman pentru adolescenți care descrie o societate distopică. Bibliotecara a găsit o cale de a salva cărțile care trebuiau casate. Deși era riscant, ea învelea Biblia și alte cărți sfinte în cotorul altor volume pentru a-i deruta pe șefii ei.

După ce fetița a fost salvată, ea a fost dusă spre o direcție necunoscută. În momentul în care i-au fost omorâți părinții, de frică, făcuse pe ea, însă această senzație o re trăiește de fiecare dată când trece prin teroare. Aflată pe câmp, copila deznădăjduită spune „Mi-e atât de frică... Nu mai vreau decât să se termine odată. Măcar să nu doară. Măcar să nu doară. Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă! Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă! Dă, Doamne, să mă trezesc, dă să fie un coșmar, pune-i capăt, pune-i capăt, Te rog...”³ După această rugăciune, se întâmplă minunea: icoana o protejează, glonțul se înfige în icoană, din pieptul sfântului curge o suviță de sânge. Fetița este dusă la un psiholog care îi critică pe creștinii ortodocși și care îi spune că familia i-a fost ucisă din propria ei vină, aceea de a fi creștină. Psihologul Snead afirmă că guvernul promovează toleranța și acceptarea, însă nu tolerează Ortodoxia pentru că „e o asociație de extremiști religioși” și că fetei îi va fi mai bine fără creștinism. „Nu știu ce aş putea să-i răspund acestui om care îmi spune că are să-mi fie mai bine acum, fără familie și fără lumea în care am crescut. Mă uit la picioarele mele goale, dorindu-mi să primesc șosete și o pereche de pantofi și să fiu lăsată

² *Ibidem*, pp. 16-17.

³ *Ibid.*, p. 34.

singură”⁴, se destăinuie fata dusă la psihologul ateu cu idei leniniste. Doctorul Snead precizează că a devenit ateu atunci când i-a prins pe părinții lui că-i umpleau ciorapul cu daruri; atunci a simțit o amăgire.

În acest context, Euphrosyne se gândește că sunt mai utile cărțile și ceasurile decât un psihiatru ca doctorul Snead. De aceea se gândește că dacă o să aibă o casă, va pune ceasuri în fiecare cameră ca să poată vorbi cu cineva cumsecade oriunde s-ar duce. „O să am rafturi înalte și o să le umplu cu toate cărțile care îmi plac. Nu o să le las decât pe Mimi și pe bunica să vină în vizită. Și, la mine în casă, o să poți să folosești orice cuvinte vrei, chiar și „Crăciun” sau „Dumnezeu”, fără să dai de necaz. Și nu o să fie nici un pic de matematică.”⁵ Ea caută ungherele unde să se ascundă. Se consideră o pisică, un animal fugărit care caută locurile izolate, copacul cu scorbură: „Dar eu mă micșorez pe măsură ce fug și, dintr-odată, sunt înăuntru... scorbura e atât de întunecoasă, iar eu atât de mică, încât n-o să mă găsească niciodată. Mă strecur mai adânc prin frunze și prin pământul afânat, ca să mă îndepărtez de marginea scorburii. Apoi văd o lumină la celălalt capăt. Ce-i asta? Nu e lumina zilei. E mai albă ca lumina stelelor.”⁶ Copila are o revelație, întrevede sacrul în profanul unei lumi absurde. În studiile lui Gaston Bachelard,⁷ aceste spații ale imaginarului sunt toposurile regăsirii de sine. Un alt colț secret este sertarul în care a ascuns statueta Fecioarei Maria.

Hillary a înțeles că înainte de Paști, până să înceapă prigoana, viața era mult mai sigură și mai simplă, fiindcă totul era lăsat în grija Domnului: „Poate că Dumnezeu e îngrozitor sau poate că e mai deștept decât mine. Pentru că nu reușesc să înțeleg. Și mi-e frică să gândesc așa. Înainte de Paști, totul era simplu și clar. Mergi la biserică, faci ce trebuie, ești fericit, ești în siguranță. Acum totul e încurcat și complicat”, cugetă ea despre viața haotică și falsă. Fără Dumnezeu, nu-și mai găsește sensul. „Totul e fals, îmi spun eu, uitându-mă la florile din plastic și la scaunele incomode. Lumea întreagă e falsă și diluată - sărbătorile, oamenii, fraza cu 'trebuie să-i acceptăm pe toți' pe care mi-o tot spune doctorul Snead.”⁸ În clipele de profundă supărare, când conștientizează că trăiește în lumea unei false fericiri, a prefăcătoriei generalizate, se gândește că i-ar prinde bine să discute cu preotul sau cu bibliotecara Mimi, dorindu-și să găsească pomul în care a ascuns icoana Sfântului Nicolae. Până și versurile colindelor au fost modificate, încât fetița orfană nu mai poate simți bucuria

⁴ *Ibid.*, p. 46.

⁵ *Ibid.*, p. 59.

⁶ *Ibid.*, p. 61.

⁷ *Aerul și visele. Eseu despre imaginația mișcării*, traducere de Irina Mavrodin, în loc de prefată: „Dubla legitimitate” de Jean Starobinski, traducere de Angela Martin, 1999; *Apa și visele. Eseu despre imaginația materiei*, traducere de Irina Mavrodin, 1995; *Pământul și reveriile voinței*, traducere de Irina Mavrodin, 1998; *Psihanaliza focului*, traducere de Lucia Ruxandra Munteanu, 1989, toate apărute la Editura Univers, București.

⁸ *Icoana...*, p. 83.

Nașterii Domnului. Relatările din ziua de Crăciun se sfârșesc cu dorul de părinți: „Le-aș da pe toate ca să mai pot vorbi odată cu ei”.

Cei din jur nu înțeleg că orfana vrea o viață autentică, trăită în Adevăr. Protagonista înțelege paradoxul creștin fiind conștientă că există fericire în tristețe. „Asta e în neregulă cu toată lumea, nu vor decât fericire tot timpul și trebuie să ne prefacem cu toții că suntem fericiți și că nu se întâmplă nimic rău și nu putem vorbi despre nimic adevărat, ca să nu supărăm pe cineva sau ca să nu dăm de necaz. Și totul e fals, pentru că lumea se prefacă că lucrurile triste și înspăimântătoare nu există...”, sunt constatările pe care i le spune psihologului care era obsedat de fericire.⁹ Orfana crede în învierea lui Iisus, însă doctorul Snead, specialist în fericire, îi spune că Iisus a înviat la sensul figurat, prin învățăturile Lui care trăiesc în inimile noastre. „Pare atât de ușor, atât de simplu, să crezi că bunătatea înseamnă doar să-ți urmezi inima și să te porți frumos cu oamenii. Dar e un gând searbăd. Ca Sărbătorile de iarnă în locul Crăciunului, calde și pufoase, dar neadevărate. Nu se aseamănă nici pe departe cu mirosul pătrunzător al tămâii, nici cu căldura pe care o simți în gât când înghiți împărtășania, nici cu lumina Paștilor. Am scos un glonț dintr-o icoană și am văzut-o sângerând. Poate că, dacă m-ar fi crescut bunicii, aș fi fost de acord cu doctorul Snead, dar nu poți să treci prin ce am trecut eu și să nu crezi în Dumnezeu. Adevărata întrebare este dacă vreau să-L urmez pe Dumnezeu sau nu”, sunt alte gânduri ale celei care Îl caută pe Hristos. După moartea părinților, bunicii îi oferă de toate, școală, psihiatru scump, însă nu și esențialul – numele creștin și credința în Dumnezeu. Văzând că nepoata nu-și abandonează idealul religios, bunicul o lovește și îi sparge figurina din iese, cu Iisus și Fecioara Maria.

Hillary Matthews învață la școală după manualul intitulat *O societate nouă: Alabama în Epoca Toleranței*. „În mijloc are un desen cu o femeie neagră și una albă stând în mijlocul unui grup de copii zămbitori... Și, de jur-împrejur, alte desene mai mici și mai întunecate cu oameni încăierându-se pe străzi, bărbați cu glugi albe pe cap, cruci arzând și grafitti pe un semn pe care scrie ‘Clinică de planning familial’. Din prefață, aflăm că noua Alabama este un stat bogat în cultură și în tradiții care prețuiește istoria și patrimoniul atât de importante în Epoca Toleranței, însă lipsite de teme. Sunt vorbele golite de sens pe care le găsim în *Muntele vrăjit*, romanul lui Thomas Mann. Copila este încurajată de psiholog să înjure, acest fapt este numit un act de maturizare și de exteriorizare a sentimentelor, însă copila se simte rușinată pentru acest comportament.

Departamentul pentru Toleranță Religioasă (DTR) are misiunea de a exclude toate cărțile creștine pe care Mimi încearcă să le salveze. Părintele Inochentie nu acceptă să se supună, nu este de acord cu practicile psihologului, de aceea preotul ține slujbe pe ascuns și o încurajează pe fată să rămână ortodoxă. Creștinii ar fi vrut să plece din America, însă nu aveau pașapoarte. Fiindcă nu sunt de acord cu dreptul la avort și cu căsătoria între persoanele de

⁹ *Ibidem*, p. 110.

același sex, creștinii sunt criticați pentru „intoleranța rigidă” a lor. „Firește că ei îi judecă și îi persecută pe creștini - dar creștinismul a fost dintotdeauna luat în vizor pentru că nu se supune regulilor societății. Iar Ortodoxia reprezintă apogeul lui. Îmi aduc aminte cum îmi spunea doctorul Snead că Dumnezeuul meu e un Dumnezeu nemilos al iadului...”¹⁰ Copilei i se pare lumea desacralizată cenușie, lipsită de sens, ea tânjește după credința adevărată. Nu cadourile de preț, nu smartphone-ul primit de la bunici o bucură, ci mărul dăruit de creștini. „Mărul. Bag mâna în buzunarul de la jachetă și pipăi un obiect tare și rotund. Doctorul Snead și șoferul nici nu se uită la mine. Îl scot afară, iar petele galbene și roșii de pe coajă sunt la fel de viu colorate ca și înainte. Mușc din el. E cel mai bun măr pe care l-am mâncat vreodată, dulce și acrișor în același timp, atât de gustos, încât îmi lasă gura apă. Mestec și înghit încet și mai prind puțin curaj. Pun restul la loc în buzunar, pentru mai târziu.”¹¹

Capitolul al VII-lea descrie martiriul eroinei, ea fiind împușcată. Rugăciunile fac trecerea spre lumea cealaltă. Îngerul păzitor vine să o ghideze, o ajută să vadă sufletele oamenilor. Cei care au suferit au cicatrici pe inimă. Preotul apare într-un triunghi de lumină, desenat pe vecie, simbolizând însemnul crucii pe care îl face de la frunte spre piept. Mimi și părintele Inochentie o evocă pe micuța cu credință mare care a ajuns înger de lumină. „Nu avea decât doisprezece ani. Prea tânără pentru un astfel de sacrificiu. Era mai matură și mai puternică decât noi doi, în multe privințe”, spune părintele Inochentie. „Euphrosyne a fost deosebită. Poate pentru că familia ei a murit, poate pentru că au ajutat-o sfinții. Au pregătit-o pentru ceea ce avea de făcut... Cu toții suntem meniți să murim... Dar Euphrosyne a fost trimisă pe pământ ca să ne fie lumină. Și a fost întărită pentru acest scop... Dumnezeu hotărăște cine e sfânt, nu oamenii. Dar știu că a fost mai puternică decât oricare alt copil de doisprezece ani”¹², mărturisește părintele. Îngerul o ajută să audă dialogul despre ea, o poartă spre casa veche, unde o vede pe bunica bolnavă. În odaia unde nimic nu s-a mișcat din loc de când a fugit de acasă, unde erau împrăștiate cărțile și hârtiile pe care le-a golit din rucsac și sertarele din care i-au fost scoase hainele, totul a rămas neschimbat. „Ceasul ticăie liniștit. Bunica zace ghemuită pe patul răvășit. Pare mai mică și mai bătrână ca niciodată. Nu s-a mai fardat... Sufletul bunicii nu are la fel de multe cicatrici ca al lui Mimi, dar pare mai puțin strălucitor. Ca o lumânare într-un borcan pătat cu fum. Poate pentru că e mai bătrână, poate că nu. Plutesc în același loc în care se află și ea, la fel cum am făcut cu Mimi. De îndată ce mă apropii, începe să plângă. Tremură în tăcere și își acoperă gura ca să nu o audă cei de jos.”¹³ Îngerul păzitor îi spune că nu o poate ajuta pe bunica decât cu rugăciunea ca să-și revină. Bunica se șterge la ochi și ia

¹⁰ *Ibid.*, p. 164.

¹¹ *Ibid.*, p. 178.

¹² *Ibid.*, p. 220.

¹³ *Ibid.*, p. 224.

cartea *O buclă în timp*, ultima carte pe care a citit-o nepoata. „O deschide și trece cu degetul peste pagina de titlu, unde mi-am scris numele. Nu Hillary. Euphrosyne. Probabil că nu am fost atentă. Pe obrazul bunicii se prelinge încă o lacrimă. - Euphrosyne, șoptește ea. Mă opresc în mijlocul Rugăciunii lui Iisus. Vorbește cu mine sau citește cu glas tare?” Nepoata o iartă pe bunică și continuă să se roage pentru ea, apoi bunica ridică bucata de porțelan cu pruncul și Fecioara. După ce o vede pe bunica ținând la piept acele figurine, simboluri creștine, nepoata își pregătește trecerea dincolo. Îngerul o încredințează că ea le-a adus tuturor o lumină, o speranță că nu vor fi abandonați. În ultima filă, *Plecarea*, se descrie rugăciunea celor dragi pentru sufletul martirei. „Aud vocea lui Mimi, a lui Daniel și a părintelui Inochentie. Și a altor oameni. Ca și cum ar veni de undeva, de departe. *Doamne, miluiește...* -E vremea, spune îngerul meu păzitor...-Stai lângă mine, spune Shamar. -Așa am să fac. Mi-e frică, dar abia aștept, întru veșnica pomenire a roabei lui Dumnezeu, Euphrosyne... Întreaga lume se destramă.”¹⁴

Copila rostise Rugăciunea lui Iisus și când era în celulă înainte de a fi omorâtă. Tot această rugă îi ajută și pe cei dragi să treacă peste momentul despărțirii de Euphrosyne. Bunica nu o mai numește Hillary, ci pe numele ei adevărat, Euphrosyne, nume care provine din limba greacă și înseamnă „bucurie”, „veselie” sau „voioșie”, termen derivat din cuvântul *euphrosynos* (vesel, bucuros), compus din particula eu- („bun”, „bine”) și substantivul *phrên* („minte”, „inimă”, „spirit”). Cea care „aduce veselie” sau „cu inima bună” a plecat într-o lume mai bună, dar lasă în urmă un mesaj: adevărata libertate și fericire sunt numai în și prin Hristos, nu în materia ateistă. Rugăciunea și credința adevărată o ajută să treacă peste încercările puse la cale de cei care instaurează Epoca Toleranței.

Volumul este unul distopic, făcând parte din seria romanelor 1984 de George Orwell, *Minunata lume nouă* de Aldous Huxley care dezvăluie controlul totalitar și impactul acestor guvernări asupra personajelor care trăiesc în frică, lipsite de drepturi, într-o societate disfuncțională.

Eroina cărții *Icoana. O poveste despre puterea credinței*, de Georgia Briggs. are un sfârșit dramatic, un final altul decât în poveștile hollywoodiene cu happy-end. Într-o epocă a hedonismului consumist, această poveste despre puterea credinței ne îndeamnă să reflectăm asupra suferinței care ne înalță spiritual. În lumea actuală, există martiri. Nu numai în spațiul ficțiunii, dar și în cel al realității contemporane, martiriul există. Nu numai în era comunistă, ci și acum, în unele spații asiatice și nu numai, persecuțiile religioase continuă. Mulți creștini au fost și continuă să fie uciși. Ei suferă mucenicia și martiriul, dar nu se lasă de credință. Faptele lor sunt maxima dovadă a jertfei și a iubirii față de Adevăr, o urmare a pildei lui Iisus Hristos. Acești eroi din familia spirituală a Euphrosynei sunt într-adevăr trimiși pe pământ ca să ne fie lumină.

¹⁴ *Ibid.*, p. 229.

Carmen Pricop – poet și medic

Deși ne cunoaștem de o viață, după citirea volumului *Cugetări și poezele* mi-am dat seama cu surprindere că latura artistică, de o sensibilitate deosebită, a autoarei „mi-a scăpat”.

Am descoperit cu surprindere și plăcere că profesia de medic pe care o practică zi de zi de mulți ani, de om care are de-a face cu suferința fizică și psihică a zecilor de pacienți pe care îi consultă zilnic, cu lupta de a găsi și de a recomanda soluții și scheme de tratament pe care să și le permită pacienții, cu lipsurile sistemului medical, cu oboseala navetei zilnice, a contribuit la dezvoltarea sensibilității omului, a poetului.

Spunea poeta cu mult realism: „După ce trăiești o bucată bună de viață și privești în urmă la obstacolele pe care le-ai avut în cale, la visurile împlinite și la cele la care ai renunțat, poți avea surpriza să constăți că ceea ce avea dimensiunea unei drame la un moment dat s-a rezolvat mai repede decât te așteptai. Toate problemele dispar într-un fel. Important e să fim împăcați cu deciziile pe care le luăm. O parte din influențele exterioare ne transformă în așa fel încât să fim "mai ușor de suportat" de către cei din jur. Încercăm să găsim echilibrul între ceea ce ni se potrivește și ceea ce nevoia noastră și voia altora ne împinge să fim... E o linie subțire și, uneori, nici atât.”

În acest context îmi pun două întrebări legitime: dacă e suficient să ai o astfel de imagine retrospectivă asupra vieții anterioare, cum poți să te detașezi după stresul zilnic și să meditezi cu seninătate la trecut? Și apoi: care este efectul percepțiilor enunțate asupra viitorului?

Nu pot neglija calitățile de mamă, de soție și prietenă pe care le manifestă de atâta timp autoarea încât să nu aibă la rândul lor efecte. Oricât am vrea să ne împotrivim și oricât nu am recunoaște, cu voce tare, fiecare interacțiune, succes sau insucces produce efecte asupra mentalului nostru. Doar o personalitate puternică reușește să armonizeze efectele vieții profesionale, ale vieții cotidiene cu sensibilitatea poetului.

Instinctul nativ de conservare al poetei a reușit să creeze din când în când câte o bulă care izolează artistul de luptătorul din viața curentă, care creează condiția de a visa, de a scrie, de a idealiza, și nu e deloc puțin lucru ca această stare să o poți genera și păstra măcar din când în când.

„A da viață unui gând prin artă e înțelegere aprofundată. Poate elibera în măsura în care ceea ce înlănțuie e frământarea, dar rezultatul final rămâne, intens și adevărat, și devine parte din creator. Să rămâi toată viața copil înseamnă să privești ceea ce te înconjoară cu ochi proaspeți, lipsit de prejudecăți, să gândești lumea de la capăt și să încerci să o înțelegi singur fără balastul lucrurilor deja învățate, chiar și numai în joacă. E un exercițiu cu rezultate uimitoare...” spunea poeta.

Versurile de mai jos sunt relevante în privința acestei filosofii.

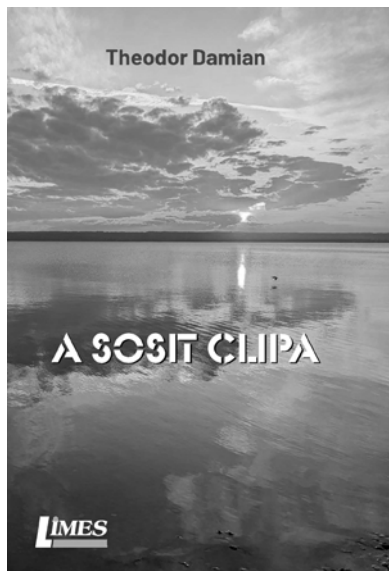
Începe lumea de la capăt

*Începe lumea de la capăt cu ochii proaspeți de copil
și răzgândește-te oricând, oricât de des și de umil,
căci gândul cel săpat în piatră e cum sunt pietrele de moară
legate strâns de vis, de-ariță și poate tot la fel să doară.*

*Nu-i nici rușine, nici păcat să cauți poartă după poartă
din miezul înnoit spre țel și, răzvrătit, să uiți de soartă,
să te dezveți de tot învățul și să înveți altă cărare
care va fi numai un pas pe harta dorului de zare.*

*Vor sta la pândă dogme reci în ochi ce-acuză fără milă
și în priviri care cu drag pun îndoiala cea abilă
de-a curmezișul peste gând și îl stâlcesc cât crește încă
desăvârșindu-se doar cât ți-e hotărârea ca de stâncă*

*Să iei iar lumea de la capăt cu înțelegere duioasă,
să nu pui garduri prin văzduh și prin pădurea rămuroasă,
ca aripile să se-avânte și gândurile să-nfrunzească
și toate-acestea să devină eliberarea cea firească.*

Theodor Damian,
A sosit clipa,
Limes, Cluj, 2025

Nămăiești, Mănăstirea-poem

În apropierea casei memoriale a poetului George Topîrceanu, în satul Nămăiești, din județul Argeș, pe-o costișă de deal abrupt, la înălțime printre stânci și arbori, săpată în inima de piatră a dealului se află o mănăstire de măicuțe, uimitoare pentru faptul că aici se întâlnește Icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului.

În zonă se mai află alte două biserici rupestre argeșene, Corbii de Piatră și Cetățuia.

Încredințările pomenesc pe Sfântul Apostol Andrei, acesta lăsând drept mărturie a trecerii sale prin acest loc Icoana Maicii Domnului zugrăvită de Sfântul Apostol și Evanghelist Luca, în fapt, cel care a propovăduit Evanghelia lui Hristos în Scitia Minor, Dobrogea de astăzi, și a plecat în călătorie prin hotarul dacilor.

Icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului cu Pruncul a fost restaurată în 2004 de Alexandru Nicolau după modelul unei icoane din Athos, pictată tot de Sfântul Luca, restaurată și aceasta în jur de anul 1500.

Localitatea Nămăiești figurează în documente încă din anul 1543 (domnitorul Mircea Ciobanu, fiul lui Radu cel Mare) cu ocina (bucată de pământ stăpânită cu drept ereditar) dăruită unui localnic: „De se va întâmpla să nu rămână nimeni din rodul tău, de inimă, nici un fiu, nici fiica, atunci ocinele să rămână bisericii domnești care este săpată în piatră în stânca muntelui în satul Nămăești”.

Gavril Voievod în anul 1601 a ridicat Crucea de deasupra bisericii, răsturnată de ghiulele în timpul primului razboi mondial.

Ostașul român, sergentul Ion Mustață a salvat Icoana straveche a Maicii Domnului.

În această mănăstire s-a aflat ani de-a rândul Maica Mina Hociotă, persoană excepțională, carismatică, curajoasă, inteligentă, puternică, altruistă. În Primul Război Mondial se afla la Văratec de unde s-a înrolat voluntară pe front, a fost ridicată în rang de cavaler, cu grad de locotenent, și o scurtă perioadă a fost și comandant. Pentru meritele sale a primit Crucea Comemorativă a Războiului, medalia Virtutea Ostășească clasa I, în fața Mausoleului de la Mărășești, și Steaua României. Doar trei femei din țară au primit această distincție: maica Mina, aviator-parășutist Ruxandra (Smaranda) Brăescu și Ecaterina Teodoroiu. Sunt consemnate doar două femei care au purtat uniformă militară cu grad de ofițer în Primul Război Mondial: Ecaterina Teodoroiu și maica Mina Hociotă.

Maica Mina Hociotă a venit la Nămăiești în 1923, unde a trăit până în 1977.

Institutul de Fonoaudiologie și Chirurgie Funcțională ORL „Prof. Dr. D. Hociotă” din București a fost înființat de marele profesor ce-i poartă numele, nepotul maicii Mina.

În mănăstire sunt păstrate două sfeșnice și o statueta în odaia în care locuia odată regina Elisabeta a României care a poposit în acest loc.

Prin Decretul 410 în 1959, dat de Gheorghiu Dej, se prevedea desființarea mănăstirilor, ceea ce nu s-a petrecut la Nămăiești, datorită implicării cu credință a unui localnic care, în mod ingenios, a propus înființarea unui CAP fictiv în mănăstire, oprind intrarea autorităților atee în lăcaș.

Alături de biserică, lângă peretele stâncos dinspre răsărit se află mormintele unor personalități, precum pictorul I. D. Negulici, mama sa, Pelaghia Negulici, preotii care au slujit la mănăstire.

Parcă răsună versurile localnicului George Topârceanu: „Răsar de prin chilii, / călugărițe - negre fantome solitare - / cu haine lungi, cernite, purtând în mâini făclii. / Biserica înaltă începe să răsună, / curg note tânguioase în liniștea adâncă, / și lin plutind în noapte, cântări de rugăciune / se-ntorc și se repetă, lovite-n zid de stâncă”.

Unicitatea care trebuie să fie descoperită la mănăstirea Nămăiești constă în felul în care are loc onorarea rădăcinilor, a tradiției și moștenirii culturale. Muzeul Etnografic al Mănăstirii Nămăiești care se află aici este unic în țară, însă unic pe plan mondial despre felul cum funcționează. Costume naționale vechi de peste 150 de ani, ii, obiecte tradiționale, covoare, maramă, ulcioare și alte zeci și zeci de piese au fost adunate, iar îmbrăcămintea așezată pe manechine-statui aproape vii. Seturile de costume sunt aranjate sugerând momentele importante din viața sătenilor: nașterea,

botezul, cununia, activitățile gospodărești. Exponatele din muzeu reprezintă o istorie pitorească, reconstruind trecutul după diferite ritualuri. În muzeu putem cerceta o colecție de hrisoave din secolul al XVI-lea, obiecte religioase din perioada feudală și cărți vechi românești de cult. Toate se datorează Maicii starețe Ana Lucia Nedelea care a adunat piesele din dorința de a păstra vie tradiția străbunilor, de a reflecta ideile și modul irepetabil de a vedea lumea.

Însă, tot periplul în acest sanctuar este prezentat, explicat numai și numai în versurile declamate de Maica Stareță Ana Lucia Nedelea: „Suflând colbul prin arhivă, / Să vedem ce-au îngropat anii, / La lumină au fost scoase / Vechi înscrisuri și pisanii” (Recunoștință). Aceasta este felul în care îți poți onora moștenirea într-un mod unic, nemaîntâlnit la alte entități de acest fel (muzeale) din lume. Până la urmă, este vorba de o simbioză totală între arta vizuală și arta poetică, ceea ce sugerează o interacțiune profundă și interdependență între cele două domenii, un schimb de influențe care poate crea o experiență artistică unică și completă. Imaginația, cuvintele și vizualul sunt la fel de importante și influente unul asupra altuia, creând o narativitate amplificată din ambele perspective. Această relație poate depăși limitele tradiționale ale fiecărui mediu artistic, propunând o fuziune. Astfel, Maica Ana Lucia Nedelea explorează noi moduri de a transmite mesaje și emoții, transformând fiecare vers al său într-o formă vizuală distinctă atunci când prezintă exponatele.

În altă abordare, putem explora ideea unui „poem vizual mănăstiresc”, în care partea vizuală nu doar ilustrează cuvintele, dar le face parte integrantă din compoziția teologică.

Cei care vizitează Muzeul Etnografic al Mănăstirii Nămăiești beneficiază de transformarea unui simplu act de a privi într-o experiență senzorială mai profundă, în care cuvintele și imaginile devin elemente inseparabile ale aceleiași realități.

Este remarcabil faptul că Maica Ana Lucia Nedelea pe lângă cartea sa *Poezii. Colecția muzeală a Mănăstirii Nămăiești* (2008), a scos de sub tipar și volumele *Viețile sfinților, stihuri* (Ed. Europress, București, 2017), respectiv *Viețile Sfinților* (Vol. 2, Ed. Europress, București, 2018).

După cum știm, în Calendarul religios în fiecare zi se întâlnește pomenirea de sfinți, aceștia cu viețile, suferințele, minunile, cucernicia și învățăturile lor devenind pentru Maica Ana Lucia Nedelea subiecte de versificare, recurgând la o adevărată imnologiere poetică a acestora.

În lumea muzeală legendară a mănăstirii, costumele, obiectele străvechi, tradiționale și poemele Maicii Starețe Ana Lucia Nedelea contribuie la respectarea trecutului împletit cu prezentul ca o formă profundă de autenticitate.

A respecta tradiția și moștenirea înseamnă să fii o punte între trecut și viitor. Nu este vorba doar despre a păstra intact ceea ce a fost, ci și despre a-i da o viață nouă, perpetuând esențele din fibra neamului românesc. Așa se

face că versurile maicii Ana Lucia Nedelea vorbesc de la sine despre elemente tradiționale în muzică, pictură, dans sau scris, participarea la sărbători, scene de nuntă, viața de zi cu zi a satului, respectarea datinilor din familie, a istoriei locului din care provii, a modului în care se respectă credința în Dumnezeu, oamenii, comunitatea. („Plin de mirare acum te-ntrebi / De unde atât talent / Și atâta îndemânare? / Cine-a cusut așa frumos / La lampa cea cu gaz sau chiar la lumânare? / Știți cine au fost aceste mândre țărăncuțe, / Care au lăsat acest tezaur strămoșesc? / A fost bunica lui, a ei, a ta și-a mea. / Și unele din ele / Încă mai trăiesc”).

În muzeu mai există și o rasă călugărească, cu mânecile ferfenițite.

Se crede că Măicuța care a purtat această haină a stat numai în rugăciune.

Cei care vor vizita Mănăstirea Nămăiești, ca loc sfânt și purtător de tradiție, vor descoperi că lăcașul este un simbol al continuității, al legăturii dintre trecut, prezent și viitor. Prin zidurile sale vechi, prin rugăciunile care s-au înălțat de-a lungul secolelor și prin sufletele care au pășit pragul ei, mănăstirea a devenit o punte între generații, între cer și pământ.

Muzeul are două costume țărănești, lucrate de Paraschiva, mama poetului George Topârceanu, care locuia peste drum de mănăstire. În urmă cu aproape o jumătate de veac, maica stareță a cunoscut-o pe Alexandrina Topârceanu, sora poetului, care în ultimii ani de viață a fost îngrijită de maicile de la Nămăiești.

Piesa cea mai importantă, de răsunset, a colecției este costumul premiat cu medalia de aur la Paris în 1889, la Expoziția Universală, când s-a inaugurat Turnul Eiffel, la care a participat și Mănăstirea Nămăiești. Ia a fost cusută de maica Megalusa, care a fost delegată de stareța mănăstirii să meargă la Paris. Ea figurează în pomelnicul mănăstirii. Stră-strănepotul maicii Megalusa trăiește în SUA și a venit la mănăstire să revadă ia maicii, pe care o mai văzuse în copilărie.

Toți românii de pretutideni sunt bineveniți la acest loc al pelerinajului și regăsirii sufletești, la biserica mănăstirească din Nămăiești – expresia frumuseții divine, pentru a împărtăși lecția tăcerii și a smereniei, rugăciunea neîncetată, speranța pentru mântuire.

Costumul popular este o fereastră spre sufletul unei națiuni, ia românească un simbol recunoscut în lume, mănăstirea un colț de rai pe pământ, aici la Nămăiești unde monahismul este o lumină pentru lume.

Maica Ana Lucia Nedelea scrie în *Viețile sfinților* următoarele: „Toți sfinții din această carte, / Prieteni să-ți devină! / Și-n nopțile întunecoase / Să-ți dea lumină din Lumina Lină!”

Viorica Colpacci, *Sculpture*